

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Katja Kainulainen & Piritta Lähdetkorpi

TUKIHENKIÖ PERHEEN ARJEN TUKIJANA JA MUKANA LAPSEN KASVUSSA SEKÄ KEHITYKSESSÄ

Kokemuksia Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta

Sosiaali- ja terveysala
2013

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Katja Kainulainen ja Piritta Lähdetkorpi
Opinnäytetyön nimi	Tukihenkilö perheen arjen tukijana ja mukana lapsen kasvussa sekä kehityksessä. Kokemuksia Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta
Vuosi	2013
Kieli	suomi
Sivumäärä	86 + 6 liitettä
Ohjaaja	Ahti Nyman

Tutkimuksessa kartoitettiin tuettavien ja heidän perheidensä, tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta Vaasassa. Näkökulmaa haettiin myös perheiden parissa työskentelevien lastentarhanopettajien käsityksistä. Tutkimus selvitti, onko toiminta vastannut odotuksia, tukeeko tukihenkilötoiminta tukimuotona lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta, onko tukihenkilöllä kasvattajan roolia sekä miten toimintaa voisi kehittää.

Tutkimus oli sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen. Menetelminä käytettiin kyselylomaketta ja haastattelua. Saadut kvalitatiiviset vastaukset analysoitiin sisälönanalyysin avulla ja kvantitatiivisista vastauksista etsittiin useimmin esiintynyt vastaus. Tulokset käsiteltiin vastaajaryhmittäin. Tutkimukseen osallistui kuusi lasta, viisi tukihenkilöä, kolme sosiaalityöntekijää ja kuusi lastentarhanopettajaa. Vastausprosentti oli 50. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys koostui lastensuojelusta, vapaaehtoistyöstä ja tukihenkilötoiminnasta.

Tutkimustuloksista selvisi, että tukihenkilötoiminta nähtiin merkityksellisenä ja tarpeellisenä lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta tukevana tukimuotona. Tukihenkilötoimintaa kannattaa ylläpitää ja kehittää tulevaisuudessa, sekä kouluttaa toimintaan mukaan uusia tukihenkilöitä, koska tukihenkilökoulutus koettiin kattavana. Toimintaan oltiin tyytyväisiä ja kokemukset olivat myönteisiä. Lapset olivat kiintyneitä heille tärkeään tukihenkilöön ja kokivat tukihenkilön seuran mieleisenä. Tukihenkilötkin saivat paljon myönteisiä kokemuksia. Tukihenkilö toimi kasvattajan roolissa jonkin verran ja kasvattajan roolimuo toku va nähtiin elämän opettajana, rakkauden antajana ja ihmissuhdeosaajana.

Kehittämistä kaivattiin tukihenkilöiden jaksamisen tukemiseen sekä vertaistuen saamiseen järjestämällä esimerkiksi täydennyskoulutusta ja toiminnanohjausta. Lastentarhanopettajat pitivät erittäin tärkeänä, että tieto lapsen tukihenkilöstä saataisiin päivähoitoon. Tietoa hyödynnettäisiin paljon, ja se auttaisi työskentelyä lapsen ja perheen kanssa.

ABSTRACT

Authors	Katja Kainulainen and Piritta Lähdetkorpi
Title	Experiences of Support Person Activity in Vaasa Child Welfare. The Support Person Supporting the Everyday Life of a Family and a Child
Year	2013
Language	Finnish
Pages	86 + 6 Appendices
Name of Supervisor	Ahti Nyman

The purpose of this survey was to study the experiences of persons, who need support, of persons, who give support and of the social workers of support person activities in the child welfare in Vaasa. Also the kindergarten teachers working with the families were interviewed. The purpose was to find out whether the organized activities have met the expectations, whether the support person activities support childhood, the family and parenthood, if the support person has the role of a child-rearer and how these activities could be developed.

The research was both qualitative and quantitative. The study was carried out using questionnaires and interviews. The qualitative responses were analyzed using content analysis and with the quantitative responses the method was to find the alternative that occurred most often. The results were managed by respondent groups. The study involved six children, five support persons, three social workers and six kindergarten teachers. The response rate was 50. The theoretical framework included child welfare, voluntary work and support person activity.

The study showed that the support person activity was seen as significant and necessary form of support which supports childhood, the family and parenthood. It is important to maintain and develop the support person activities and educate new support persons because the education was felt to be comprehensive. The respondents were satisfied with the support person activities. The children wanted to spend time with the support person, who was felt to be important. Also the support persons had got many positive experiences. The support person had some kind of a role in child-rearing in teaching general life management skills, in giving love and in giving example how to handle personal relationships.

The things that needed development included supporting the coping of the support persons and offering peer support by organizing eg. further education and managing the activities. The kindergarten teachers felt it would be very important to inform the daycare of a child having a support person. This could be used to help working with the child and the family.

Keywords	Child welfare, support persons, voluntary work, upbringing

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	8
2	LASTENSUOJELU	10
2.1	Lastensuojelulaki	10
2.2	Lastensuojelun avohuolto ja avohuollon tukitoimet	11
2.3	Vaasan lastensuojelun avohuollon asiakkaat	12
2.4	Lastensuojelun yhteistyö päivähoidon kanssa	12
3	VAPAAEHTOISTYÖ	14
3.1	Vapaaehtoistyön määritelmä.....	14
3.2	Lasten ja nuorten parissa työskenteleviä koskeva lainsäädäntö	15
4	TUKIHENKILÖTOIMINTA	17
4.1	Lastensuojelun tukihenkilötoiminta.....	17
4.2	Tukihenkilö	18
4.3	Tukihenkilötoiminta käytännössä	19
4.4	Tukihenkilökoulutus	20
4.5	Tukihenkilön rooli kasvattajana ja ekologinen systeemiteoria.....	22
4.6	Aikaisemmat tutkimukset	27
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
5.1	Tutkimustehtävä ja tarkoitus.....	29
5.2	Tutkimuksen lähtökohdat.....	30
5.3	Tutkimusmenetelmät.....	31
5.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	33
5.5	Kohderyhmä ja aineiston keruu	35
5.5.1	Lasten hymynaamakyselylomake	36
5.5.2	Muut kyselylomakkeet	36
5.5.3	Sosiaalityöntekijöiden haastattelu	37
6	TUTKIMUSTULOKSET	38
6.1	Lasten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta.....	38
6.1.1	Tukisuhteiden tapaamisten tiheys	40

6.1.2	Yhteydenpito	40
6.1.3	Tukihenkilön kanssa viihtyminen ja tukihenkilön tarpeellisuus ..	41
6.1.4	Toiminnan sisältö tukisuhteissa	42
6.1.5	Tukisuhteiden merkitys	43
6.1.6	Palaute toiminnasta	44
6.2	Tukihenkilöiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta	44
6.2.1	Tukisuhteiden tapaamisten tiheys	44
6.2.2	Yhteydenpito	45
6.2.3	Toiminnan sisältö tukisuhteissa	46
6.2.4	Tukisuhteen merkitys	50
6.2.5	Tukihenkilöiden rooli	51
6.2.6	Palaute toiminnasta	53
6.3	Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta	54
6.3.1	Tukihenkilötoiminta tukimuotona	55
6.3.2	Yhteydenpito	57
6.3.3	Tukihenkilöiden tukeminen	59
6.3.4	Tukisuhteiden merkitys	60
6.3.5	Tukihenkilön rooli	62
6.3.6	Palaute toiminnasta	63
6.4	Lastentarhanopettajien ajatukset tukihenkilötoiminnasta	65
6.4.1	Näkemys perheiden nykytilanteesta	65
6.4.2	Tieto lapsen tukihenkilöstä päivähoidon	68
6.4.3	Tukihenkilöiden rooli	70
6.4.4	Tukihenkilötoiminnan merkitys	72
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	74
8	POHDINTA	80
	LÄHTEET	83
	LIITTEET	

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1.	Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria	s. 24
Kuvio 2.	Tukihenkilön roolikartta	s. 26
Kuvio 3.	Aineistonkeruu prosessi	s. 35
Taulukko 1.	Kooste lasten hymiövastauksista	s. 39
Taulukko 2.	Tukihenkilön kanssa tehdyt asiat	s. 42
Taulukko 3.	Yhteydenpitotavat tuettavan kanssa	s. 45
Taulukko 4.	Tuettavan kanssa tehdyt asiat	s. 47
Taulukko 5.	Tukihenkilön antama tuki ja apu lapselle	s. 49
Taulukko 6.	Tukihenkilön näkemys kasvattajan roolistaan	s. 52
Taulukko 7.	Myönteinen palaute toiminnasta	s. 53
Taulukko 8.	Kehittämispalaute toiminnasta	s. 54
Taulukko 9.	Lastentarhanopettajia nykypäivän perheissä huolestuttavat asiat	s. 66
Taulukko 10.	Tilanteet ja asiat, joissa tukihenkilö voisi auttaa	s. 67
Taulukko 11.	Tiedon hyödyntäminen päiväkodissa	s. 69
Taulukko 12.	Tavat, joilla tukee perhettä ja vanhemmuutta	s. 72

LIITELUETTELO

LIITE 1. Tutkimuslupa

LIITE 2. Saatekirje ja kysely tuettaville lapsille

LIITE 3. Suostumuslupa huoltajille

LIITE 4. Kysely tukihenkilöille

LIITE 5. Saatekirje ja kysely lastentarhanopettajille

LIITE 6. Sosiaalityöntekijöiden haastattelulomake

1 JOHDANTO

Lastensuojelu puhuttaa mediaa. Usein esillä ovat huostaanotot sekä sijaishuolto, avohuollon jäädessä vähemmälle huomiolle. Suurin osa lastensuojelutyöstä on kuitenkin avohuollon sosiaalityötä, jossa tavoitteena on tarjota apua perheen ongelmiin varhaisessa vaiheessa ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Lastensuojelulaissa on määritelty eri avohuollon tukitoimia, joista yksi on lastensuojelun tukihenkilötoiminta. Tutkimuksen aiheeksi valikoitui lastensuojelun tukihenkilötoiminta, koska tarkoituksena on tuottaa tietoa Vaasan lastensuojelun tarpeisiin tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi ja toiminnan jatkuvuudeksi.

Kiinnostuimme aiheesta, kun syksyllä 2011 tuli mahdollisuus osallistua Vaasan kaupungin ja Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n järjestämälle lastensuojelun tukihenkilökurssille. Vapaaehtoisten tukihenkilöiden koulutus järjestettiin tuolloin ensimmäisen kerran Vaasassa. Koemme, että tukihenkilötoiminnan kokemusten tutkiminen tuo tärkeää tietoa toiminnan jatkumiselle ja sen kehittämiseksi. Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, koska lastensuojelu ja siellä tehtävä työ on ollut paljon esillä julkisuudessa ja yhteiskunnan pitäisi panostaa varhaiseen tukemiseen. Tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä ja lievimpiä lastensuojelun avohuollossa järjestettäviä tukimuotoja. Tärkeä osa toiminnan kehittelyä on esimerkiksi vapaaehtoistyöstä tiedottaminen, jotta mahdollisimman monet lähtisivät toimintaan mukaan.

Meitä molempia on opintojen alusta asti kiinnostanut lastensuojelutyö ja erityisesti sen ehkäisevä toiminta. Haluamme saada lastentarhanopettajan pätevyyden, joten liitämme tutkimukseemme kasvatusnäkökulman kartoittamalla lastentarhanopettajien ajatuksia lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Tutkimuksessa selvitämme, tukeeko tukihenkilötoiminta tukimuotona lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta. Tutkimme myös tukihenkilön roolia kasvattajana eli selvitämme, onko tukihenkilöllä jonkin asteista kasvatusvastuuta tuettavasta? Tällä hetkellä toinen meistä on toiminut lastensuojelun tukihenkilönä noin puolentoista vuoden ajan.

Tutkimuksemme aihe sai hyväksynnän syksyllä 2012. Lupaa tutkimukselle annoimme huhtikuussa 2013 ja tutkimuslupa (LIITE 1) myönnettiin Vaasan kau-

pungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksessa toukokuussa 2013. Tutkimus toteutettiin kysely- ja haastattelututkimuksena. Toimitimme kyselylomakkeet saatekirjeineen ja suostumuslupineen (LIITE 2, LIITE 3, LIITE 4) toukokuussa yhteistyötahona toimiville sosiaalityöntekijöille, jotka toimittivat lomakkeet eteenpäin seuraaville vastaajille: tuettavat lapset ja heidän huoltajansa sekä tukihenkilöt. Elokuussa lähetimme kyselylomakkeet saatekirjeineen lastentarhanopettajille (LIITE 5) ja syyskuussa pidimme sosiaalityöntekijöiden yksilöhaastattelut (LIITE 6). Aineiston keräsimme siis vuoden 2013 kesän ja syksyn aikana ja viimeiset vastaukset saimme syyskuussa. Aloitimme ensimmäisten tutkimustulosten analysoinnin jo heinä-elokuun vaihteessa ja viimeiset analysoinnit teimme haastattelujen jälkeen syyskuussa.

Tässä työssä kerromme kokemuksista Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Luvuissa kaksi, kolme ja neljä tuomme esiin tutkimuksen teoreettista viitekehystä tarkastelemalla lastensuojelua, vapaaehtoistyötä ja tukihenkilötoimintaa. Tutkimuksen tarkoitusta ja tutkimustehtävää esittelemme luvussa viisi. Samassa luvussa kerromme myös tutkimuksen toteutuksesta, sisältäen esittelyn tutkimuksen lähtökohdista ja menetelmistä sekä kohderyhmästä ja aineiston keruusta. Tutkimustulokset olemme koonneet luvussa kuusi ja luvussa seitsemän kokoamme yhteen tutkimuksen keskeisimmät tulokset tehden niistä johtopäätöksiä sekä tarkastelemme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta. Viimeisessä luvussa pohdimme opinnäytetyötämme prosessina, mahdollisia jatkotutkimusaiheita sekä tulosten hyödynnettävyyttä.

2 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun ydin on turvata lapsen kehitys ja terveys sekä poistaa näitä vaarantavia tekijöitä. Lastensuojelu on lakisääteistä toimintaa, joka osaltaan toteuttaa lapsen oikeuksien yleissopimusta. Lasten suojelun kokonaisuus koostuu peruspalveluista, ehkäisevästä lasten suojelusta sekä lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta. Peruspalvelut muodostuvat neuvolasta, päivähoidosta, koulusta, nuorisotyöstä, kotipalvelusta, mielenterveys- ja päihdepalveluista, terveydenhuollosta ja liikuntatoimesta. Ehkäisevä lastensuojelu sisältyy kunnan peruspalveluihin ja järjestötoimintoihin, joissa annetaan erityistä tukea perheelle esimerkiksi äitiysneuvolassa, päivähoidossa ja nuorisotyössä eikä näiden palveluiden saaminen edellytä lastensuojelun asiakkuutta. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu muodostuu lastensuojelutarpeen selvityksestä, avohuollosta, kiireellisestä sijoituksesta, huostaanotosta, sijaishuollosta ja jälkihuollosta. (Bardy 2009, 39, 41; Sosiaali- ja terveysministeriö 2012; Taskinen 2010, 23.)

Seuraavissa alaluvuissa esitellään lyhyesti lastensuojelulain sisältöä ja lastensuojelun avohuoltoa ja sen tukitoimia. Lisäksi tuodaan esiin tilastotietoa Vaasan lastensuojelun avohuollon asiakkaista sekä kuvataan lastensuojelun yhteistyötä päivähoidon kanssa.

2.1 Lastensuojelulaki

Nykyinen lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulaki määrittelee lapset alle 18-vuotiaiksi ja nuoret 18–21-vuotiaiksi. (L 13.4.2007/417.)

Lapsi- ja perhekohtaisesta lastensuojelusta on kyse silloin, kun lastensuojeluasia lähtee vireille kunnan sosiaalitoimessa hakemuksesta, lastensuojeluilmoituksesta tai kun työntekijä on saanut pyynnön lastensuojelutarpeen selvittämisestä. Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos sosiaalitoimessa päätetään tehdä lastensuojelutarpeen selvitys tai jos on aloitettu kiireelliset lastensuojelutoimenpiteet. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.) Lastensuojelutarpeen taustalla on sekä tavallisia elämän-

kriisejä että poikkeuksellisen koettelevia oloja ja erityisen vaativia tilanteita. Tarve suojella lasta voi syntyä muun muassa lasten turvattomuudesta, laiminlyömisestä ja pahoinpitelemisestä, jotka voivat olla yhteydessä vanhempien päihteiden käyttöön, mielenterveysongelmiin, rikoksiin tai parisuhteen väkivaltaisiin ristiriitoihin. Lastensuojelussa toimitaan perheen yksityisyyttä ja vanhempien ensisijaista vastuuta kunnioittaen, mutta lasten kaltoinkohteluun puuttuen. Lastensuojelu onkin paljon käytännöllistä työtä, jonka keskiössä on konkreettisen avun ja tuen järjestäminen inhimillisyyden huomioiden. (Bardy 2009, 41–42.)

2.2 Lastensuojelun avohuolto ja avohuollon tukitoimet

Suurin osa lastensuojelutyöstä on avohuollon sosiaalityötä, jossa tavoitteena on tarjota apua perheen ongelmiin varhaisessa vaiheessa ja tukea vanhempia kasvatustehtävässä. Työskentelyn lähtökohtana on, että lasta ja perhettä tuetaan heidän omassa elinympäristössään. Lastensuojelun tehtävänä on ensi sijassa tukea asiakasperhettä käyttämällä apuna lastensuojelulaissa määriteltyjä avohuollon tukitoimia. Avohuollon tukitoimet ovat aina vapaaehtoisia ja perustuvat perheen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Avohuolto perustuu asiakkaan kanssa yhdessä laadittuun asiakassuunnitelmaan, joka vastaa lapsen lastensuojelun tarpeeseen. Ominaista lastensuojelulle on sen erityinen yhteistyöluonne eli rakentaa yhteyksiä lapsen lähi-ihmisten välille, mutta myös ammatillisten yksiköiden ja palveluiden välille. Tukitoimien toteuttamisesta päättää sosiaalityöntekijä. (Korhonen 2005, 33–34; Rätty 2004, 95–96; Heino 2009, 72–73; Taskinen 2010, 69.)

Lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) mukaan avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, jos lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä taikka jos lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimia ovat taloudellinen tuki ja asumisen turvaaminen, tuen anto lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, lapsen tai nuoren taloudellinen ja muu tukeminen koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, loma- tai virkistystoiminnan järjestäminen, lapsen kuntoutumista tukevien hoito-

ja terapiapalveluiden järjestäminen, perhetyö, koko perheelle tarkoitettu sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, vertaisryhmätoiminta, tukihenkilö- tai tukiperhetoiminta sekä muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. (L 13.4.2007/417; Rätty 2004, 95; Taskinen 2010, 70–72, 195.)

2.3 Vaasan lastensuojelun avohuollon asiakkaat

Vaasan lastensuojelulla oli vuonna 2012 asiakkaana yhteensä 680 lasta (Mattila 2013). Vaasassa lastensuojelun avohuollon parissa työskentelee seitsemän sosiaalityöntekijää. Vuoden 2011 tilastotietojen mukaan lastensuojelun avohuollon asiakkaina Vaasassa on ollut 179 lasta ja Vähässäkyrössä 34 lasta, jotka ovat iältään 0-20-vuotiaita. (Lastensuojelu 2011 2012, 17.) Kuntarakenne uudistuksen myötä Vaasan ja Vähänkyrön yhdistyttyä vuonna 2013 on Vaasan lastensuojelun avohuollon asiakkaina huomioitava molempien kuntien aiemmat tiedot. Lastensuojelun avohuollon asiakkaana on siten vuoden 2011 tilastotietojen mukaan yhteensä 213 lasta.

2.4 Lastensuojelun yhteistyö päivähoidon kanssa

Laki lasten päivähoidosta määrittelee lasten päivähoidon päiväkotihoidoksi, perhepäivähoidoksi, leikkitoiminnaksi tai muuksi päivähoitotoiminnaksi. Näin ollen sitä voidaan järjestää esimerkiksi päiväkodissa tai perhepäiväkodissa. Päivähoidon piiriin kuuluvat kaikki ne lapset, jotka eivät ole vielä saavuttaneet oppivelvollisuuskäyttä. Tavoitteena on tukea perheitä kasvatuksessa ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä sekä tarjota lapsille turvallinen kasvuympäristö pysyvillä ihmissuhteilla. (L 19.1.1973/36.)

Päivähoito on osa peruspalveluita, joten se on tärkeä osa lasten suojelua ja luonteva paikka ennaltaehkäisevälle lastensuojelulle, koska lähes kaikki lapset viettävät suuren osan lapsuusajastaan päivähoidossa ja sen tarjoamassa kasvuympäristössä. Lisäksi päiväkodissa työntekijät tapaavat lapsia ja heidän perheitään joka päivä. Lastensuojelun keskusliiton (2013) julkaiseman vuoden 2012 lehdistötiedotteen mukaan 1-6-vuotiaista lapsista yli 60 prosenttia on joko kunnallisessa tai yksityisessä päivähoidossa ja 3-5-vuotiaista lapsista päivähoidossa on yli 70 prosenttia.

Lasten päivähoidon keskeisenä tehtävänä on edistää lasten myönteistä kehitystä ja tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Päivähoidossa tilanteiden kriisiytyminen perheissä voidaankin havaita varhaisessa vaiheessa, koska varhaiskasvatuksella on keskeinen asema lapsen hyvinvoinnin varmistamisessa ja hänen perheensä arjen seuraamisessa. Lastensuojelun ja päivähoidon yhteistyön tulisi toimia moitteetta, koska kaikilla lasten kanssa työskentelevillä viranomaisilla on lastensuojelulain mukainen velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus aina, kun heillä omassa työssään herää huoli lapsen hyvinvoinnista tai he työssään kohtaavat lapsen, joka on lastensuojelun tarpeessa. (Lastensuojelun keskusliitto 2013; Taskinen 2010, 39–40.) Apunaan päiväkodin henkilökunta voi käyttää huolen tunnistamisen tueksi kehitettyä huolen vyöhykkeistöä.

Eri yhteistyötahoja voivat olla sivistystoimi, terveydenhuolto, oikeus- ja poliisitoimi sekä sosiaalitoimi. Päivähoidon työntekijät voivat sijoittua joko sosiaalihuollon tai sivistys- ja opetustoimen piiriin, mikä voi aiheuttaa juridisia seurauksia. Mahkosen (2012, 116–118) mukaan laki sallii yhteistyön eri ammattilaisten välillä ja joskus jopa velvoittaa siihen. Lastensuojelulain, rikoslain, poliisilain ja perusopetuslain säännösten mukaan päivähoidon työntekijät ovat tilanteen niin vaatiessa velvollisia kertomaan tietoja, jotka muuten olisivat salassa pidettäviä. (Mahkonen 2012, 120.)

3 VAPAAEHTOISTYÖ

Hyvinvointipalveluiden tuottajat, rahoittajat ja järjestäjät voidaan jakaa kolmeen ryhmään: julkiseen, yksityiseen ja kolmanteen sektoriin. Näistä kolmannella sektorilla tarkoitetaan toimintaa, johon liittyy vapaaehtoistyötä, kansalaisaktiivisuutta ja järjestötoimintaa. (Blomberg & Bäckman 1992, 5.) Seuraavissa kappaleissa perehdytään vapaaehtoistyöhön sekä lasten ja nuorten parissa työskenteleviä koskevaan lainsäädäntöön.

3.1 Vapaaehtoistyön määritelmä

Vapaaehtoistyö nähdään toimintana, jossa ihminen antaa omaa aikaansa toisen ihmisen tai järjestön hyväksi. Tyypillisiä piirteitä vapaaehtoistyölle ovat pitkäaikaisuus, suunnitelmallisuus sekä palkattomuus. Vapaaehtoistyötä tekevän auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppii jotakin tärkeää, eikä työ välttämättä edellytä koulutusta. Vapaaehtoistyöllä voi olla monia merkityksiä, ja se onkin nähty aikaisemmin esimerkiksi vapaahuoltotyönä sekä hyväntekeväisyytenä. (Eskola & Kurki 2001, 10; Utti 2009, 13; Blomberg & Bäckman 1992, 5.)

Vapaaehtoistyö on sosiaalisyhteiskunnallista toimintaa, jonka vastakohtana on valtion ja muiden julkisten viranomaisten toiminta. Vapaaehtoistyössä toimijana on yksilö, joka on itse tehnyt ratkaisunsa osallistumisestaan vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan. Vapaaehtoistyö liitetäänkin usein kolmannen sektorin toimijoihin eli yhdistyksiin ja järjestöihin, koska yksilöt toimivat usein jommankumman tahon organisoimassa toiminnassa. Tämän vuoksi vapaaehtoistyöksi ei nähdä esimerkiksi perheenjäsenten tai naapurin auttamista, koska sen katsotaan olevan tavallista arkipäivään kuuluvaa toimintaa. (Koskiahho 2001, 16–17; Eskola & Kurki 2001, 10; Utti 2009, 14, 28.) Monet vapaaehtoistyöntekijät toimivat myös ammattinaan alalla, jolla tekevät vapaaehtoistyötä (Blomberg & Bäckman 1992, 5).

Perinteinen ja laajasti käytetty vapaaehtoistyön muoto on tukihenkilötoiminta. Tukihenkilönä voi toimia esimerkiksi vanhukselle, mielenterveyskuntoutujalle,

vammaiselle, maahanmuuttajalle, lapselle tai nuorelle. (Utti 2009, 37.) Eskolan ja Kurjen (2001, 10) mukaan vapaaehtoistyöllä pyritäänkin lievittämään henkistä ahdinkoa tai korjaamaan elinoloihin liittyviä puutteita. Esimerkiksi palvelevat puhelimet tähtäävät toimintoina ”henkisen ahdingon lievittämiseen” ja yksinhuoltajan lapsen tukena toimiminen on ”elinolojen korjaamiseen” tähtäävää toimintaa. (Eskola & Kurki 2001, 10.)

3.2 Lasten ja nuorten parissa työskenteleviä koskeva lainsäädäntö

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä on ollut voimassa vuodesta 2003. Lain tarkoituksena on suojella alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan siten, että työnantajalla on velvollisuus pyytää alaikäisten kanssa työskenteleviltä henkilöiltä selvitys rikosrekisteriotteesta. Tällä hetkellä voimassa olevaa lakia sovelletaan vain työ- ja virkasuhteissa työskenteleviin henkilöihin, joten esimerkiksi lasten ja nuorten parissa toimivilta vapaaehtoistyöntekijöiltä ei rikosrekisteriotetta vaadita. (L 14.6.2002/504.)

Lainsäädännössä ei siten ole myöskään määräyksiä koskien lasten ja nuorten kanssa vapaaehtoisina toimivien lastensuojelun tukihenkilöiden rikostaustan selvittämistä. Näin on siitä huolimatta, vaikka jo ennen lain voimaan tuloa oikeusministeriön asettama selvitystyöryhmä (Lasten kanssa työskentelemään hakeutuvien rikostaustan selvittämistä koskeva selvitys 2000, 3–4, 29) toi esiin lain sisältämiä epäkohtia ja puutteita. Työryhmän selvityksen mukaan vapaaehtoisia toimii lasten parissa runsaasti muun muassa urheiluseuroissa, partiotoiminnassa, nuorisotyön ja lastensuojelujärjestöjen piirissä sekä kunnan järjestämän lastensuojelutyön parissa esimerkiksi tukihenkilöinä. Selvityksessä mainittiin myös, että vapaaehtoistoiminnan piirissä on sellaisia vuorovaikutussuhteita, joissa voi syntyä mahdollisuus hyväksikäyttötilanteisiin. (Lasten kanssa työskentelemään hakeutuvien rikostaustan selvittämistä koskeva selvitys 2000, 4, 29.)

Käytännöt lastensuojelun tukihenkilöiksi hakevien vapaaehtoisten taustojen tarkistamisessa silti vaihtelevat kunnittain merkittävästi. Esimerkiksi 45 Minuuttia -ohjelma (Lastensuojelun tukihenkilöksi voi päästä rikollinen 2012) ja MTV3:n

rikosuutiset (Takala & Tikkanen 2012) toivat ilmi, että käytännöt vapaaehtoisina toimivien tukihenkilöiden taustojen tarkistamisessa vaihtelevat nimenomaan rikostaustan selvittämisen suhteen. On kuntia, esimerkiksi Vantaa, joissa lastensuojelun tukihenkilöksi ei päästetä ilman, että hakija esittää rikosrekisteriotteen. Joissakin kunnissa (mm. Tampere ja Turku) taas vapaaehtoistyöntekijöiltä ei otetta edes pyydetä, sillä kuntien viranomaisilla ja järjestöjen edustajilla ei ole lainmukaisia oikeuksia ja keinoja tarkistaa tukihenkilötoimintaan hakeutuvien rikostaustaa. On siis mahdollista, että vapaaehtoistyön kautta hakeudutaan lasten ja nuorten lähelle väärin perustein. EU-direktiivin suosituksesta nykyistä lakia lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä aiotaan todennäköisesti laajentaa koskemaan myös vapaaehtoisesti toimivia, mikä selkiyttäisi tukihenkilövalintaakin koskevia käytäntöjä. (Takala & Tikkanen 2012.)

4 TUKIHENKILÖTOIMINTA

Lasten ja nuorten parissa toimii alan ammattilaisten lisäksi paljon vapaaehtoisia työntekijöitä, kuten lastensuojelun tukihenkilöitä. Vapaaehtoiset tukihenkilöt antavat mittaamattoman arvokkaan panoksen lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten hyväksi. He täydentävät omalta osaltaan työtä, jota lastensuojelun kentällä toimivat ammattityöntekijät tekevät. (Heino 2009, 73; EHJÄ ry 2013.)

Tässä luvussa esitellään, mitä lastensuojelun tukihenkilötoiminta on, kerrotaan kuka voi toimia tukihenkilönä, mitä työ on käytännössä ja tukihenkilöksi koulutautumisesta. Lisäksi käsitellään teorian pohjalta tukihenkilön roolia kasvattajana ja viitataan tukihenkilötoimintaa Bronfenbrennerin ekologiseen systeemiteoriaan. Luvun viimeisessä alaluvussa tuodaan esiin myös saman aihepiirin aikaisempia tutkimuksia.

4.1 Lastensuojelun tukihenkilötoiminta

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin (L 13.4.2007/417), jonka mukaan lapselle tai nuorelle on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö tai tukiperhe. Tuettavat lapset ovat lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria. Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelun tukihenkilötoiminnan avohuollon tukitoimeksi, mutta sitä voidaan käyttää myös jälkihuollossa ja sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten tukemiseksi. Tukihenkilötoiminta on ennen kaikkea suurten ongelmien ennaltaehkäisyä ja varhaista tuen tarjoamista. (Holopainen 2001, 17; Utti 2009, 39.)

Kunnissa käytetään vaihtelevasti lastensuojelun tukihenkilötoimintaa eikä lastensuojelun tukihenkilöiden määriä tilastoida valtakunnallisesti, joten tilastotietoa tai tarkkaa lukua tukihenkilöiden määrästä ei ole saatavilla. Joidenkin arvioiden mukaan Suomessa toimii noin 1 000-2 000 lastensuojelun tukihenkilöä, ja silti heitä ei ole saatavilla riittävästi. Monissa kunnissa tukihenkilöistä on jatkuva pula, sillä monet lastensuojelun asiakkaana olevat perheet toivovat lapselleen tukihenkilöä. (Ostrow 2010, 5.; Kohonen 2013.)

Korhonen (2005, 9) toteaa, että tukihenkilötoiminta on kuntien sosiaalitoimiston ja lastensuojelujärjestöjen järjestämää suunnitelmallista, tavoitteellista ja ohjattua vapaaehtoistyötä lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten tukemiseksi. Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään, edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä ja ennaltaehkäistä vaikeuksia sekä täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä. Lapsi tai nuori voi saada itselleen tukihenkilön, jos hänellä ei syystä tai toisesta ole elämässään riittävästi aikuisen tukea ja läsnäoloa. Lapsen tai nuoren tarve saada itselleen tukihenkilö voi johtua vanhempien vaikeasta elämäntilanteesta, lapsen omista vaikeuksista esimerkiksi oppimisessa, koulunkäynnissä tai kaverisuhteissa tai lapsen heikosta sosiaalisesta verkostosta. Lisäksi tukihenkilöä voidaan tarvita nuoren itsenäistymisen tukemisessa ja oman elämän aloittamisessa. (Korhonen 2005, 9; Ostrow 2010, 6; Utti 2009, 39.)

Tukihenkilöt tarvitsevat tuekseen taustaorganisaation, joka huolehtii tukihenkilöiden riittävästä perehdytyksestä, ohjauksesta ja jaksamisen tukemisesta. Taustaorganisaation arvostus vapaaehtoistyötä ja sen tekijöitä kohtaan auttaa tukihenkilöä viihtymään ja jaksamaan toiminnassaan. Tukihenkilötoiminnan järjestäminen, kehittäminen ja ylläpitäminen vaativat taustaorganisaatiolta myös aikaa ja taloudellisia resursseja. Usein tukihenkilötoiminta esimerkiksi kunnassa tulee parhaiten organisoiduksi ja hoidetuksi, kun se on yhden työntekijän vastuulla. Tukihenkilötoiminnan organisointi voidaan myös liittää osaksi yksittäisen työntekijän tehtäväkuvaa. Muun muassa EHJÄ ry kouluttaa tukihenkilöitä kuntien ja jäsenjärjestöjensä tarpeisiin, järjestää tukihenkilöiden huoltoa sekä tukee kuntia tukihenkilötoiminnan organisoinnissa ja toteuttamisessa. EHJÄ ry on järjestänyt tukihenkilökoulutuksia vuodesta 1989. (EHJÄ ry 2013; Kohonen 2013.)

4.2 Tukihenkilö

Tukihenkilönä voi toimia kuka tahansa aikuinen, joka katsotaan sopivaksi ja joka on saanut perehdytyksen tai koulutuksen tehtävään. Tukihenkilökurssin tavoitteena on antaa perusvalmiudet tukihenkilönä toimimiseen, vahvistaa tukihenkilön identiteettiä sekä rohkaista häntä luottamaan omiin voimavaroihinsa. Yleensä en-

nen tukihenkilöksi hyväksymistä hakija kutsutaan henkilökohtaiseen haastatteluun, jossa sosiaalityöntekijä arvioi henkilön soveltuvuutta ja selvittää vapaaehtoisen tukijan motiiveja ja valmiuksia tehtävään. Tukihenkilöltä ei edellytetä ammatillisia valmiuksia, vaan hän on lapsen ja nuoren elämässä aikuinen vierellä kulki- ja. Tukihenkilö toimii tehtävässään omalla persoonallaan, elämäkokemuksensa ja taitojensa pohjalta. (Korhonen 2005, 14, 17–18; Sosiaaliportti 2013a; Utti 2009, 40.)

Vaikka vapaaehtoistyönä tukihenkilötoiminta on vaativaa ja vastuullista toimintaa, tukihenkilö ei ole kriisityöntekijä, vaan arjessa auttaja ja toiminnassa mukana oleva. Toimintaan liittyy monia eettisiä kysymyksiä, ja tukihenkilö joutuu pohtimaan omia asenteitaan ja arvojaan. Oikean ja väärän erottaminen ei aina ole helppoa, eikä toisen elämäntapaa välttämättä pysty hyväksymään. Kokemus toiminnasta tuo tukihenkilölle varmuutta, mutta myös koulutuksella ja toiminnanohjauksella on oma tärkeä roolinsa. Toiminnanohjaus auttaa tukihenkilöä pohtimaan vaikeitakin asioita ja jaksamaan tärkeässä toiminnassaan. (Lahtinen 2003, 15–17; Kohonen 2013.)

4.3 Tukihenkilötoiminta käytännössä

Tukihenkilö on lapselle tai nuorelle henkilökohtainen, luotettava ja turvallinen aikuinen ystävä, joka haluaa tarjota tuettavalle lapselle tai nuorelle aikaa, tukea ja välittävää läsnäoloa. Tukihenkilötoiminnan edellytyksenä on, että tukihenkilön oma elämäntilanne on riittävän tasapainoinen ja säännöllisiin tapaamisiin löytyy tarpeeksi aikaa. Tukihenkilö tapaa tuettavaa lasta tai nuorta säännöllisesti esimerkiksi viikon tai kahden välein noin yhdestä kolmeen tuntiin kerrallaan arkisen yhdessäolon, tekemisen tai harrastamisen merkeissä. (Korhonen 2005, 5, 11, 14; Sosiaaliportti 2013a.)

Tukisuhteen tavoitteista ja tapaamisten tiheydestä tehdään toiminnan alussa kirjallinen sopimus ja tukisuhteella on oltava aina alaikäisen lapsen huoltajien hyväksyntä. Koska tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistyötä, ei tukihenkilö saa siitä palkkaa. Vastaavasti hän voi saada pientä palkkiota ja kulukorvausta. Tukihenkilö

on vaitiolovelvollinen ja vaitiolovelvollisuus jatkuu vielä vapaaehtoistyön päättymisen jälkeen. (Korhonen 2005, 14; Sosiaaliportti 2013a.)

4.4 Tukihenkilökoulutus

EHJÄ ry:n tukihenkilökurssien tavoitteena on vahvistaa tukihenkilöiden oman elämäntilanteen ja persoonallisuuden pohjalta nousevaa osaamista ja vuorovaikutustaitoja. Koska lastensuojelun tukihenkilötoiminta on vapaaehtoistoiminnan alue, jossa toimitaan joskus tiiviistikin yhteistyössä lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa, saa aloittava tukihenkilö koulutuksista pohjatietoa vapaaehtoistoiminnan periaatteista, lastensuojelusta sekä tukihenkilötoiminnan rajoista, jotta ymmärtäisi mitä tukihenkilöltä odotetaan ja mitkä ovat toiminnan rajat ja mahdollisuudet. (EHJÄ ry 2013.)

Jos on kiinnostunut tukihenkilönä toimimisesta, voi ensin ottaa yhteyttä oman kuntansa lastensuojeluun. Kunnat järjestävät joko omia tukihenkilökoulutuksia tai esimerkiksi tilaavat EHJÄ ry:ltä koulutuksen omien tarpeidensa mukaan eli yleensä silloin, kun lastensuojelun avohuollossa on tarvetta uusille tukihenkilöille. Tukihenkilökoulutukseen pääsee mukaan haastatteluprosessin kautta, missä kunnan sosiaalityöntekijä tai muu tukihenkilötoiminnasta vastaava henkilö haastattelee hakijoita ja valitsee sen perusteella koulutukseen hyväksytyt henkilöt. Koulutukseen osallistuvilta edellytetään täysi-ikäisyyttä, oman elämäntilanteen vakautta, halua ja aikaa toimia lapsen tai nuoren tukena sekä mahdollisuutta sitoutua tukihenkilönä toimimiseen. Tukihenkilöiden taustat selvitetään esimerkiksi pyytämällä lausuntoa sosiaaliviranomaiselta. Koulutukseen osallistuvan hakijan ei tarvitse lyödä lukkoon päätöstä tukihenkilöksi ryhtymisestään ennen koulutusta, vaan hän voi koulutuksen ajan vielä pohtia, onko tukihenkilötoiminta hänelle itselleen sopiva toimintamuoto. (Böling 2013; Kohonen 2013.)

Syrjäsen (2011, 14) mukaan tukihenkilön peruskoulutus voi kestää 15–30 tuntia tulevan tehtävän vaativuudesta ja sisällöstä riippuen. Kohonen (2013) kertoo, että Ehjä ry:n järjestämä koulutus kestää 16–21 tuntia ja koulutuskertoja on noin neljästä seitsemään riippuen arki-ilta- ja viikonloppupäivien määrästä. Jokainen koulutus räätälöidään muun muassa sen mukaan, kuinka kouluttaja pääsee matkusta-

maan kurssipaikkakunnalle. Tyypillinen malli koulutukselle on esimerkiksi kolme iltaa ja kaksi lauantai-päivää. (Kohonen 2013.)

Koulutuksessa käsiteltäviä aiheita ovat: vapaaehtoistoiminnan ja tukihenkilötoiminnan periaatteet ja tavoitteet, miksi tukihenkilöä tarvitaan, tukihenkilötoiminta käytännössä, sosiaalityöntekijän ja tukihenkilön yhteistyö, lapsi ja perhe lastensuojelun asiakkaina, tukihenkilön rooli ja vuorovaikutustaidot, tukisuhteen haasteet sekä tukihenkilönä viihtyminen ja jaksaminen. Lisäksi koulutuksissa kuullaan yleensä jo toimivaa tukihenkilöä ja kunnan edustajaa, joka kertoo tukihenkilötoiminnan käytännöistä kunnassa. Koulutuksen tavoitteena on luoda realistinen kuva tukihenkilötoiminnasta ja auttaa ymmärtämään, mikä on tukihenkilön rooli lapsen auttamisverkossa. Koulutuksen tarkoitus on antaa tukihenkilölle varmuutta ja rohkeutta toimia maallikkoauttajana sekä antaa perustietoa lastensuojelusta ja lastensuojelulaista. Koulutus pyrkii myös auttamaan tukihenkilöä tunnistamaan omat voimavaransa ja rajansa tukihenkilönä toimimisessa. (Kohonen 2013.)

Kunnassa tukihenkilö saa ohjausta ja tukea toimintaan sosiaalityöntekijältä tai muulta toiminnasta vastaavalta henkilöltä. Termin työnohjaus sijaan EHJÄ ry suosii käyttämään termiä toiminnanohjaus, koska vapaaehtoiset eivät ole varsinaisessa työsuhteessa. Tukihenkilöille voidaan järjestää kunnassa jatkokoulutusta kunnan resurssien puitteissa ja myös EHJÄ ry tarjoaa kunnille mahdollisuuksia järjestää tukihenkilöille jatkokoulutusta ja virkistystoimintaa. Lisäksi tukihenkilöille on mahdollista järjestää kunnassa vertaistukea kunnan puolesta, koska EHJÄ ry ei tarjoa tällä hetkellä varsinaista vertaistukea. (Kohonen 2013.)

Kohonen (2013) kertoo, että EHJÄ ry on kouluttanut tukihenkilöitä jo lähes 25 vuotta ja koulutuksia on pidetty vuosien mittaan hyvin monessa kaupungissa, muun muassa Järvenpäässä, Tuusulassa, Espoossa, Porvoossa, Haminassa, Hangossa, Lappeenrannassa, Vaasassa ja Kolarissa. Tällä hetkellä EHJÄ ry:llä on koulutussuunnitelmia Kirkkonummen, Askolan ja Maarianhaminan kanssa. Tukihenkilökoulutuksien kouluttajana toimii EHJÄ ry:ssä järjestösihteeri. (Kohonen 2013.)

4.5 Tukihenkilön rooli kasvattajana ja ekologinen systeemiteoria

Kasvatus voidaan nähdä laaja-alaisena ilmiönä, josta voidaan erottaa tavoitteellinen kasvatus, muu sosiaalinen vuorovaikutus, jolla on kasvatuksellisia seurauksia, sekä kasvatuksen tukitoimet. Laajasti tulkiten kasvatus on erilaisissa toimintaympäristöissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta lapsen ja aikuisen välillä. (Karila, Kinos & Virtanen 2001, 13.)

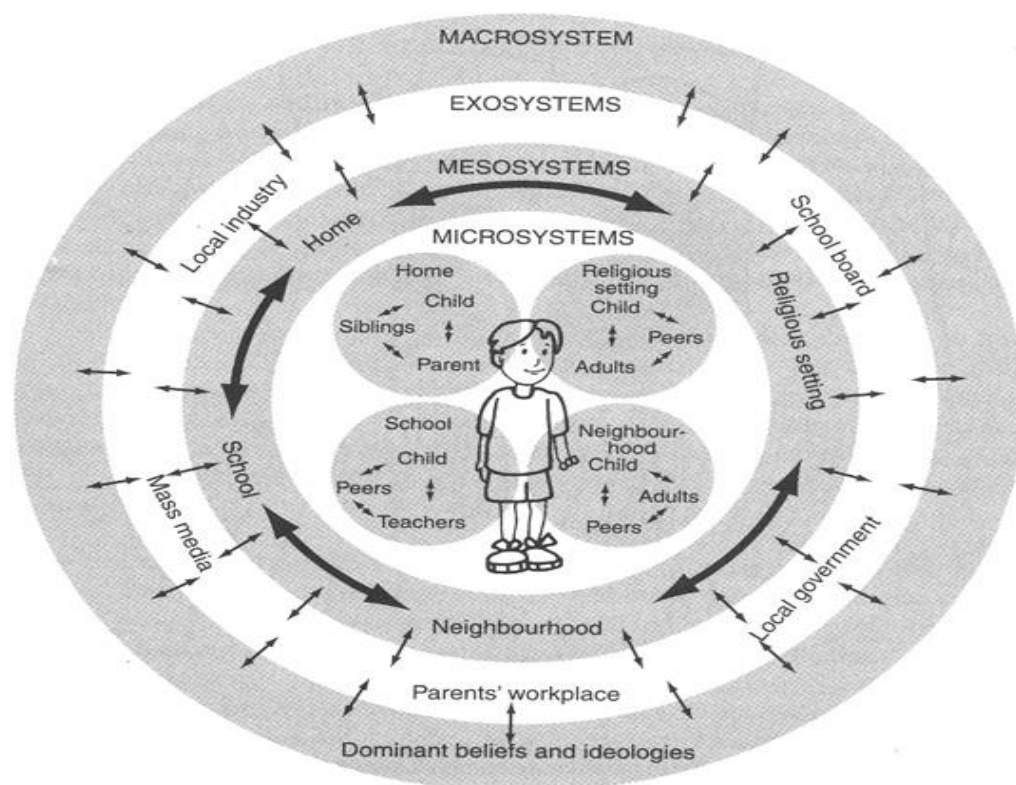
Kasvatusvastuu ja -velvollisuus kuuluvat perinteisesti kodeille, mutta kasvatuksellinen ote voidaan ymmärtää myös kasvamaan saattamisena, mitä tukihenkilön antama tuki lapselle tai nuorelle parhaimmillaan voi olla. Tukihenkilö ei tietoisesti kasvata, vaan rinnalla kulkiessaan auttaa kasvussa täysivaltaisemmaksi yhteiskunnan jäseneksi. Vaikka tukihenkilö tukee ennen kaikkea lasta, hän tukee myös lapsen vanhempien jaksamista jakamalla heidän kanssaan lapsen hoito- ja kasvatusvastuuta. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena ei ole korvata äitiä tai isää, vaan osoittaa lapselle ja nuorelle, että on olemassa ihminen, joka välittää hänestä aidosti. Tukihenkilö on ihminen, johon voi luottaa ja joka auttaa sellaisissa asioissa, joihin ei kotoa ole apua saatavilla. (Lahtinen 2003, 48; Uusikylä 2001, 112, 118; Korhonen 2005, 5.) Taskinenkin (2010, 20) toteaa, että jokainen lapsi tarvitsee vähintään yhden hyvän ihmissuhteen oman kehityksensä rakennusaineksi.

Amerikkalaisen psykologin Urie Bronfenbrennerin ekologisen systeemiteorian mukaan ympäristö vaikuttaa osaltaan lapsen kasvuun ja kehitykseen. Teorian mukaan on olemassa neljä eri systeemiä, jotka ovat mikro-, meso-, ekso- sekä makrosysteemi. Ihminen on vuorovaikutuksessa näihin eri tasoihin eli erilaisten kasvuympäristöjen kanssa. Kasvatuksen näkökulmasta näissä vallitseva vuorovaikutus kehittyvän, kasvavan ja kasvatettavan yksilön ja kasvattajapersoonien välillä on kasvatuksellinen tapahtuma. Kasvatus ja kehitys toteutuvat toisiinsa nivoutuvissa, erilaisissa ja eritasoisissa systeemeissä. (Paquette & Ryan 2013, 1; Härkönen 2008, 21–22; Karila ym. 2001, 204–205.)

Mikrosysteemi sisältää lapselle kaikkein lähimmän ympäristön sekä lähimmät suhteet. Ihmisen osallisuus vaikuttaa systeemin muodostumiseen. Mikrosysteemi voi muodostua perheestä ja kodista, päivähoidosta, koulusta, harrastuksista, lä-

hisukulaisista sekä ystävistä. Suhteet tällä tasolla ovat kaksisuuntaisia, esimerkiksi lapsi vaikuttaa vanhempiensa ja sisaruksiensa käyttäytymiseen sekä sisarukset ja vanhemmat lapsen käyttäytymiseen ja kehitykseen. Mesosysteemi tarkoittaa mikrosysteemissä olevien tahojen välistä vuorovaikutusta ja yhteyksiä, esimerkiksi kodin ja koulun välistä vuorovaikutusta. Eri mikrosysteemit siis muodostavat mesosysteemin. Eri tahojen väliset suhteet vaikuttavat osaltaan lapsen kehitykseen, sillä eri mikrosysteemien yhteistyö voi rakentavasti tukea lapsen kehitystä, mutta suhteisiin voi liittyä myös ristiriitoja, esimerkiksi kodin ja päivähoiton erilaiset kasvatuskäsitteet. (Paquette & Ryan 2013, 1, 2; Härkönen 2008, 26–30.)

Eksosysteemi edustaa isompaa sosiaalista ympäristöä, jonka kanssa lapsi on yhteydessä välillisesti, esimerkiksi vanhempien työn ja siihen sisältyvien työaikajärjestelyjen muodossa. Makrosysteemi taas tarkoittaa yhteiskunnan normeja, odotuksia, lakeja, instituutioita ja palvelujärjestelmiä. Tämän vaikutukset näkyvät esimerkiksi siten, että vanhemmilla on ensisijainen kasvatustekijä heidän lapsistaan ja yhteiskunnan tulee auttaa heitä sekä luoda tämän mahdollistavat puitteet. (Paquette & Ryan 2013, 2; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2006, 22.) Ekologisen systeemiteorian rakentumista hahmottaa seuraavan sivun kuvio 1.

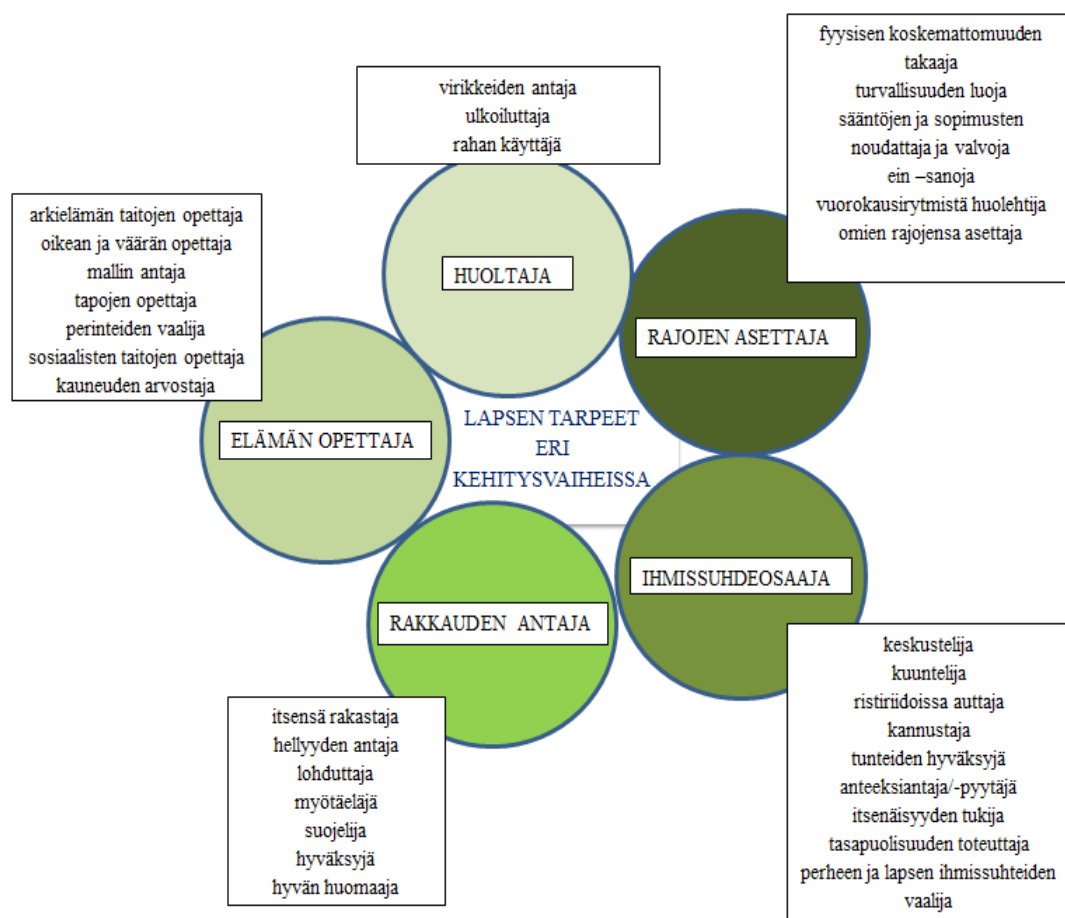

Kuvio 1. Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria. (Härkönen 2008, 35.)

Mikrosysteemitasolla kasvatuksen kannalta keskeisimpiä ilmiöitä ovat kasvatuksellinen vuorovaikutus, kasvatukseen osallistuvien ominaisuudet, kasvatuskäytökset ja -kulttuuri. Mesosysteemin keskeisin ilmiö taas on kasvatuskulttuurien kohtaaminen. Eksosysteemitasolla keskeisintä ovat voimavarat ja tuki kasvatukselle, kun taas makrosysteemiin kuuluvat kasvatusta ohjaavat arvot ja kasvatusjärjestelmät. (Karila ym. 2001, 222.)

Tukihenkilön sijoittaminen ja hänen roolinsa määrittäminen lapsen kasvuympäristössä on nähtävissä eri näkökulmista. Karila kumppaneineen (2001, 211) tuo esiin, kuinka Bronfenbrenner määrittelee roolin viittaavan toimintoihin ja suhteisiin, joita odotetaan tietyssä yhteiskunnallisessa positiossa olevalta henkilöltä sekä muilta henkilöiltä, jotka ovat suhteessa häneen. Roolien merkitys kehitysprosessissa on kahdenlainen, koska ensinnäkin lapsen kehitystä edistää vuorovaikutus erilaisissa rooleissa toimivien henkilöiden kanssa ja toisaalta samanaikaisesti monipuolistuvan vuorovaikutuksen tuloksena lapsen oma roolirepertuaari laajenee, mikä edistää lapsen oppimista ja kehittymistä. (Karila ym. 2001, 211–212.)

Bronfenbrenneriin viitaten tukihenkilötoiminta kuuluu näin ollen mesotasoon, jossa lasta ympäröivät tahot, koti, lastensuojelun sosiaalitoimi ja päiväkoti, ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa sekä lapseen itseensä. Lapsen ja tukihenkilön suhde voi kehittyä mikrosysteemin kaltaiseksi läheiseksi ihmissuhteeksi. Tukisuhde voidaan nähdä ystävyysuhteena, johon sisältyy paljon yhdessäoloa ja keskustelua, tulevaisuuden suunnittelua ja yhteisiä harrastuksia. Tukihenkilö merkitsee lapselle aikuista, joka on olemassa häntä varten ja joka huomaa, näkee ja kuulee hänet. Keskittymällä läsnäoloon lapsen kanssa tukihenkilö on herkkä lapsen viesteille: hän huomaa millaista aikuisen tukea lapsi häneltä kaipaa ja osaa vastata siihen. Vaikka tukihenkilö toimii tehtävässään omana itsenään ja omalla persoonallaan, hän voi tarkastella toimintaansa erilaisten roolien kautta. Tukihenkilölle roolit voivat konkretisoida sitä, miten monella tavalla lasta voi tukea kasvussa ja kehityksessä. Tukihenkilön rooli vaihtelee lapsen kulloisenkin tarpeen mukaan opastajasta lohduttajaan, auttajasta sylissäpitäjään. (Korhonen 2005, 39–40; Lahtinen 2003, 48.) Tukihenkilön roolia lapsen tarpeiden eri kehitysvaiheissa hahmottaa seuraavan sivun kuvio 2, joka on muunnos vanhemmuuden roolikartasta (Sosiaaliportti 2013b).

Kuvio 2. Tukihenkilön roolikartta (Sosiaaliportti 2013b).

Rakkauden antaja, kuuntelija, yhdessä toimija, kannustaja, elämän opettaja, rajojen asettaja ja keskustelukumppani ovat Korhosen (2005, 40) listauksia tukihenkilön tyypillisistä rooleista suhteessa lapseen. Apuna jaottelussa Korhonen on käyttänyt vanhemmuuden roolikarttaa. Tukisuhteen eri vaiheissa korostuvat eri roolit ja ne kehittyvät ja muuntuvat vuorovaikutuksessa lapseen. Vaikka tuettava lapsi ja tukihenkilö eivät näe päivittäin, tuo tukihenkilö tukisuhteeseen omat arvonsa, näkemyksensä, toimintatapansa, asenteensa ja mielipiteensä, jotka välittyvät lapselle arkisen yhdessäolon kautta. (Korhonen 2005, 40, 44.) Tukihenkilö ylläpitää siten jopa tiedostamatontakin kasvatusympäristöä ja luo lapselle kokemusta hyvästä lapsi-aikuisen suhteesta.

4.6 Aikaisemmat tutkimukset

Lastensuojelun avohuollon tukitoimiin kuuluvasta tukihenkilötoiminnasta on tehty aiemmin jonkin verran pro gradu -tutkielmien ja ammattikorkeakoulun opinnäytetöiden taseisia tutkimuksia. Vaasan ammattikorkeakoulussa tukihenkilötoimintaa käsitteleviä opinnäytetöitä ei ole toistaiseksi julkaistu. Näkökulmat löydettyissä tutkimuksissa ovat vaihdelleet tuettavina olevien lasten ja nuorten, tukihenkilöiden sekä sosiaalityöntekijöiden välillä. Useimmat ammattikorkeakouluissa tehdyt opinnäytetyötutkimukset näyttävät perustuvan tukihenkilöiltä kerättyihin kokemuksiin ja heidän näkemyksiinsä toiminnasta.

Sanna Rantanen (2010) Turun yliopistosta on tehnyt pro gradu -tutkielman aiheenaan ”Nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta”. Tutkielman tarkoituksena oli nuorten kokemusten kartoittaminen tukihenkilötoiminnasta ja tavoitteena oli kehittää tukihenkilötoimintaa saatujen tulosten pohjalta. Nuoret olivat saaneet tukihenkilönsä TUEXI Alueellinen Nuorten Tukihenkilötoiminta -hankkeelta. Tutkimusaineisto koostui kahdeksan nuoren haastattelusta, joiden teemat muodostuivat tukisuhteen aloittamisesta, tukisuhteesta sekä tukisuhteen merkityksestä. Tutkimustuloksien mukaan tukihenkilöihin suhtauduttiin aluksi joko positiivisesti tai negatiivisesti. Tukihenkilö koettiin joko sosiaalityöntekijän kontrollina tai luotettavana tukena. Tukihenkilö nähtiin turvallisena aikuisena ja ystävänä sekä apuna ongelmien ratkaisuun. Kaikki nuoret olivat hyöttyneet tukihenkilöstä ja tukisuhteeseen oltiin tyytyväisiä. Tutkimuksessa nousi esiin, että tukihenkilötoiminta jakautui kokemuksena toiminnalliseen ja emotionaaliseen tukeen. (Rantanen 2010.)

Anne Tuomikanta (2011) Tampereen yliopistosta on pro gradu -tutkielmassaan ”Tukihenkilötoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena” tarkastellut sekä vapaaehtoista että ammatillista tukihenkilötoimintaa haastatteleamalla kahdeksaa Satakunnan alueen sosiaalityöntekijää. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää sosiaalityöntekijöiden näkemystä siitä, voidaanko lapsia ja nuoria auttaa tukihenkilötoiminnan avulla, onko tukihenkilöitä riittävästi sekä miten vapaaehtoinen ja ammatillinen tukihenkilötoiminta eroavat toisistaan. Tuomikannan tutkimustulos-

ten mukaan vapaaehtoista tukihenkilötoimintaa voidaan pitää ennaltaehkäisevänä tukena ja ammatillista puolestaan korjaavan tuen muotona. Pääsääntöisesti tukihenkilötoiminta koetaan toivottuna, pidettynä ja tuloksellisena tukimuotona, johon asiakkaat sitoutuvat. Tuomikannan tutkielma tuo esiin vapaaehtoisten tukihenkilöiden riittämättömyyden ja siitä aiheutuvan vajeen, jota pyritään paikkaamaan palkkaamalla ammatillisia tukihenkilöitä. (Tuomikanta 2011.)

Tanja Koskikallio Turun ammattikorkeakoulusta on vuonna 2009 tehnyt opinnäytetyön aiheenaan ”Aikuinen kaveri - tukihenkilöiden ajatuksia rooleista”. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kerätä tukihenkilöiden ajatuksia ja mietteitä heidän rooliodotuksistaan sekä rooleistaan. Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä kuutta Varsinais-Suomen lastensuojelu ry:n TUEXI -hankkeen tukihenkilöä. Tutkimustulosten mukaan tukihenkilön pääroolina on olla aikuinen kaveri. Alarooleja olivat opastaja, myötäeläjä ja yhdessä toimija. Tulosten mukaan rooliodotuksia asettavat tukihenkilöt itse ja muut henkilöt, jotka ovat toiminnassa mukana.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä luku kertoo tutkimuksen toteutuksesta esitellen tutkimustehtävän ja tarkoituksen sekä tuoden esiin tutkimuksen keskeisimmät tutkimuskysymykset. Luvussa kuvataan myös tutkimuksen lähtökohdat ja käytetyt tutkimusmenetelmät sekä kohderyhmä ja aineiston keruu prosessi.

5.1 Tutkimustehtävä ja tarkoitus

Tutkimuksella pyrittiin selvittämään tuettavien ja heidän perheidensä, tukihenkilöiden, sosiaalityöntekijöiden sekä lastentarhanopettajien käsityksiä ja kokemuksia lastensuojelun tukihenkilötoiminnan toteuttamisesta, tarpeellisuudesta ja kehittämisestä Vaasassa. Tutkimuksessa haluttiin painottaa asiakkaiden näkökulmaa. Tavoitteena oli selvittää vaasalaisten lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta ja siitä avusta, mitä he ovat kokeneet saaneensa tukihenkilön myötä. Tavoitteena oli saada tutkimukseen näkökulmaa myös sosiaalialan ammattilaisilta ja varsinaista tukitoimintatyötä tekeviltä vapaaehtoistyöntekijöiltä sekä varhaiskasvatuksen parissa työskenteleviltä lastentarhanopettajilta, koska heidät nähtiin tärkeänä yhteistyötoimijana perheiden parissa työskennellessä.

Päättutkimustehtävänä oli kartoittaa, millaisia kokemuksia tutkimuksen kohderyhmillä oli tukihenkilötoiminnasta. Alatutkimustehtävinä selvitettiin, onko toiminta vastannut kohderyhmien odotuksia, tukeeko tukihenkilötoiminta tukimuotona lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta, onko tukihenkilöllä kasvattajan roolia sekä miten toimintaa voisi kaikkien toimijoiden mielestä kehittää.

Alatutkimuskysymykset olivat:

- 1) Onko toiminta vastannut odotuksia?
- 2) Tukeeko tukihenkilötoiminta lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta?
- 3) Onko tukihenkilöllä kasvattajan roolia?
- 4) Miten toimintaa voisi kehittää?

5.2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tutkimus toteutettiin sekä kvalitatiivisena eli laadullisena että kvantitatiivisena eli määrällisenä tutkimuksena, koska lähestymistapoina ne täydentävät toisiaan. Lähtökohdana tutkimus tehtiin kvalitatiivisena tutkimuksena, koska menetelmänä se vastasi parhaiten tutkimustehtävänä olevien asioiden käsittelyyn. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on todellisen elämän kuvaaminen. Kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, sillä todellista elämää ei voida rikkoa osiin ja monet asiat ja tapahtumat vaikuttavat toisiinsa. Tutkijan ajatteluun ja tulkintoihin vaikuttavat hänen arvolähtökohtansa. Laadullisen tutkimuksen tyypillisiin piirteisiin kuuluu myös kohdejoukon valitseminen tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 136, 161, 164.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ilmiön kuvailusta, vertailusta ja selittämisestä sekä luokitteluista, syy- ja seuraussuhteista ja numeerisiin mittauksiin perustuvasta aineistosta. Menetelmänä sillä kerätään aineistoa strukturoidussa muodossa käyttäen apuna tavallisesti kyselylomaketta. Se valittiin käytettäväksi menetelmäksi, koska se vastasi hyvin monivalintakysymysten toteuttamiseen ja vastaajien vastausten myöhempään vertailuun. (Hirsjärvi ym. 2013, 134, 138, 140.)

Laadullinen tutkimus sivuaa lähestymistavaltaan fenomenologista tutkimusta, koska tässäkin tutkimuksessa kohteena on ihmisten ainutlaatuisten kokemusten ja niistä ilmentyvien merkitysten tutkiminen. Tavoitteena on ymmärtää ihmisten kokemuksia niille annettujen merkitysten avulla, minkä vuoksi tutkija tekee tulkintoja jo aineiston hankintavaiheessa. Tutkijan täytyy suhtautua omiin tulkintoihinsa kriittisesti, koska aineistoa analysoidessaan tutkija muodostaa uusia tulkintoja, joita tutkija on saattanut pitää aiemmin epäolennaisina tutkimuksessa. Tulkinnat siis muodostetaan vastaajien ilmaisuista ja niiden merkityksistä. Jokainen uusi aineiston tarkastelukerta voi tuoda uusia tulkintoja, ja tavoitteena onkin löytää uskottavin tulkinta. (Laine 2010, 28; Tuomi & Sarajärvi 2013, 34–35; Utti 2009, 43–44.)

5.3 Tutkimusmenetelmät

Perinteisin tapa kerätä tutkimusaineistoa on käyttää kyselylomaketta. Kyselylomake nähtiin tutkimuksen kannalta hyvänä aineiston keruumenetelmänä, koska sen etuna oli, että vastaaja jää anonyymiksi ja tarkoituksellisesti etäiseksi. Lomakkeeseen pystyi vastaamaan rauhassa, vastaajalle parhaiten sopivana aikana, eikä se edellyttänyt tutkijoiden läsnäoloa vastaushetkellä. Haastattelu valikoitui yhdeksi käytetyistä menetelmistä, koska se mahdollisti syventymisen saataviin tietoihin ja joustavan keskustelun. (Hirsjärvi ym. 2013, 197, 204–206.) Tämä tutkimus toteutettiin siten sekä kyselylomake- että haastattelututkimuksena.

Kyselylomakkeiden käytölle asetti haastetta kysymysten muotoilu, sillä ne luovat perustan tutkimuksen onnistumiselle. Kysymysten muotoilussa tuli olla huolellinen, koska eniten virheitä tutkimustuloksiin aiheuttaa se, ettei vastaaja ajattele kysymystä samalla tavalla kuin tutkija tarkoittaa. Tämän vuoksi tutkimuksessa pyrittiin käyttämään yksiselitteisiä kysymyksiä, jotka eivät olleet johdattelevia. Kysymykset rakennettiin tutkimuksen tavoitteiden ja tutkimusongelmien mukaisesti niin, että saatava aineisto antaisi tutkimukselle tarpeellisen tiedon. Kyselylomake lähetettiin vastaajille postitse sosiaaliviraston välityksellä ja vastaajat palauttivat sen sille varatussa postimerkillä varustetussa vastauskuoressa takaisin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 196; Valli 2007, 102–103.)

Lomakkeiden suunnittelussa huomioitiin se, ettei niistä tulisi pituudeltaan liian pitkiä, mikä vaikuttaisi tutkimuksen luotettavuuteen. Suositusten mukaan alakouluikäisten lasten kohdalla hyvänä pituutena pidetään kahta sivua, kun taas aikuisilla viittä sivua. Kaikki tutkimuksessa käytetyt kyselylomakkeet aloitettiin taustakysymyksillä, joissa kysyttiin muun muassa sukupuolta, tukisuhteen kestoa ja tuettavien lasten ikää. Niiden jälkeen syvennettiin hieman arempiin kysymyksiin. (Valli 2007, 103–104.) Lomakkeet sisälsivät joitakin standardoituja kysymyksiä, mikä tarkoitti sitä, että asiaa kysyttiin kaikilta vastaajilta täsmälleen samalla tavalla. Tämä mahdollisti myös vastauksien vertailun keskenään tulosten analysointivaiheessa. (Hirsjärvi ym. 2010, 193, 201.)

Tutkimusaineiston avointen kysymyksien vastausten analysointiin käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysimenetelmää. Vastaavasti taas kvantitatiivisesta aineistosta eli standardoitujen kysymysten vastausvaihtoehdoista muodostettiin muuttujia, ja aineisto koodattiin antamalla jokaiselle tutkittavalle kohteelle jokin arvo laaditun muuttujaluokituksen mukaisesti. Analysoinnissa lopuksi etsittiin havaintoaineistossa useimmin esiintynyt tyyppi-arvo eli moodi, joka ilmaisi yleisimmän vastauksen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108; Hirsjärvi ym. 2013, 222.)

Esimerkiksi analysoitaessa lasten vastauksia joka vastausluokkahymiolle annettiin oma arvo asteikolla 1-5, jossa vastaus ”erittäin huono” sai arvon 1 ja ”erittäin hyvä” arvon 5. Näitä annettuja arvoja käytettiin laskennallisena apuna etsittäessä tyypillisintä vastausta. Samaa menetelmää hyödynnettiin käsiteltäessä tukihenkilöiden, lastentarhanopettajien ja sosiaalityöntekijöiden vastauksia.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto järjestettiin selkeään ja yhtenäiseen muotoon, ja tämä analyysitapa perustui tutkijan omaan tulkintaan sekä päätelyyn. Yleisesti ottaen prosessi oli kolmivaiheinen. Aluksi aineisto pelkistettiin, seuraavaksi ryhmiteltiin ja lopuksi luotiin teoreettisia käsitteitä. Pelkistäminen tarkoitti joko tiedon tiivistämistä tai jakamista osiin. Pelkistämistä ohjasivat tutkimustehtävän kysymykset, joiden avulla auki kirjoitetusta aineistosta nostettiin esiin tutkimustehtävälle olennaiset eri ilmaukset. Ilmaisut listattiin peräkkäin ja ryhmittelyssä tästä listatusta aineistosta etsittiin samankaltaisia käsitteitä, jotka yhdistettiin omiksi luokiksi sekä nimettiin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–112; Tesch 1992, 79.)

Luokittelussa aineisto tiivistyi, koska yksittäiset tekijät sisällytettiin yleisimpiin käsitteisiin. Käsitteistä ryhmiteltiin ensin alaluokkia ja niistä edelleen yläluokkia, jotka yhdistettiin lopulta pääluokkiin. Tätä vaihetta seurasi teoreettisten käsitteiden luominen eli vaihe, jossa erotettiin tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostettiin teoreettisia käsitteitä. Tässä käsitteellistämisenvaiheessa edettiin alkuperäisinformaation käyttämisestä ilmaisuista teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Teoreettisten käsitteiden luontia jatkettiin yhdistelemällä ryhmittelystä saatuja luokituksia niin kauan kuin se aineiston sisäl-

lön kannalta oli mahdollista. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa siis yhdisteltiin käsitteitä ja näin saatiin vastaus tutkimustehtävään. Yleiskäsitteiden avulla muodostettiin kuvaus tutkimuskohteesta eli verrattiin teoriaa ja johtopäätöksiä koko ajan alkuperäisaineistoon muodostettaessa uutta teoriaa. Tuloksissa esitettiin ja kuvattiin luokittelujen pohjalta muodostettuja käsitteitä, aineistoa kuvaavat teemat tai kategoriat ja niiden sisällöt. Johtopäätöksiä tehdessä pyrittiin ymmärtämään, mitä asiat tutkittaville merkitsivät heidän omasta näkökulmastaan analyysin kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 110–113; Tesch 1992, 80.)

Sisällönanalyysia jatkettiin vielä aineiston kvantifioinnilla eli laskettiin kuinka monta kertaa sama asia esiintyi ja ilmaistiin tutkittavien kuvauksissa. Näin saaduista analyyseista laadittiin matriisit, joista ilmeni jokaisen vastaajan kuvaukset eri toiminnoista. Matriiseja varten vastaajat numeroitiin 1-17. Vastauksista koottiin taulukkoja, joissa eri teemoja kuvattiin riveittäin ja jokainen vastaaja sai omaa numeroaan vastaavan sarakkeen. Numeron eli vastaajan ja hänen käyttämänsä ilmaisu vastanneen teeman kohdalle laitettiin rasti aina, kun kyseinen teema esiintyi vastauksessa. Jos samaan teemaan oli useampi ilmaisu, merkittiin ilmaisujen määrä sitä vastanneella numerolla. Lopuksi saaduista kategorioista laskettiin niiden lukumäärä eli frekvenssi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 120.)

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuutta tarkastellaan käsitteillä validius ja reliaabelius. Validius eli pätevyys mittaa sen, onko tutkimuksessa tutkittu juuri sitä, mitä on luvattu. Tutkimuksissa validius merkitsee siis saadun aineistokuvauksen ja tutkijan siitä muodostamien sekä siihen liittämien selitysten ja tulkintojen yhteensopivuutta. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–232; Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.) Toiminnan vaikutavuuden arviointi ja kokemuksista kertyvän tiedon hyödyntämisellä on entistä vahvempi merkitys, kun useampi vastaaja osallistuu tutkimukseen. Useamman osallistuessa arviointiin mahdollistuu moniäänisyys, mikä kasvattaa arvioinnin validiutta. (Muukkonen 2009, 141.) Reliaabelius puolestaan tarkoittaa tutkimustulosten toistettavuutta eli kykyä antaa samanlainen tulos, jos tutkimus toteutetta-

siin uudelleen samoilla olosuhteilla. (Hirsjärvi ym. 2013, 231–232; Tuomi & Sarajärvi 2013, 136.)

Tutkimusta koskevat eettiset kysymykset pohjautuivat siihen, miten ja kenen ehdoilla tutkimusaiheet valittiin ja mitä pidettiin tärkeänä eli miksi tutkimukseen ryhdyttiin. Tutkimusetiikalla viitattiin myös tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaa koskeviin normeihin, mitkä muodostivat tutkimuksen eettisen perustan. Tutkijan oli selvitettävä osallistujille tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja mahdolliset riskit. Tutkimukseen osallistuvien tutkittavien suojaan kuului heidän vapaaehtoinen suostumus; yksilöillä oli oikeus kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen, keskeyttää mukanaolonsa milloin tahansa tutkimuksen aikana ja oikeus kieltää jälkikäteen itseään koskevan aineiston käytön tutkimusaineistona. Osallistuessaan tutkittavilla oli oikeus tietää nämä omat oikeutensa ja saada selvyys siitä, mistä tutkimuksessa oli kyse. Tutkimuksen yhteydessä saatavia tietoja ei luovutettu ulkopuolisille, eikä tietoja käytetty muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen sekä kaikki osallistujat jäivät nimettömiksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 128, 131.)

Yhteiskuntatieteellisissä lapsuustutkimuksissa on korostettu lasten omien näkemysten ja kokemusten kuulemisen tärkeyttä, joten lasten mielipide on tässä tutkimuksessa ensisijainen. Jo lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan mukaan lapselle on annettava mahdollisuus ilmaista oma mielipiteensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. (Helavirta 2012, 19; Taskinen 2010, 179.) Osallistuminen tutkimukseen antaa lapselle mahdollisuuden sanoa mielipiteensä, jolla voi mahdollisesti vaikuttaa siihen mitä lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa tehdään. Lasten mielipiteen kuuleminen vahvistaa heidän uskoaan kuulluksi tulemisesta ja vaikuttamisen tärkeydestä. Tutkimuksen tulosten kannalta tärkeää olikin miettiä, onko saaduilla vastauksilla vaikutusta toimintaan tulevaisuudessa. (Muukkonen 2009, 140.)

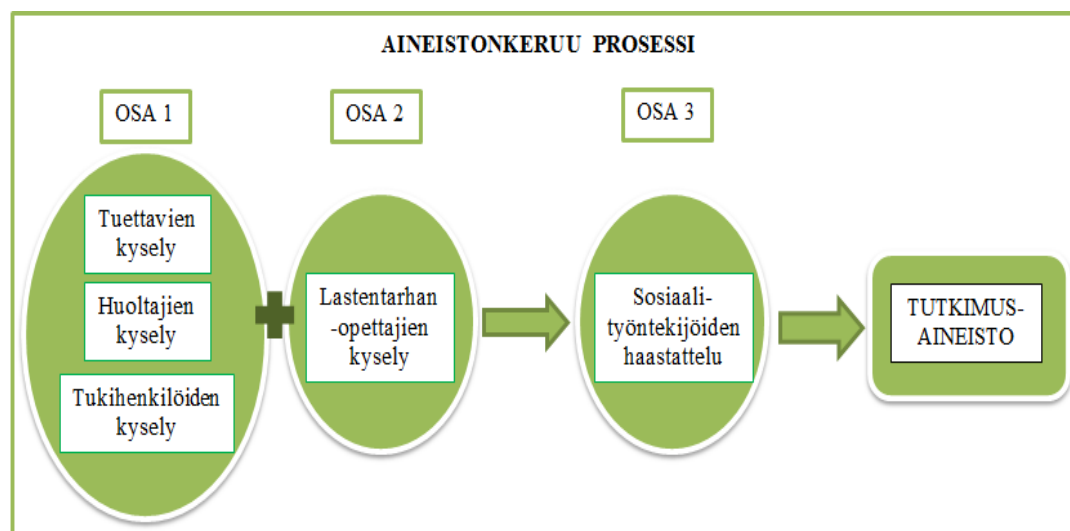
Koska lapsilla ei useinkaan ole kokemusta tutkimuksista ja tutkimukseen osallistumisesta, oli tärkeää ja eettisesti välttämätöntä informoida lapsia tutkimukseen mukaan tulosta, siihen osallistumisesta ja sen vapaaehtoisuudesta. Siten kyselyaineiston keräämiseen liittyi joitakin erityisiä varauksia ja huomioita, jotka sisälty-

vät kiinnostukseen lasten omasta näkökulmasta ja heidän hyvinvoinnistaan. Tiedon tavoittamiselle asettivat erityisiä ehtoja lasten kognitiiviset, psykososiaaliset ja biologiset valmiudet. Tutkimukseen sisältyi myös eettinen kysymys siitä, milloin lasten osallistuminen tutkimukseen edellyttää lasten suostumuksen lisäksi huoltajien suostumusta. (Helavirta 2012, 19–22.) Tässä tutkimuksessa pyydettiin lasten osallistumiselle lupaa vanhemmilta suostumuskirjeen avulla. Perusteluita mahdolliselle kieltävälle päätökselle ei vanhemmilta kirjeessä kysytty.

5.5 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Tutkimus käsitti Vaasan tukihenkilötoiminnassa mukana olevat yhdeksän aktiivisesti tuettavaa lasta ja seitsemän eri perhettä, seitsemän aktiivisesti toimivaa tukihenkilöä ja seitsemän toiminnasta vastaavaa sosiaalityöntekijää. Tutkimuksen tuettavat olivat alakouluikäisiä ja sitä nuorempia lapsia. (Böling 2013.) Tutkimuksen kohderyhmänä ensisijaisesti olivat tuettavat lapset ja nuoret sekä tukihenkilöt. Tutkimukseen otettiin mukaan myös kymmenen lastentarhanopettajana työskentelevää päivähoidon ammattilaista. Tutkimusmateriaali lähetettiin siis yhteensä 40 vastaajalle.

Tutkimusaineisto kerättiin kolmivaiheisena prosessina. Aineistonkeruu prosessia hahmottaa seuraava kuvio 3.

Kuvio 3. Aineistonkeruu prosessi.

Tutkimusaineiston ensimmäinen osa koostui tuettavien (LIITE 2) ja heidän huoltajiensa sekä tukihenkilöiden (LIITE 4) käsitysten ja kokemusten kartoittamisesta kyselylomakkeella. Toinen osa aineistosta koostui sähköisesti lähetetyistä kyselylomakkeista (LIITE 5), joilla kerättiin lastentarhanopettajien ajatuksia. Kolmas osa koostettiin ensimmäisestä ja toisesta osasta saatujen vastausten pohjalta laadituista sosiaalityöntekijöiden haastatteluista (LIITE 6).

Aineisto hankittiin ja kerättiin yhteistyössä sosiaalityöntekijöiden kanssa, sillä siten luotiin tuettaville lapsille, heidän huoltajilleen sekä tukihenkilöille turvallinen ja luotettava ilmapiiri. Tuettavat lapset täyttivät lomakkeen joko yhdessä huoltajan tai sosiaalityöntekijän kanssa, jotta saatiin lapsen näkökulma esille. Tuettavien huoltajat ja tukihenkilöt vastasivat kyselylomakkeeseen, jonka sosiaalityöntekijät jakoivat heille. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut toteutettiin tunnin mittaisina yksilöhaastatteluina. Haastatteluajkojen sopiminen haastateltavien sosiaalityöntekijöiden kanssa toteutui johtavan sosiaalityöntekijän välityksellä. Lastentarhanopettajat vastasivat kyselyyn yksityishenkilönä ja oman ammattikuntansa edustajina.

5.5.1 Lasten hymynaamakyselylomake

Tutkimuksessa lasten näkökulmaa ja kokemuksia kartoittavan kyselyn tavoitteena oli selvittää lasten kokemuksia omasta tukisuhteesta, tukisuhteen merkityksestä ja toiveita sekä odotuksia tukihenkilötoiminnasta. Lomakkeella lapset arvioivat toimintaa viisiportaisten hymynaamavaihtoehtojen mukaan; mitä isompi hymy, sitä tyytyväisempi lapsi oli kyseisen asian toteutumiseen. Nämä viisi erilaista hymiötä olivat todella iloinen, iloinen, neutraali, vakava ja surullinen. Hymiövastausvaihtoehtojen ajateltiin olevan lapsille helpoin tapa vastata. Analysointivaiheessa todella iloinen hymiö vastasi esimerkiksi vastausta ”erittäin hyvin” ja surullinen hymiö vastausta ”erittäin huonosti”.

5.5.2 Muut kyselylomakkeet

Huoltajille ja tukihenkilöille suunnatuilla kyselyillä oli tavoitteena selvittää heidän kokemuksiaan tukisuhteesta, tukisuhteen merkityksestä sekä mielteitä tukihenki-

lötoiminnan kehittämisestä. Kyselylomake koostui avoimista ja likert-asteikko eli järjestysasteikko tyyppisistä kysymyksistä. Lomakkeet vastasivat sisällöltään toisiaan sisältäen vain pieniä sanamuutoksia. Saatekirjeessä vastaanottajille kerrottiin kyselyn käyttötarkoituksesta.

Lastentarhanopettajille suunnattu kysely toteutettiin sähköpostin välityksellä yhteistyössä tutun lastentarhanopettajana työskentelevän henkilön kanssa. Kysely lähetettiin vastaajille sähköpostiin Word-liitteenä, jonka vastaajat palauttivat täytettynä takaisin alkuperäisen lähettäjän osoitteeseen. Lastentarhanopettajien kyselyssä selvitettiin heidän ajatuksiaan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Kyselylomake koostui avoimista ja likert-asteikko tyyppisistä kysymyksistä, jotka sisällöltään osittain vastasivat huoltajille ja tukihenkilöille suunnattuja kysymyksiä. Saatekirjeessä kerrottiin kyselyn tarkoituksesta ja tärkeydestä sekä annettiin tietoa tukihenkilötoiminnasta, jotta vastaaminen kyselyyn helpottuisi.

Järjestysasteikoista valittiin tutkimuskäyttöön 5-portainen Likertin asteikko, koska tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita sellaisista tilastoyksikön ominaisuuksista, jotka oli ilmaistava sanallisesti. Käytetyillä muuttujan arvoilla oli yksiselitteinen järjestys; toiseen suuntaan samanmielisyys kasvoi ja toiseen väheni. Lomakkeissa käytetty likert-asteikko oli esimerkiksi muotoa 'erittäin tärkeänä - tärkeänä – jonkin verran tärkeänä – vähemmän tärkeänä – ei lainkaan tärkeänä'. Asteikkoa lomakkeissa käytettiin muun muassa kuvaamaan sitä, miten huoltaja olettaa lapsensa ja tukihenkilön kokevan toiminnan. (Menetelmäopetuksen tietovaranto 2013.)

5.5.3 Sosiaalityöntekijöiden haastattelu

Sosiaalityöntekijöiden haastattelut toteutettiin kahtena eri päivänä, jolloin kutakin haastatteluun osallistunutta sosiaalityöntekijää haastateltiin tunnin verran. Yksilöhaastattelut toteutettiin Vaasan sosiaalitoimiston tiloissa. Sosiaalityöntekijöiden haastattelu oli muodostettu ensimmäisestä ja toisesta osasta saatujen vastausten pohjalta sekä haastatteluun sisältyi muutama monivalintakysymys.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Haastattelut mukaan luettuina kyselylomakkeita lähetettiin yhteensä 40 kappaletta ja vastauksia tuli takaisin yhteensä 24 kappaletta, joten tutkimuksen kokonaisvastausprosentti oli 60. Tulosten tarkastelun ja analysoinnin ulkopuolelle kuitenkin rajattiin huoltajien osuus vastausten vähäisyyden vuoksi. Näin ollen analysoituja vastauksia oli yhteensä 20, joten vastausprosentiksi saatiin 50.

Tutkimuksen kohderyhmä oli tarkoin kohdennettu lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa aktiivisesti mukana oleviin tuettaviin lapsiin, tukihenkilöihin ja sosiaalityöntekijöihin sekä satunnaisesti valittuihin lastentarhanopettajiin (ks. luku 5.5 Kohderyhmä ja aineistonkeruu). Yhdeksästä lapsesta tutkimukseen vastasi kuusi lasta. Seitsemästä tukihenkilöstä tutkimukseen vastasi viisi tukihenkilöä. Seitsemästä sosiaalityöntekijästä tutkimuksen haastatteluihin osallistui kolme ja kymmenestä lastentarhanopettajasta tutkimukseen vastasi kuusi lastentarhanopettajaa.

Luottamuksellisuus säilytettiin siten, ettei tuloksissa ole yksilöitävissä tutkimukseen vastanneiden tunnistetietoja. Tutkimuksen tulokset käsiteltiin vastaajaryhmittäin, joten tämä luku koostuu seuraavista alaluvuista: lasten ja tukihenkilöiden kyselyiden tuloksista, sosiaalityöntekijöiden haastattelutuloksista sekä lastentarhanopettajien kyselyiden tuloksista.

6.1 Lasten kokemuksia tukihenkilötoiminnasta

Vastanneista kuudesta tuettavasta lapsesta kolme oli tyttöjä ja kolme oli poikia. Vastanneiden lasten keski-ikä oli 8,5 vuotta. Nuorin tutkimukseen osallistuvista oli 5-vuotias ja vanhin 11-vuotias. Lasten vastaukset numeroitiin numeroin 1–6. Seuraavan sivun taulukossa 1 on kooste lasten hymiövastauksista heille esitettyihin monivalintakysymyksiin.

Taulukko 1. Kooste lasten hymiövastauksista.

Kooste lasten hymiövastauksista					
Kerrottiinko sinulle tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen alkamista?	4	1	1	–	–
Miten mielestäsi yhteydenpito tukihenkilösi kanssa toimii?	5	1	–	–	–
Miten viihdyt tukihenkilösi kanssa?	5	1	–	–	–
Mitä mieltä olet tukihenkilösi kanssa tekemistänne asioista?	5	1	–	–	–
Haluaisitko nähdä tukihenkilöä useammin?	5	–	1	–	–
Saatko tukihenkilöltä tarvitsemaasi tukea?	6	–	–	–	–
Miltä sinusta tuntuu tavata tukihenkilöä säännöllisesti?	4	1	1	–	–
Miten tärkeä tukihenkilö on sinulle?	5	1	–	–	–
Onko tukihenkilöstä ollut apua sinulle?	5	1	–	–	–
Yhteensä	44	7	3	0	0

Taulukoinnin avulla lasten vastausten jakautuminen konkretisoitui seuraavasti: todella iloisia (44), iloisia (7), neutraaleita (3), vakavia (0) ja surullisia (0). Tulokseksi saadun jakauman perusteella todettiin, että lapset olivat tyytyväisiä tukihenkilötoimintaan. Tämä ilmeni heidän valitsemistaan hymiöistä, sillä lasten valinnat painottuivat hymiöluokituksessa selkeästi todella iloisten ilmeiden puolelle. Tarkempi vastausten erittely käsiteltiin valitun analysointitavan mukaisesti alla olevissa alaluvuissa kysymys kerrallaan.

Toiminnan aloitukseen liittyen lapsilta tiedusteltiin ”Kerrottiinko sinulle tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen alkamista?”, jolloin yleisimmäksi vastaukseksi saatiin ”erittäin hyvin”. Kuudesta lapsesta neljä oli sitä mieltä, että heille oli ker-

rottu tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen alkamista erittäin hyvin. Kahden muun lapsen mielipiteet jakautuivat, sillä yhden lapsen mielestä häntä oli toimitaan valmisteltu hyvin ja toisen taas tyydyttävästi. Kukaan lapsista ei vastannut hymiövaihtoehtoja, jotka vastasivat vastauksia ”huonosti” tai ”erittäin huonosti”.

Kysymykseen ”Mitä sinulle kerrottiin tukihenkilötoiminnasta aluksi?” kaikki kuusi lasta mainitsivat eri asioita. Yksi lapsista muisteli hänelle kerrottaneen tukihenkilöksi tulevan kivan tytön. Toinen lapsista kertoi, että hänen siskollaan oli aikaisemmin tukihenkilö, ja vastannut lapsi itse pääsisi nyt mukaan toimintaan. Kolmas lapsista kertoi, ettei muista muuta kuin sen, että hän tapaisi tukihenkilöä kerran viikossa. Neljäs lapsi totesi, ettei muista mitä hänelle aluksi kerrottiin. Kaksi lasta oli puolestaan vastannut tähän kysymykseen viivalla. Ilmeisesti he eivät myöskään muistaneet, mitä olivat kuulleet tukihenkilötoiminnasta.

6.1.1 Tukisuhteiden tapaamisten tiheys

Tukisuhteiden taustalla olevista sopimuksista riippuen tapaamisten tiheys vaihteli. Kysymykseen ”Kuinka usein näet tukihenkilösi kanssa?” vastasi kuudesta lapsesta viisi tapaavansa tukihenkilöään kerran viikossa. Yksi kertoi tapaavansa tukihenkilöä kaksi kertaa kuukaudessa. Vaihtoehtoja ”yhden kerran kuukaudessa” tai ”ei mikään näistä, vaan” ei ollut vastannut yksikään lapsista. Vastanneiden lasten tukisuhteissa säännölliset tapaamiset olivat toteutuneet tukisuhteille asetettujen edellytysten ja ihanteiden mukaisesti (ks. s. 19 luku 4.3).

Tuettavilta lapsilta kysyttäessä ”Haluaisitko nähdä tukihenkilöäsi useammin?” oli tyypillisin vastaus ”erittäin paljon”. Viisi lasta vastasi haluavansa nähdä tukihenkilöään erittäin paljon useammin. Vain yhden lapsen mielestä nykyiset tapaamiskertavälit olivat sopivia jo nyt. Kukaan vastanneista ei ollut valinnut vaihtoehtona ”paljon”, ”vähemmän” tai ”erittäin paljon vähemmän”.

6.1.2 Yhteydenpito

Kysymyksen ”Miten mielestäsi yhteydenpito tukihenkilösi kanssa toimii?” yleisin vastaus oli ”erittäin hyvin”, koska viisi kuudesta lapsista oli tätä mieltä. Yhteydenpito tukihenkilön kanssa oli toiminut viiden lapsen mielestä erittäin hyvin ja

yhden lapsen mielestä hyvin. Vaihtoehdot ”kohtalaisesti”, ”huonosti” ja ”erittäin huonosti” jäivät tyhjiksi. Yhteydenpitoa sosiaalityöntekijöihin ei lapsilta kyselyssä kysytty ollenkaan.

Lapsilta tiedusteltiin vielä tapoja ”Miten pidät yhteyttä tukihenkilösi kanssa?”. Kysymykseen oli vastaajille annettu valmiina vastausvaihtoehtoina: soittamalla, tekstiviestillä, sähköpostilla sekä jollakin muulla tavalla ja tilaa mainita tapa miten. Kuudesta lapsesta viisi vastasi pitävänsä yhteyttä ”jollakin muulla tavalla”. Heistä kolme lasta mainitsi pitävänsä yhteyttä tukihenkilöönsä tapaamisten kautta. Yksi lapsista oli vastannut tähän pelaamalla. Toinen näistä viidestä lapsesta oli puolestaan maininnut yhteydenpidon tapahtuvan äitinsä kautta. Hän oli lisäksi laittanut rastin kohtaan tekstiviesteillä ja soittamalla. Kuudes lapsi kertoi pitävänsä yhteyttä tukihenkilöönsä soittamalla. Sähköpostia yhteydenpitoon ei kukaan kertonut käyttävänsä.

6.1.3 Tukihenkilön kanssa viihtyminen ja tukihenkilön tarpeellisuus

Tässä alaluvussa käsiteltiin kysymyksiä, jotka toivat esiin tukihenkilötoiminnassa viihtymisen ja lasten odotusten täyttymisen. Yleisimmäksi vastaukseksi kysymykseen ”Miten viihdyt tukihenkilösi kanssa?” saatiin vastaus ”erittäin hyvin”, koska viisi lasta vastasi viihtyvänsä tukihenkilön kanssa erittäin hyvin. Yksi puolestaan vastasi viihtyvänsä hyvin. Kukaan lapsista ei ollut vastannut viihtyvänsä kohtalaisesti, huonosti tai erittäin huonosti tukihenkilönsä kanssa.

Lapsilta tiedusteltiin mielipidettä heidän odotustensa täyttymiseen kysymyksellä ”Saatko tukihenkilöltä tarvitsemaasi tukea?”. Kaikki kuusi lasta vastasivat saavansa mielestään tarvitsemaansa tukea tukihenkilöltä erittäin hyvin, joten se oli samalla yleisin vastaus. Näin ollen vastauksia ei tullut yhtään vaihtoehtoihin ”hyvin”, ”tydyttävästi”, ”huonosti” ja ”erittäin huonosti”. Tyytyväisyyttä tukisuhteisiin ja niistä saatuihin hyötyihin oli esiintynyt Rantasenkin tutkimuksessa ”Nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta” (ks. s. 27 luku 4.6).

6.1.4 Toiminnan sisältö tukisuhteissa

Kysyttäessä lapsilta ”Mitä mieltä olet tukihenkilösi kanssa tekemistänne asioista?” muodostui tyypillisimmäksi vastaukseksi vastaus ”erittäin hyviä”. Viiden lapsen mielestä tukihenkilön kanssa tekemät asiat olivat erittäin hyviä ja vain yhden mielestä ne olivat hyviä. Jälleen vastausvaihtoehdoista tyhjiksi olivat jääneet kohdat ”tyytyttäviä”, ”huonoja” ja ”erittäin huonoja”.

Kysymykseen ”Kerro, mitä teette tukihenkilösi kanssa tapaamisten aikana?” lapset saivat vastata omin sanoin. Lasten mukaan tukihenkilön kanssa tehtiin tapaamisten aikana monipuolisesti eri asioita, joita kuvaa taulukko 2. Siihen koottiin lasten vastauksissa käyttämiään ilmauksia.

Taulukko 2. Tukihenkilön kanssa tehdyt asiat.

Tukihenkilön kanssa tehdyt asiat	Lasten ilmaukset						Yht.
	1	2	3	4	5	6	
Liikunnallinen harrastaminen							8
uiminen	2				x		3
trampoliinilla hyppiminen		x		x			2
pyöriäminen					x		1
hiihtäminen						x	1
koiran kanssa lenkkeily						x	1
Elämysten kokeminen kodin ulkopuolella							7
ostoksilla käyminen	2						2
leikkipuistossa käyminen				x	x		2
huvipuistossa käyminen		x					1
kirjastossa käyminen					x		1
elokuvissa käyminen						x	1
Arkinen puuhastelu							6
maalaaminen		x		x			2
leipominen					x	x	2
pelaaminen			x				1
kielten oppiminen			x				1

Aineistoa analysoitaessa lasten vastauksista muodostui kolme pääteemaa: liikunnallinen harrastaminen (8), elämysten kokeminen kodin ulkopuolella (7) ja arkinen puuhastelu (6). Näistä kolmesta pääteemasta liikunnallinen harrastaminen

mainittiin useimmin. Lapset kertoivat käyneensä uimassa, hyppineensä trampoliinilla, pyöräilleensä, hiihtäneensä sekä ulkoiluttaneensa koiraa tukihenkilönsä kanssa. Lapset erittelivät kokeneensa elämyksiä kodin ulkopuolella, sillä he olivat käyneet tukihenkilön kanssa ostoksilla, huvipuistossa, kirjastossa, leikkipuistossa sekä elokuvissa. Tukisuhteissa tekeminen kohdistui välillä arkisen puuhasteluun, johon sisältyivät pelaaminen, kielten oppiminen, maalaaminen ja leipominen. Tukisuhteissa ilmeni siten samoja tekemisen teemoja kuin Korhonenkin kertoi (ks. s. 19 luku 4.3).

6.1.5 Tukisuhteiden merkitys

Kysymyksen ”Miltä sinusta tuntuu tavata tukihenkilöä säännöllisesti?” yleisin vastaus oli ”erittäin hyvältä”, koska tätä mieltä oli neljä kuudesta lapsesta. Neljän lapsen mukaan heistä tuntui erittäin hyvältä tavata tukihenkilöä säännöllisesti, yhden mielestä säännölliset tapaamiset tuntuivat hyvältä ja toinen koki säännölliset tapaamiset tyydyttävänä. Kenestäkään lapsesta ei säännölliset tapaamiset ollut tuntunut ”huonolta” tai ”erittäin huonolta”. Tapaamisten säännöllisyyden tyydyttävänä kokenut vastaaja oli lisännyt kommentin heidän näkevän vain silloin kun tukihenkilöllä aikataulussa on tilaa.

Lapsia pyydettiin arvioimaan hymiöin tukihenkilön tärkeyttä itselleen kysymyksellä ”Miten tärkeä tukihenkilö on sinulle?”. Tyypillisimmäksi vastaukseksi muodostui vastaus ”erittäin tärkeä”, koska viiden lapsen mielestä tukihenkilö oli ollut heille erittäin tärkeä aikuinen. Yhden vastaajan mukaan tukihenkilö oli ollut hänelle tärkeä. Kukaan lapsista ei ollut vastannut vaihtoehtoja ”jonkin verran tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” tai ”en lainkaan tärkeänä”.

Lisäksi lapsilta kysyttiin ”Onko tukihenkilöstä ollut apua sinulle?”. Tukihenkilön antamasta avusta tyypillisimmäksi nousi vastaus ”erittäin paljon”, sillä viisi kuudesta lapsesta oli tätä mieltä. Viiden lapsen mielestä tukihenkilöstä oli ollut erittäin paljon apua ja yhden vastaajan mukaan tukihenkilöstä oli ollut paljon apua. Vaihtoehtoja ”kohtalaisesti”, ”vähän” tai ”erittäin vähän” ei ollut kukaan valinnut.

6.1.6 Palaute toiminnasta

Tutkimuksella kartoitettiin lasten toiveita toiminnan kehittämiseksi. Lapsilta kysyttiin ”Mitä toivot tai odotat tukihenkilöltä tai tukihenkilötoiminnalta?”. Tähän kysymykseen oli kuudesta lapsesta kaksi jättänyt vastaamatta tai heillä ei ollut mielipidettä asiaan. Näistä kahdesta lapsesta toinen oli jo aiemmin tuonut esiin pettymyksensä tapaamisten epäsäännöllisyyteen, jota todennäköisesti toivoisi tukihenkilön taholta säännöllisemmäksi. Neljästä vastanneesta lapsesta yksi esitti toiveen tavata tukihenkilöä useammin. Toinen toivoi tukihenkilön tulevan aina, kolmas lapsista toivoi leikkiä ja neljännen mielestä kaikki oli hyvin.

6.2 Tukihenkilöiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta

Vastanneet viisi tukihenkilöä olivat kaikki naisia. Tukihenkilöiden vastaukset numeroitiin numeroin 7–11. Alkuun tukihenkilöiltä tiedusteltiin tukisuhteiden taustatietona ”Kuinka kauan olet toiminut tuettavasi tukihenkilönä?”. Neljän tukihenkilön tukisuhteet omaan tuettavaansa olivat tähän mennessä kestäneet kuudesta kuukaudesta vuoteen ja yhden tukihenkilön tukisuhde oli kestänyt vuodesta kahteen vuoteen. Vastausvaihtoehdot ”alle 6 kk”, ”2–3 vuotta” ja ”yli 3 vuotta” jäivät tyhjiksi.

Toisena taustaa kartoittavana kysymyksenä tukihenkilöiltä kysyttiin ”Minkä ikäinen tukemasi lapsi/nuori on?”. Tukihenkilöiden vastausten mukaan heidän tukemiensa lasten keski-ikä oli 9 vuotta eli puoli vuotta enemmän kuin lasten vastausten perusteella kävi ilmi (ks. s. 38 luku 6.1). Tukihenkilöiden mukaan nuorin tuettava oli 6-vuotias ja vanhin 16-vuotias. Yhdellä tutkimukseen osallistuneella tukihenkilöllä oli kaksi tuettavaa lasta, joiden tukisuhteiden pohjalta hän oli vastannut kyselyyn.

6.2.1 Tukisuhteiden tapaamisten tiheys

Tapaamisten tiheyttä tukihenkilöiltä tiedusteltiin kysymyksellä ”Kuinka usein näette tuettavan kanssa?”. Viidestä tukihenkilöstä neljä vastasi tapaavansa tuettavaansa kerran viikossa. Yksi vastanneista tukihenkilöistä puolestaan tapasi tuke-

maansa lasta joko kerran tai kaksi kertaa kuukaudessa. Vaihtoehtoa ”ei mikään näistä, vaan” ei ollut valinnut kukaan.

Tukihenkilöiden ja vastanneiden lasten vastaukset tapaamisten tiheydestä vastasivat toisiaan, ja molemmissa ryhmissä tukitapaamiset toteutuivat yleisimmin kerran viikossa (ks. s. 40 luku 6.1.1). Molempien vastaajaryhmien vastaukset muistuttivat osaltaan siitä, kuinka tukihenkilöksi ryhtyminen edellytti sitoutumista toimintaan sekä halua ja aikaa toimia tuettavan lapsen tukena (ks. s. 20 luku 4.4).

6.2.2 Yhteydenpito

Tutkimuksessa haluttiin selvittää vastaajien suhtautumista siihen, mitä mieltä he olivat tukisuhteiden yhteydenpidosta tukitapaamisten välillä. Kysyttäessä ”Miten yhteydenpito tukisuhteessa on toiminut?” vastausten tarkastelussa havaittiin, että yleisimmät vastaukset olivat ”erittäin hyvin” sekä ”hyvin”. Viidestä tukihenkilöstä kaksi piti yhteydenpitoa tukisuhteessa erittäin hyvin toimineena ja toiset kaksi hyvin toimineena. Yksi vastanneista oli kokenut tukisuhteen yhteydenpidon toimineen kohtalaisesti. Kukaan tukihenkilöistä ei ollut vastannut vaihtoehtoja ”huonosti” tai ”erittäin huonosti”. Lasten vastauksiin verraten tukihenkilöiden vastaukset vahvistivat yhteydenpidon toimineen pääasiassa samankaltaisesti (ks. s. 40–41 luku 6.1.2).

Edelliseen kysymykseen liittyen tukihenkilöiltä kysyttiin ”Miten pidät yhteyttä tuettavasi kanssa?”, johon he saivat vastata omin sanoin. Seuraava taulukko 3 kuvaa tukihenkilöiden ilmaisemia yhteydenpitotapoja tuettaviensa kanssa.

Taulukko 3. Yhteydenpitotavat tuettavan kanssa.

Yhteydenpitotavat tuettavan kanssa	Ilmaisujen lkm
Puhelimitse	7
Etukäteen sovitut tapaamiset	3
Vanhemman kautta	3
Kortteja lähettäen	2
Sähköpostitse ja Facebookin kautta	1

Kaikkien viiden tukihenkilöiden vastauksissa ilmeni, että yleisin yhteydenpitotapa tuettavaan lapseen oli puhelimitse joko soitoilla tai tekstiviesteillä (7). Viidestä tukihenkilöstä kolme kertoi pitävänsä yhteyttä etukäteen sovittujen tapaamisten (3) ja tuettavan lapsen vanhemman kautta (3). Heidän vastauksissaan ilmeni, että sovittujen tapaamisten lisäksi esteiden sattuessa käytettiin myös muita yhteydenottotapoja. Kaksi tukihenkilöä kertoi lähettävänsä tuettavalleen postikortteja (2) ja yksi tukihenkilöistä eritteli käyttämiinsä tapoihin vielä sähköpostin ja Facebookin (1). Tukihenkilöiden ja tuettavien lasten vastaukset olivat jonkin verran yhtäpitäviä (ks. s. 41 luku 6.1.2). Molemmat vastaajaryhmät nostivat tukitapaamiset yhdeksi yhteydenpidon muodoista, joita muut tavat, kuten soittaminen, tekstiviestien lähettäminen ja yhteydenpito vanhempien kautta tukivat.

”Tapaamme ennalta sovittuna päivänä/aikana. Esteiden sattuessa puhelimitse ilmoitellaan.”

” – – lähetän kortteja matkoilta.”

Tukihenkilöiltä kysyttiin myös ”Miten yhteydenpito sosiaalityöntekijöiden kanssa on toiminut?”. Yhteydenpitoa sosiaalityöntekijöihin kuvattiin toimineen ”hyvin”, koska se esiintyi vastauksissa useimmin. Neljä viidestä tukihenkilöstä piti yhteydenpitoa sosiaalityöntekijöiden kanssa hyvin toimineena. Yksi vastasi yhteydenpidon sosiaalityöntekijöiden kanssa toimineen erittäin huonosti. Kyseinen vastaaja toikin esiin kyselyn lopussa olleisiin kysymyksiin kokeneensa, ettei sosiaalityöntekijällä ole tarpeeksi ollut kiinnostusta tukisuhteen toimimiseen ja yhteydenpidon edellyttäneen tukihenkilöltä oma-aloitteisuutta. Vastausvaihtoehtoja ”erittäin hyvin”, ”kohtalaisesti” tai ”huonosti” ei ollut vastattu.

6.2.3 Toiminnan sisältö tukisuhteissa

Tässä alaluvussa käsiteltiin kysymyksiä, jotka toivat esiin tukihenkilöiden kuvauksen toiminnan sisällöstä tukisuhteissa, tukisuhteelle asetettujen tavoitteiden täytymisen ja tukihenkilöiden oman arvion toiminnan sopivuudesta tuettavalle.

Kysymyksellä ”Mitä teette tuettavasi kanssa?” tukihenkilöitä pyydettiin kuvaamaan omin sanoin tukilapsen kanssa tekemistä ja olemista. Tukihenkilöiden mukaan tuettavien kanssa tehtiin tapaamisten aikana monipuolisesti eri asioita, joita

kuvaa taulukko 4. Tukihenkilöiden käyttämien ilmaisujen määrä näkyy kunkin teeman kohdalla.

Taulukko 4. Tuettavan kanssa tehdyt asiat.

Tuettavan kanssa tehdyt asiat	Tukihenkilöiden ilmaukset					
	7	8	9	10	11	Yht.
Elämysten kokeminen kodin ulkopuolella						11
retkeily	x					1
leikkipuistossa käyminen	x	x				2
ravintolassa tai kahvilassa käyminen		2		2		4
elokuvissa käyminen		x		x		2
ostoksilla käyminen		x				1
kirjastossa käyminen				x		1
Arkinen puuhastelu						11
pelaaminen	x				2	3
leipominen	x					1
leikkiminen		x				1
maalaaminen ja piirtäminen			2			2
läksyissä auttaminen				x	x	2
mäenlaskeminen	x					1
muu mukava tekeminen				x		1
Harrastaminen						8
uiminen	x	x	x			3
ulkoilu			x	2	x	4
harrastuksen etsiminen			x			1

Aineiston analysointivaiheessa tukihenkilöiden vastauksista muodostui kolme pääteemaa: elämysten kokeminen kodin ulkopuolella (11), arkinen puuhastelu (11) ja harrastaminen (8). Tukihenkilöt ilmaisivat yleisimmäksi tukisuhteen toiminnaksi tarjota tuettavalle sellaisia elämyksiä kodin ulkopuolella, joita lapset eivät vanhempiensa kanssa niinkään tehneet. Tukihenkilöt kertoivat käyneensä tuettaviensa kanssa retkellä, leikkipuistossa, ravintolassa tai kahvilassa, elokuvissa, ostoksilla ja kirjastossa. Tukisuhteet perustuivat myös tavalliseen arkiseen puuhasteluun, johon muun muassa kuuluivat leipominen, leikkiminen, kotitehtävissä auttaminen sekä mäenlaskeminen. Yhdessä tuettavien lasten kanssa tapaamiset kuluivat lisäksi uimisen, ulkoilun ja harrastuksen etsimisen parissa. Edellä maini-

tut kolme pääteemaa olivat yhtäpitäviä lasten vastausten kanssa (ks. s. 42 taulukko 2), koska samat teemat olivat analysoitavissa molempien ryhmien vastauksista.

Tukihenkilötoimintaan sisältyi suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus (ks. s. 18 luku 4.1), joten tukisuhteen alussa toiminnalle asetettiin tavoitteita, joiden toteutumisesta pyrittiin tutkimuksessa selvittämään kysymällä tukihenkilöiltä ”Miten tukisuhteelle asetetut tavoitteet mielestäsi ovat toteutuneet?”. Yleisimmäksi vastaukseksi saatiin ”hyvin”. Kolme viidestä tukihenkilöstä vastasi tukisuhteelle asetettujen tavoitteiden toteutuneen toiminnassa hyvin ja yhden tukihenkilön mukaan erittäin hyvin. Viides ei ollut valinnut mitään annetuista vastausvaihtoehdoista, vaan hän oli kirjoittanut, ettei hänen mielestään varsinaisia tavoitteita tukisuhteessa ollut. Valittujen vaihtoehtojen ulkopuolelle jäivät vastausvaihtoehdot ”kohtalaisesti”, ”huonosti” ja ”erittäin huonosti”. Tukihenkilöiden näkemys tavoitteiden toteutumisesta tuki lasten kertomaa, sillä lastenkin mukaan toiminta toi heille tarvittavaa tukea (ks. s. 41 luku 6.1.3).

Tukihenkilöiltä tiedusteltiin heidän antamastaan tuesta tuettavalle lapselle avoimella kysymyksellä ”Millaista tukea ja apua tuettavasi on saanut sinulta tukihenkilönä?”. Tukihenkilöiden vastauksista koottiin koosteena seuraavan sivun taulukko 5, josta on luettavissa tukihenkilöiden vastauksissa käyttämät ilmaukset.

Taulukko 5. Tukihenkilön antama tuki ja apu lapselle.

Tukihenkilön antama tuki ja apu lapselle	Tukihenkilöiden ilmaukset					Yht.
	7	8	9	10	11	
Läsnäoleminen						9
ajan antaminen	x	x	2	x		5
huomioiminen		x		x		2
itsetunnon kohottaminen				2		2
Sosiaalisten taitojen kehittäminen						8
aikuisen seura	x	x	x		x	4
kuunteleminen			x		x	2
keskustelukumppani				x	x	2
Arkielämän taitojen opettaminen						7
kielen opettaminen					2	2
kulttuurin opettaminen					2	2
läksyissä auttaminen				x	x	2
yhdessä tekeminen	x					1

Vastausten analysoinnissa kehittyi tukihenkilön lapselle antaman tuen ja avun ympärille kolme pääteemaa: läsnäoleminen (9), sosiaalisten taitojen kehittäminen (8) sekä arkielämän taitojen opettaminen (7). Yhteenvetona tukihenkilöiden vastauksista voitiin päätellä tuettavan saavan yleisimmin tukihenkilöltä aitoa läsnäoloa: aikaa, huomiota ja itsetunnon kohottamista. Tukihenkilön antama aikuisen seura nähtiin kehittävän lapsen sosiaalisia taitoja, sekä tuettava lapsi sai itselleen kuuntelijan ja keskustelukumppanin. Tukihenkilöt kuvailivat opettavansa lapselle arkielämän taitoja tekemällä asioita yhdessä sekä auttamalla lasta kotitehtävissä. Kieltä ja kulttuuria tukihenkilöt kokivat opettavansa varsinkin maahanmuuttajalapsille. Vastaukset toivat esiin selkeän näkemyksen tukihenkilön roolista lapsen auttamisverkossa (ks. s. 21 luku 4.4) eli toiminnan tarkoitus oli vastanneilla tukihenkilöillä hyvin tiedossa.

Lisäksi tukihenkilöitä pyydettiin arvioimaan toiminnan sopivuutta kysymyksellä ”Onko tukihenkilötoiminta ollut mielestäsi sopiva tukimuoto tuettavallesi?”. Kaikkien viiden tukihenkilön mielestä se oli ollut sopivanlainen apu tuettavalle lapselle. Kaksi vastanneista oli lisäksi maininnut, että heidän mielestään tuettava lapsi tarvitsisi muutakin tukea. Toinen näistä oli lisännyt ehdotuksen tuettavalleen

sopivan vertaistukiryhmän, jossa olisi samanikäisiä nuoria ja josta voisi saada ystäviä.

6.2.4 Tukisuhteen merkitys

Tukisuhteen merkitys -osio selvitti, mitä toiminta on antanut tukihenkilölle sekä mitä toiminta merkitsee tukihenkilöiden arvion mukaan lapselle ja vanhemmille sekä tukihenkilölle itselleen. Lisäksi selvitettiin, kuinka tukihenkilötoiminta tukee lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta.

Kysyttäessä tukihenkilön omaa mielipidettä ”Miten tärkeänä pidät tukihenkilöä tuettavallesi?” neljä tukihenkilöä arvioi omaa rooliaan tuettavalle lapselleen tärkeäksi, joten yleisin vastaus oli ”tärkeänä”. Yhden mielestä hänen roolinsa oli jonkin verran tärkeä lapselle. Kukaan ei ollut valinnut vaihtoehtoja ”erittäin tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” tai ”en lainkaan tärkeänä”. Lisäksi tukihenkilöt toivat esille omia hyviä kokemuksiaan tukisuhteistaan vastatessaan avoimeen kysymykseen ”Mitä hyviä kokemuksia sinulla on tukisuhteesta?”. Yhden vastaajan mukaan omat kokemukset olivat pelkästään hyviä.

”Yhteistyö sosiaalityöntekijän, kodin ja minun välillä on hyvin toimiva, joka auttaa tukisuhteen vahvistumista. Yksi hyvä esimerkki oli, kun tukilapsi murehti muuttaessaan uuteen paikkaan, ettei saa ystäviä ja rohkaisin häntä tutustumaan uusiin lapsiin. Nyt hänellä on iso liuta ystäviä uudessa paikassa!”

Muita hyviä kokemuksia olivat luottamuksen ja avoimen ilmapiirin saavuttaminen, lapsen innostuminen yhteisestä tekemisestä sekä lapsen aidot ilon hymyt tapaamisilla, mitkä luovat tukihenkilölle tärkeyden tunteen. Hyviin kokemuksiin lukeutui myös lapsen avautuminen mieltään askarruttavista asioista ja omista kokemuksistaan.

Tukihenkilöiltä kysyttäessä ”Miten oletat tuettavan kokevan toiminnan?” tyypillisimmäksi vastaukseksi muodostui ”tärkeänä”. Kolme viidestä vastaajasta oletti tuettavan lapsen kokevan toiminnan tärkeänä. Kaksi puolestaan oletti lapsen kokevan toiminnan erittäin tärkeänä. Tyhjäksi jäivät vaihtoehdot ”jonkin verran tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” ja ”ei lainkaan tärkeänä”. Tukihenkilöiden arviot

omasta tärkeydestään tuettavalle vastasivat lasten antamia vastauksia (ks. s. 43 luku 6.1.5). Tukihenkilöiden arvioissa myös kysymykseen ”Miten oletat vanhempien kokevan toiminnan?” vastaus ”tärkeänä” esiintyi useimmin. Hajontaa vastauksissa oli, sillä kolme tukihenkilöä oletti vanhempien kokevan toiminnan tärkeänä, yksi erittäin tärkeänä ja toinen jonkin verran tärkeänä. Kukaan ei vastannut ”vähemmän tärkeänä” tai ”ei lainkaan tärkeänä”.

Kysyttäessä ”Tukeeko tukihenkilötoiminta mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?” yleisimmin vastattu vastausvaihtoehto oli ”paljon”, koska näin vastasi kaksi tukihenkilöä. Kolmen muun tukihenkilön vastaukset jakautuivat vastauksiin erittäin paljon, jonkin verran ja vähän. Yksikään tukihenkilö ei kokenut toiminnan tukevan perhettä ja vanhemmuutta erittäin vähän. Tukihenkilöiltä saadut vastaukset selittäisivät osaltaan näkemystä siitä, kuinka tukihenkilö tukee myös lapsen vanhempien jaksamista jakamalla heidän kanssaan lapsen hoito- ja kasvatustuuta sekä joka auttaa lasta sellaisissa asioissa, joihin ei kotoa ole apua saatavilla (ks. s. 22 luku 4.5).

6.2.5 Tukihenkilöiden rooli

Tutkimuksessa haluttiin selvittää, millainen rooli tukihenkilöllä on ja onko tukihenkilöllä kasvattajan roolia. Kysymykseen ”Millainen on mielestäsi tukihenkilön rooli lapsen elämässä?” tukihenkilöt vastasivat näkevänsä roolinsa lapsen elämässä tärkeänä ja merkityksellisenä. Kaksi vastaajista perusteli tukihenkilön tärkeyttä sillä, että lapset odottavat jokaista tapaamista. Tukihenkilöt kuvasivat itseään lapselle luotettavana ja läheisenä aikuisena, opastajana, turvallisena henkilönä, puhekaverina, seurana sekä tukena.

Tukihenkilöiltä kysyttiin ”Missä määrin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?”. Heidän näkemyksensä kasvattajan roolistaan sai useimmin esiintyväksi vastaukseksi ”jonkin verran”, koska kolme tukihenkilöä viidestä valitsi vaihtoehdon jonkin verran. Loppujen kahden tukihenkilön mielestä kasvattajan roolia toiminnassa on paljon. Yksikään ei ollut vastannut siten vaihtoehtoja ”erittäin paljon”, ”vähän” tai ”erittäin vähän”. Vastauksissa voi nähdä yhtäläisyyttä ajatukseen tiedostamat-

tomasta kasvattamisesta (ks. s. 22 luku 4.5), koska kukaan tukihenkilöistä ei nähnyt suoranaisesti kasvattavansa tuettavaa lasta.

Jatkona edelliseen kysymykseen tukihenkilöitä pyydettiin perustelemaan näkemystään kasvattajan roolista. Saadut vastaukset koottiin seuraavaan taulukkoon 6.

Taulukko 6. Tukihenkilön näkemys kasvattajan roolistaan.

Tukihenkilön näkemys kasvattajan roolistaan	Tukihenkilöiden ilmaukset					
	7	8	9	10	11	Yht.
Elämän opettaja						10
Rajojen asettaja	x			x		2
Mallin antaja		x	x	x	x	4
Tapojen opettaja		x	x		2	4
Ihmissuhdeosaaja						4
Keskustelija		x		x	x	3
Itsenäisyyden tukija				x		1
Rakkauden antaja						3
Hyväksyjä				x		1
Lapsuuden tukija					x	1
Myötäeläjä				x		1

Tukihenkilöiden perustelujen pohjalta syntyi kasvattajan rooleista kolme teemaa: elämän opettaja (10), ihmissuhdeosaaja (4) ja rakkauden antaja (3). Vastauksissa yleisimmäksi kohosi elämän opettaja, jota ilmaistiin rajojen asettajana, mallin antajana ja tapojen opettajana toimimisella. Ihmissuhdeosaajan rooli oli toiseksi yleisin ja siihen sisältyivät keskustelijana ja itsenäisyyden tukijana toimiminen. Kolmanneksi yleisintä rakkauden antajan roolia kuvattiin hyväksyjänä, lapsuuden tukijana ja myötäeläjänä. Samoja rooleja löytyi Korhosenkin listauksista (ks. s. 26 kuvio 2).

”Ohjaa uusissa tilanteissa toimimiseen. Pitää huolta myös käytöstavoista. Kysymyksiin vastataan lapsen ikään sopivalla tavalla, mutta totuudenmukaisesti.”

”Läheisenä aikuisena toimii esimerkkinä ja jakaa elämää yhdessä tuettavan kanssa kulkien vierellä, antaa tarvittavaa tukea arjen toimintoihin, kuten hygienian hoitoon ja kaupassa asiointiin. Asettaa rajoja näyttäen myös välittämisen.”

6.2.6 Palaute toiminnasta

Tukihenkilöiltä kysyttiin ”Mikä tukihenkilötoiminnassa toimii mielestäsi hyvin?” ja saadut vastaukset koottiin taulukkoon 7, josta näkee tukihenkilöiden antaman myönteisen palautteen toiminnasta.

Taulukko 7. Myönteinen palaute toiminnasta.

Myönteinen palaute toiminnasta	Ilmaisujen lkm
Toimii hyvin	
Sosiaalityöntekijän kanssa tehty yhteistyö	2
Kodin kanssa tehty yhteistyö	2
Koulutus (Ehjä ry)	2
Tapaamisten järjestely	2
Järjestelyt tukisuhteen alkaessa	1
Lapsen tilanteen huomioiminen	1

Tukihenkilötoiminnassa oli tukihenkilöiden mielestä toiminut hyvin sosiaalityöntekijöiden ja kodin kanssa tehty yhteistyö (2), Ehjä ry:n koulutus (2) ja tapaamisten järjestelyihin liittyvät asiat (2). Hyvin toimineeksi ilmaistiin myös järjestelyt tukisuhteen alkaessa (1) ja lapsen tilanteen huomioiminen (1).

Kysyttäessä ”Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?” tukihenkilöiden mielestä tukityössä tulisi painottaa lapsen etua, maalaisjärkeä käytännön työssä, kiinnostusta aidosti toimia lasten kanssa, monimuotoista tukea lapsen perheelle ja yhteistyötä eri tahojen välillä sekä lapsen oikeuksia. Eräs vastaajista kiteytti hyvin yhteen muiden vastaajienkin mietteet toteamalla tuettavan lapsen olevan kaikkein tärkein.

Kysymykseen ”Mikä tukihenkilötoiminnassa mielestäsi ei toimi ja kaipaa kehittämistä?” saadut vastaukset koottiin seuraavan sivun taulukkoon 8, josta näkee tukihenkilöiden antaman kehittämispalautteen toiminnasta.

Taulukko 8. Kehittämispalaute toiminnasta.

Kehittämispalaute toiminnasta	Ilmaisujen lkm
Kaipaa kehittämistä	10
Sosiaalityöntekijöiden yhteydenpito	3
Toiminnan seuranta	3
Tukihenkilön jaksamisen tukeminen	2
Toiminnan ohjaaminen	1
Maantieteellisen etäisyyden huomioiminen	1
Kehittämisidea	4
Vertaistukiryhmä	2
Ideoiden jakaminen	2

Kehittämistä kaipaavissa asioissa yleisimmiksi ilmenivät yhteydenpito (3) ja toiminnan seuranta (3) sosiaalityöntekijöiden osalta. Muiksi kehittämistä kaipaavaksi asioiksi ilmaistiin tukihenkilön jaksamisen tukeminen (2). Toiminnan ohjaamiseen (1) sekä maantieteellisen etäisyyden huomioimiseen tuettavan lapsen ja tukihenkilön välillä (1) kaivattiin myös kehittämistä. Erään tukihenkilön mukaan tuettava lapsi asuu niin kaukana, että hän koki tapaamisten järjestelyn haastavana, koska tuettava asui niin kaukana, että hänen hakemisensa oli toisinaan vaikeaa.

Tukihenkilöt toivat palautteessaan esiin kehittämisideoina toiminnalle vertaistukiryhmän perustamisen (2) ja ideoiden jakamisen (2). Tukihenkilöt kaipasivat toisiltaan neuvoja siihen, mitä tukilapsen kanssa voisi tehdä ja tilaisuutta päästä jakamaan kokemiaan asioita nykyistä paremmin.

6.3 Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia tukihenkilötoiminnasta

Tutkimuksessa haastateltiin seitsemästä lastensuojelun työntekijästä kolmea, koska heillä oli ollut tutkimushetkellä työmenetelmänä käytössään tukihenkilötoimintaa. Haastattelujen lopuksi sosiaalityöntekijät vastasivat neljään monivalintakysymykseen, joilla haluttiin selvittää sosiaalityöntekijöiden mielipiteitä toteutuneesta yhteydenpidosta ja päiväkodin tarpeesta tietää lapsen tukihenkilöstä sekä pyydettiin arvioimaan tukihenkilön kasvattajan roolia.

Alkuun sosiaalityöntekijöille esitettiin kysymys ”Kuinka kauan olet työskennellyt sosiaalityöntekijänä Vaasan lastensuojelussa?”. Haastatellut olivat työskennelleet Vaasan lastensuojelun sosiaalityöntekijöinä seitsemän, neljä ja kaksi vuotta. Kaikki haastatellut olivat naisia.

6.3.1 Tukihenkilötoiminta tukimuotona

Seuraavaksi sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin ”Kuinka mielestäsi tukihenkilötoiminta on lähtenyt käyntiin Vaasassa?”. Haastatteluissa ilmeni, että sosiaalityöntekijät olivat tyytyväisiä tukihenkilöiden olemassaoloon. Kaikki haastateltavat korostivat kuitenkin sitä, ettei tukihenkilöitä ole riittävästi. He kertoivat monien lastensuojelun asiakasperheiden joutuvan odottamaan tukihenkilöä pitkään, puolesta vuodesta jopa kahteen vuoteen. Yksi haastateltavista kertoikin vähän tukitoiminnan käynnistämisprosessista: ensin perheille kerrottiin mahdollisuudesta saada tukihenkilö ja sopivan tukihenkilön löydyttyä toiminta aloitettiin yhteisellä tapaamisella. Sosiaalityöntekijän kertoman vahvistivat lapsetkin, sillä he toivat esiin asioita, joita heille oli ennen toiminnan aloittamista kerrottu (ks. s. 39–40 luku 6.1).

Sosiaalityöntekijöiden kertoman mukaan perheet olivat olleet pääosin tyytyväisiä. Vastaanotto perheiden parissa oli ollut hyvää, tukisuhteet olivat toimineet hyvin ja varsinkin lapset olivat kokeneet toiminnan mieleisenä. Edellä kerrottu oli yhtäpitävä lasten ja tukihenkilöiden vastausten kanssa (ks. s. 41 luku 6.1.3 & s. 50–51 luku 6.2.4). Tukisuhteiden onnistumisen puolesta puhui se seikka, että perheet eivät halunneet luopua lapsensa tukihenkilöstä. Yksi vastanneista sosiaalityöntekijöistä kuvaili tukisuhteiden luottamuksen syntyä ja tutustumiseen kulunutta aikaa vaihtelevaksi riippuen perheistä ja lapsista.

Haastattelun aikana esitettiin sosiaalityöntekijöille tarkentavana kysymyksenä onko tukisuhteissa ollut epäonnistumisia, jolla selvisi, etteivät kaikki kokemukset tukihenkilötoiminnasta olleet myönteisiä ja ikäviä epäonnistumisia oli ollut. Kaksi sosiaalityöntekijää kertoi, että osa tukisuhteista päättyi jo muutaman tapaamiskerran jälkeen. Päättyneille tukisuhteille oli kolme syytä: vapaaehtoisen tukihenkilön päätös lopettaa tukihenkilönä toimiminen, eri osapuolten yhteinen päätös lopettaa tukisuhde sekä olosuhteiden muuttumisen vuoksi, kuten toiselle paikkakunnalle

muuttamisen johdosta. Eräs sosiaalityöntekijä kertoi, ettei tukisuhteita ollut päättynyt luonnolliseen tuen tarpeen vähentymiseen. Epäonnistumisten jälkeen myön-teistä oli ollut uusien tukisuhteiden aloittaminen ja niissä onnistuminen. Erään tukihenkilön vastaus välimatkan vaikutuksesta tukisuhteen onnistumiselle oli mainio esimerkki, joka tuki sosiaalityöntekijöiden kertomaa ikävistä epäonnistumisista (ks. s. 54 luku 6.2.6).

Yhtenä tukihenkilön omaan päätökseen vaikuttaneena syynä lopettaa arveltiin olleen motivaation hiipuminen. Eräs haastateltu toi esiin yhteistyön Vaasan ammattikorkeakoulun ja sosiaalitoimen välillä tukihenkilöiden koulutusta aloitettaessa. Sosiaalityöntekijälle oli muodostunut kuva ammattikorkeakoulun tarjoavan opintopisteitä tukihenkilötoimintaan osallistumisesta. Hän piti yhteistyötä hyvänä kanavana saada toimintaan mukaan tukihenkilöitä, ja opintopisteiden saamista motivoitumista lisäävänä tekijänä, mutta se ei saisi hänestä olla ainut syy osallistua toimintaan.

Edelliseen viitaten toisena tarkentavana kysymyksenä esitettiin, millaisia muita haasteita toiminnassa on. Tukihenkilöiden määrän vähyys oli haastateltavien mielestä suuri haaste, koska kaikille halukkaille ei resurssien vuoksi tukihenkilöä voitu tarjota. Yhdeksi haastetta lisääväksi tekijäksi nostettiin se, että toiminnassa piti huomioida tukihenkilön sopivuus kullekin tuettavalle. Haastateltavat kertoivatkin tukihenkilökoulutuksen tuoneen yhdellä kertaa monta uutta tukihenkilöä, mikä muutti tukihenkilöiden saatavuustilannetta paremmaksi. Koulutuksen jälkeen muodostetun tukihenkilöpankin haastatellut kokivat erittäin hyvänä. Eräs haastatelluista totesikin, että olisi varaa valita, jos tukihenkilöitä olisi enemmän. Haastateltu uskoi, että kaikille tukihenkilöille riittäisi töitä. Kuten Kohonenkin kertoo (ks. s. 18 luku 4.1), tukihenkilöitä ei ole Suomessa riittävästi ja monissa kunnissa on pulaa tukihenkilöistä.

Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin arvioimaan ”Kuinka käytetty tukimuoto tukihenkilötoiminta on avohuollon toimenpiteistä Vaasassa?”. Jokaisen sosiaalityöntekijän vastauksessa ilmeni se, että tukihenkilötoiminta oli löytänyt paikkansa yhtenä avohuollon tukimuotona. Tukihenkilöitä käytettäisiin enemmänkin, sillä koko

ajan on perheitä odottamassa toimintaan mukaan pääsyä. Haastatteluissa ilmeni tukihenkilöille olevan suurta kysyntää, sillä kaikki saatavilla olevat tukihenkilöt ovat tälläkin hetkellä kytkettynä toimintaan. Tukimuotona tukihenkilötoiminta koettiin erittäin tärkeänä. Samanmielisyyttä tukihenkilötoiminnan tärkeydestä vahvistivat lasten ja tukihenkilöiden mietteet toimintaa kohtaan (ks. s. 43 luku 6.1.5 & s. 50–51 luku 6.2.4).

6.3.2 Yhteydenpito

Haastatteluun sisältyvänä monivalintakysymyksenä sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin ”Miten koet oman yhteydenpidon toimineen tuettavan ja huoltajien kanssa?”. Tyypillisimmäksi vastaukseksi muodostui ”erittäin hyvin”, sillä kolmesta sosiaalityöntekijästä kaksi oli vastannut näin. Kolmas oli vastannut vaihtoehdon ”hyvin”. Yksikään haastatelluista ei vastannut yhteydenpidon toimineen ”kohtalaisesti”, ”huonosti” tai ”erittäin huonosti”. Jo haastattelukeskustelussa sosiaalityöntekijät toivat esiin tapansa kysellä lapsilta mielipiteitä tapaamisista ja niiden sisällöistä. Haastatteluissa kaksi sosiaalityöntekijää kertoi täyttäneensä tähän tutkimukseen liittyviä lasten kyselylomakkeita yhdessä tuettavien lasten kanssa. He totesivatkin, että tutkimuksen lapsille suunnatut kyselylomakkeet olivat olleet kattavia, koska tällöin tuli keskusteltua lapsen kanssa tarkemmin siitä, mitä tukihenkilön kanssa oli tehty.

Kysyttäessä sosiaalityöntekijöiltä ”Miten koet oman yhteydenpidon toimineen tukihenkilöiden kanssa?” muodostui kysymyksen tyypillisimmäksi vastaukseksi ”kohtalaisesti” kahden sosiaalityöntekijän vastauksella. Toinen näin vastanneista oli lisännyt maininnan omasta työtilanteesta johtuen. Kolmas sosiaalityöntekijä oli vastannut kysymykseen yhteydenpidon toimineen ”hyvin”. Vastausvaihtoehtoja ”erittäin hyvin”, ”huonosti” tai ”erittäin huonosti” ei ollut valinnut kukaan haastatelluista.

Yhteydenpitoon liittyen tiedusteltiin haastattelussa tukisuhteiden seurantatavoista. Kysyttäessä ”Kuinka tukisuhteiden toteutumista seurataan?” sosiaalityöntekijät kertoivat tukihenkilöiden täyttävän noin 2-3 kuukauden välein raportointilomaketta. Tukihenkilöt raportoivat lomakkeeseen muun muassa tukitapaamisten sisällös-

tä, tapaamisajankohdista, mahdollisista muutoksista ja huomioistaan tuettavasta lapsesta. Raporttien saaminen ja seuranta nähtiin kuitenkin yhtenä heikkoutena. Säännöllinen raportointi tukihenkilöiden taholta ei ollut oikein toteutunut eivätkä sosiaalityöntekijät pystyneet seuraamaan raporttien palauttamista työmääränsä takia. Raportteja pitäisi saada säännöllisemmin, koska niiden avulla tietoisuus tukisuhteiden todellisesta tilanteesta paranisi. Sosiaalityöntekijöiden mukaan raportteja oli kuitenkin saatu jonkin verran, vaikka raporttien palautusväli voisi olla tiiviimpi. Osa vanhemmista oli toiminut aktiivisessa roolissa raporttoijina, sillä sosiaalityöntekijät saivat palautetta toiminnan toteutumisesta ja tukihenkilön käynneistä tuettavan lapsen luona joiltakin aktiivisilta vanhemmilta. Sosiaalityöntekijöiden ja tukihenkilöiden vastauksissa oli hieman eroavaisuutta, sillä tukihenkilöt näkivät itse yhteydenpitonsa sosiaalityöntekijöihin toimineen hyvin (ks. s. 46 luku 6.2.2).

Käytäntönä oli ollut, että tukihenkilö sopi perheen kanssa tapaamisista ja ilmoitti sosiaalityöntekijälle, jos pidemmältä ajalta tapaamiset peruuntuivat. Joidenkin tukihenkilöiden kanssa sosiaalityöntekijät olivat tiiviimmin yhteydessä, mikä riippui paljon myös tukihenkilön omasta aktiivisuudesta. Yksi haastatelluista sosiaalityöntekijöistä kuvasi yhteydenpitoa tukihenkilön ja sosiaalityöntekijän välillä laimeaksi molempien taholta.

”Ei varmaan olla oltu kauhean aktiivisia, ei tukihenkilö enkä myöskään minä.”

Hän arveli tämän johtuvan syntyneestä luottamuksen tunteesta siihen, että tukihenkilö ilmoittaa ja ottaa yhteyttä tarvittaessa, jos tukisuhteessa ilmenee ongelmia. Tukihenkilöille oli haluttu luoda ilmapiiri, että koska tahansa voi tiedottaa, pyytää tapaamista tai olla puhelimitse yhteydessä. Toinen sosiaalityöntekijä totesikin tapaamisten harvenemisen olevan luonnollista toiminnan edetessä. Sosiaalityöntekijät kokivat, että he voisivat itsekin olla aktiivisempia yhteydenpitäjiä.

Tavoitteiden toteutumista seurattiin vuosikatsauksen ja tukihenkilön kanssa tehtyjen kotikäyntien yhteydessä. Erään haastatellun sosiaalityöntekijän kertoman mukaan tukihenkilöihin oltiin yhteydessä viimeistään asiakassuunnitelman tarkasta-

misvaiheessa, joka toteutui puolen vuoden välein. Toinen haastateltu totesi tukihenkilötoiminnan olevan suunnitelmallista toimintaa, sillä esimerkiksi perheen ja tukihenkilön kanssa oli ennen kesälomia pidetty keskustelut toiminnasta kesän ajalta ja syksyäkkin mietittiin ajoissa. Myös lasten ja tukihenkilöiden mielestä toiminnalle asetetut tavoitteet olivat täyttyneet (ks. s. 48 luku 6.2.3).

6.3.3 Tukihenkilöiden tukeminen

Sosiaalityöntekijöitä haastateltiin kysymällä ”Miten työntekijänä olet tukenut tukihenkilöitä?”. Lisäkysymyksenä heiltä vielä kysyttiin muusta tukihenkilöille järjestetystä tuesta. Jokainen haastateltava vastasi ymmärtäneensä koulutuksesta vastanneiden henkilöiden kautta järjestettävän lisätapaamisia tukihenkilöille. Sosiaalityöntekijät kokivat, että koulutuksen kautta järjestettävät tapaamiset tai esimerkiksi täydennyskoulutus olisivat hyviä ainakin niille tukihenkilöille, joilla oli tukisuhde. Ilman tapaamisia tukihenkilöille tarjotun tuen koettiin olevan liian vähissä.

Kaikki sosiaalityöntekijät näkivät antamansa tuen tukihenkilöille vähäisenä. Vaikka tukihenkilöiden kanssa laadittiin suunnitelma tapaamisista ja tukisuhteiden tavoitteista, sosiaalityöntekijät kokivat tukeneensa tukihenkilöitä heikosti omasta työmäärästään johtuen. Yhteyttä tukihenkilöihin oli pidetty, mutta yhteydenpidon koettiin riippuvan myös tukihenkilön omasta aktiivisuudesta. Sosiaalityöntekijät toivoivatkin, että tukihenkilö olisi aktiivisempi ja rohkeammin ilmaisi toiveensa keskusteluun. Osan tukihenkilöistä kerrottiin olleen erittäin aktiivisia ja toisista kuuluneen harvemmin.

Haastateltujen mukaan tukihenkilöiltä tiedusteltiin jaksamisesta liian vähän, jos tukisuhteessa asiat sujuivat hyvin. Eräs haastateltava kuitenkin korosti, ettei pitäisi olla yhteydessä vain silloin, kun huoli nousee. Haastatelluista yksi nostikin toivonsa olevan helposti lähestyttävä työntekijä, johon tukihenkilö voi aina tarpeen vaatiessa ottaa yhteyttä. Ehdotuksiksi tukihenkilöiden tuen kehittämistä muotoutuivat tukihenkilön kanssa kahdestaan käytävä työnohjauksellinen keskustelu sekä säännölliset tapaamiset tukihenkilön ja sosiaalityöntekijän kesken esimerkik-

si kolmen kuukauden välein. Tukihenkilötkin kaipasivat kehitystä juuri tuen saantiin oman toimintansa tueksi (ks. s. 54 luku 6.2.6.).

6.3.4 Tukisuhteiden merkitys

Tukisuhteiden merkitystä pohjustettiin kysymällä sosiaalityöntekijöiltä ”Millaiset tilanteet ja asiat sinua ammattilaisena huolestuttavat nykypäivän perheissä?”. Kaikkien kolmen sosiaalityöntekijän puheissa toistuivat päihteiden käyttöön liittyvät huolet. Eräälle sosiaalityöntekijälle oli aikoinaan työuransa alussa ollut todella yllättävää se, kuinka paljon vanhemmat käyttävät huumeita ja kuinka paljon lapsia elää huumeperheissä. Lisäksi huolta herättivät mielenterveysongelmat ja väkivalta perheissä sekä lasten kokema turvattomuuden tunne.

Kaksi sosiaalityöntekijää kuvasi perheissä olevan nykypäivänä monenlaisia haasteita, joista huolestuttavimmaksi nostettiin esiin tavallisen perhearjen puuttuminen; vanhemmilla ei ole aikaa lapselle, eikä lapsen kanssa mennä ja tehdä asioita. Kaikkien mielestä tukihenkilötoiminta toi kaivattua virikkeellisyyttä lapsille. Kolmannen sosiaalityöntekijän mukaan vallalla on ilmiö vanhempien itsekkyydestä: lapset eivät ole enää se ykkösasia, vaan omat tarpeet ja kiinnostuksen kohteet ovat ensisijaisia. Vanhemmat voivat tarvita tukea vanhemmuuteen, koska oli havaittavissa jonkin verran vanhemmuuden puutetta ja osaamattomuutta. Eräs haastatelluista nosti esille maahanmuuttajaperheiden sopeutumisen haasteet.

Kysyttäessä ”Millä tavalla tukihenkilötoiminta tukee mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?” tiivistyi kolmen sosiaalityöntekijän vastaukset siihen, että tukihenkilötoiminta tuki perhettä ja vanhemmuutta oikein toimiessaan parhaalla mahdollisella tavalla. Tukihenkilö saattoi toimia hyvinkin erilaisissa perheissä, koska ylimääräinen aikuinen oli voimavara koko perheelle. Tukihenkilötoiminta nähtiin vanhemmille tärkeänä tuon tuojana ja mallin antajana. Tukihenkilö oli auttanut perhettä jaksamaan, koska vanhemmat saivat vapaata ja omaa aikaa. Vanhemmat oppivat tukihenkilön kautta, millä tavoin lapsen kanssa voi olla ja tehdä. Vanhemmuutta tuettiin siis oivaltaen ja oppien toiminnan ja tekemisen kautta. Esimerkkinä sosiaalityöntekijä mainitsi maahanmuuttajaperheet, joilla ei ollut täällä sosiaalista verkostoa eikä perhe kulttuurisista syistä mennyt yhdessä lasten kanssa

esimerkiksi leikkikentille, elokuviin tai uimahalliin. Tukea tarvitsevat perheet saattoivat olla kooltaan myös isoja, jolloin yhdelle lapselle ei ollut aikaa. Sosiaalityöntekijöiden mielestä tukihenkilö toikin lapselle kokemuksia ja kaivattua aikuisen seuraa. Lapsi sai tukea ja virikkeitä sekä kokemuksen jakamattomasta huomiosta. Tukihenkilötkin näkivät tukevansa lapsen lisäksi samalla koko perhettä paljon (ks. s. 51 luku 6.2.4).

Yksi haastatelluista tiivistä, että lapsen kannalta lyhytkin matka voi olla arvokas kokemus. Sosiaalityöntekijät kuvailivat, kuinka heidän asiakkaina olleista lapsista oli nähnyt ilon ja kasvun, jota he olivat tukihenkilön tuesta saaneet. Joillekin vanhemmille oli saanut painottaa sitä, että tukihenkilö oli vain lasta varten. Sosiaalityöntekijät totesivatkin kertoneensa perheille tukihenkilöiden vaitiolovelvollisuudesta, jolloin perhe sai mahdollisuuden kertoa itsestään, mitä itse halusi. Avoimuus oli helpottanut tukisuhteita.

Eräs sosiaalityöntekijä toi esiin senkin puolen, että vanhemmilla oli ollut toiveena saada joku, jonka kanssa voisi jakaa asioita. Hän lisäsi, että riippui paljon tukihenkilöstä kuinka paljon tukihenkilö halusi antaa tukea kasvatukseen ja vanhempien kanssa käytävään keskusteluun. Sosiaalityöntekijä kertoi esimerkkinä vanhempien käyneen keskustelua tukihenkilön kanssa asioista, jotka lapsessa huoletuttivat vanhempia, kuten lapsen raivonpuuskien käsitteleminen. Tukihenkilön antama palaute onnistuneista tapaamisista ilman lapsen raivonpuuskia oli ollut vanhemmille erittäin tärkeää.

Haastatteluiden aikana esitettiin tarkentavana kysymyksenä ”mikä olisi hyvä tukisuhteen pituus?”. Kaikkien kolmen sosiaalityöntekijän mukaan ihanne tukisuhteen pituutta oli vaikea määritellä, koska lähtökohdat perheillä tuen tarvitsemiseen olivat erilaiset. He pitivät kuitenkin vuoden pituista tukisuhdetta jonkinlaisena rajana, sillä jo tutustuminen tuettavan ja tukihenkilön välillä vie aikaa. Lisäksi vuosi voisi pituudeltaan olla sellainen, että tukihenkilökin pystyisi sitoutumaan tukisuhteeseen siksi ajaksi. Tukisuhteesta syntyvien hyvien vaikutteiden ja kokemusten nähtiin olevan aina tapauskohtaista sekä riippuvan paljon tapaamisten säännöllisyydestä ja tiiviyydestä. Eräs haastateltu näki asian optimistisesti:

”Vaikka tukihenkilö kulkisi pienenkin matkan rinnalla, niin siitä on apua ja hyötyä.”

6.3.5 Tukihenkilön rooli

Sosiaalityöntekijöitä pyydettiin kuvailemaan ”Millainen rooli tukihenkilöllä on tuettavien lasten elämässä?”. Kaikki kolme kuvailivat tukihenkilöä turvalliseksi lisäaikuiseksi lapselle. Tukihenkilön tehtäviin nähtiin kuuluvan lapsen kanssa puuhastelu ja kodin ulkopuolella harrastaminen, sillä monesti vanhemmilla ei ollut voimia tehdä lapsen kanssa näitä asioita. Esimerkkeiksi nostettiin lapsen kanssa leipominen, marjastaminen sekä leikkipuistossa, uimassa ja kirjastossa käyminen. Tällöin lapsi sai kokemuksen, että hänestä pidettiin ja hänen kanssaan tehtiin asioita, ja perhekin sai tukihenkilöltä erilaisia toimintamalleja. Eräs haastateltu lisäsi, että jossain määrin tukihenkilön oli hyvä tietää perheen problematiikasta. Tarkoituksena oli silti pitää tukihenkilö riittävän ulkopuolisena, jottei tukihenkilö liikaa syventyisi perheen ongelmiin, vaan pysyisi omassa roolissaan lasta varten. Sosiaalityöntekijöiden vastaukset yhtyivät siten lasten ja tukihenkilöiden vastauksiin toiminnan sisällöstä (ks. s. 42–43 luku 6.1.4 & s. 47 luku 6.2.3).

Lisäkysymyksenä esitettiin ”Millä tavoin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?”. Sosiaalityöntekijät näkivät tukihenkilön toimivan kasvattajan roolissa omalta osaltaan aina tavatessaan lasta. Kaksi haastateltua toi esiin vanhemman toimivan pääsääntöisesti kasvattajana ja kolmas totesi tukihenkilöllä olevan luonnollinen kasvattajan rooli. Tukihenkilön kuvattiinkin vaikuttavan lapseen ja ”jättävän jäljen”, joka heijastuu tulevaisuuteen. Tukihenkilö antoi lapselle hyvää mallia käytöksellään ja suhtautumisellaan. Lapsi myös oppi asioita tukihenkilön kautta. Esimerkiksi yksi haastatelluista mainitsi ujojen lapsien oppineen sosiaalisia taitoja ja saaneen rohkaisua toimia uusissa paikoissa ja harrastuksissa.

Yhtenä haastattelun lopussa olleista monivalintakysymyksistä sosiaalityöntekijöitä pyydettiin vielä arvioimaan ”Missä määrin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?”. Tyypillisimmäksi vastaukseksi muodostui vastaus ”jonkin verran”, koska kolmesta sosiaalityöntekijästä kaksi oli valinnut vastaukseen tämän vaihtoehdon. Kolmas oli vastannut tähän erittäin paljon. Yksikään haastatelluista ei vas-

tannut vaihtoehtoja ”paljon”, ”vähän” tai ”erittäin vähän”. Myös tukihenkilöiden näkemys roolistaan kasvattajana vastasi sosiaalityöntekijöiden arviota (ks. s. 51–52 luku 6.2.5).

Toisena monivalintana kysyttiin ”Miten tärkeänä pidät sitä, että päiväkodin henkilökunta tietäisi lapsen tukihenkilöstä?”, jonka yleisimmäksi vastaukseksi tuli ”tärkeänä”. Tähän kaksi sosiaalityöntekijää oli vastannut ”tärkeänä” ja yksi oli vastannut ”jonkin verran tärkeänä”. Vaihtoehtoja ”erittäin tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” ja ”en lainkaan tärkeänä” ei ollut valittu. Koska päiväkodin työntekijät tapavat lapsia ja heidän perheitään lähes päivittäin, voi huoli lapsen hyvinvoinnista herätä henkilökunnan keskuudessa, jolloin tieto tukihenkilöstä päiväkotiin olisi merkittävä. Siten henkilökunta tietäisi lapsen mahdollisesta jo olemassa olevasta auttamisverkostosta (ks. s. 13–14 luku 2.4).

6.3.6 Palaute toiminnasta

Sosiaalityöntekijöiltä haluttiin tiedustella ”Mikä tukihenkilötoiminnassa toimii mielestäsi hyvin?”. Hyvin toimineeksi kaikki kolme sosiaalityöntekijää mainitsi tukihenkilöille järjestetyn koulutuksen, koska näin varmistettiin mukaan lähtevien ihmisten tietävän toiminnan tarkoituksen. Kiitoksen saivat myös tukihenkilöt, sillä toiminnassa mukana olleet olivat olleet sitoutuneita, innostuneita ja heillä oli ollut aito halu tehdä tukityötä. Tukihenkilötoiminta koettiin myös hyväksi työvälineeksi, sillä sen tarve oli ollut valtava. Sen avulla perheet olivat saaneet paljon apua, lapset mukavia kokemuksia ja turvallisia aikuisia tukijoita elämäänsä. Sosiaalityöntekijöiden kertoman mukaan perheet olivat olleet valmiita vastaanottamaan tukihenkilön avun. Tukihenkilöidenkin antamassa palautteessa toimintaa edeltänyt koulutus nähtiin toimineen hyvin (ks. s. 53 luku 6.2.6).

Loppuun sosiaalityöntekijöiltä kysyttiin ”Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?”. Kaikki kolme sosiaalityöntekijää painottaisi tukityössä lapsen kanssa työskentelyä: tukitoiminnan tulisi olla tarkoituksenmukaista eli lapsi olisi toiminnan keskiö. Eräs haastateltu totesikin lapselle tarkoitetun tuen toimineen hyvin jo nyt. Kaksi haastateltua esitti tärkeäksi painopisteeksi tukihenkilölle annettavan tuen. Kaikkien sosiaalityöntekijöiden mukaan perheet eivät välttämättä ole olleet help-

poja, joten tukihenkilön tuen tarve voi joissakin tilanteissa kasvaa. He perustelivat tuen antamista sillä, ettei tukihenkilö joutuisi yksin kohtaamaan ja käsittelemään asioita, koska tukitoiminnan tarkoituksena ei ole tulla liian raskaaksi vapaaehtoiselle tukijalle. Tällöin tukihenkilö saisi mahdollisuuden kertoa myös tukisuhteen hyvistä asioista.

Tärkeiksi painotettaviksi asioiksi nostettiin myös lapsen kohtaaminen sekä lapsen ja perheen kunnioittaminen ja erilaisuuden hyväksyminen. Käytännössä tukityön tulisi erään haastatellun mukaan olla:

”normaalia, positiivista ja tavallista, koska nämä lapset ovat niin erikoisista, kummallisista ja jopa sairaista ympäristöistä. Joillakin lapsilla voi olla toki niin, ettei sitä verkostoa ole. Sitä perusiloa ja sitä tavallista elämää ja vähän sitä extraa lapselle. Tukihenkilö olisi sellainen tavallinen, kiva aikuinen sille tuettavalle.”

Kysymykseen ”Mikä tukihenkilötoiminnassa mielestäsi ei toimi ja kaipaa kehittämistä?” kaksi sosiaalityöntekijää vastasi, ettei toiminnassa ollut toiminut tukihenkilöille tarjottu tuki. Pelkästään alussa ollutta koulutusta tukihenkilöille ei koettu yksistään riittävänä tukena. Kaikki kolme toivoivat tukihenkilöille järjestettävän esimerkiksi täydennyskoulutusta, työnohjausta ja vertaistukea, jotta raskaat asiat voisi jakaa toisten toiminnassa mukana olevien kanssa. Näin tukihenkilöiden jaksaminen ja toiminnassa jatkaminen voitaisiin mahdollisesti varmistaa. Erään sosiaalityöntekijän mukaan koulutuksesta saaduista valmiuksista huolimatta olikin valitettavaa, että muodostui joitakin lyhyitä tukisuhteita. Hän epäili sen johtuneen tukihenkilöiden mahdollisesta epävarmuudesta haluta tehdä tukityötä. Toinen haastateltu vastaavasti kertoi esimerkin siitä, kuinka yhden lapsen kohdalla oli tukisuhde katkennut monta kertaa. Nämä kaksi sosiaalityöntekijää toivoivatkin toimintaan säännöllisyyttä ja johdonmukaisuutta. Sosiaalityöntekijöiden kehittämisideat tukihenkilöille tarjottavaan tukeen liittyen olivat yhtäpitäviä tukihenkilöiden mielteiden kanssa (ks. s. 53–54 luku 6.2.6).

Yhden haastatellun sosiaalityöntekijän mukaan ei ollut sellaista asiaa, mikä ei olisi toiminut ollenkaan. Hänestä monet asiat olivat hyvin, mutta jotkin käytännön asiat vaatisivat enemmän hiomista. Esimerkiksi hän nosti tukihenkilöiden saaman ra-

hallisen tuen. Sosiaalityöntekijä korosti, ettei tarkoita palkanmaksua tukihenkilölle, vaan isomman rahallisen tuen tarjoamista, jonka avulla tukihenkilö voisi kokea tukilapsen kanssa joskus hintavampiakin elämyksiä, kuten uimassa käynnin Trobiclandiassa. Nyt sosiaalityöntekijöillä oli ollut lupa rahoittaa erillisellä päätöksellä tämänkaltaisia menoja.

Eräs toinen haastatelluista esitti hiomista kaipaavaksi asiaksi raporttien palauttamisen. Hän toivoi raportteja palautettavan muutaman kuukauden välein, jotta sosiaalitoimi saisi tiedon ja koosteen lapsen tilanteesta säännöllisesti. Haastateltu kuitenkin painotti raporttien palauttamisen valvonnan olevan sosiaalityöntekijöiden työtä. Erääksi kehittämisaiheeksi mainittiin myös muu yhteydenpito tukihenkilöiden kanssa, sillä sosiaalityöntekijät eivät välttämättä tavoittaneet tukihenkilöä päivisin puhelimitse, mikä johtui tukihenkilöiden mahdollisesta päivätyöstä tai opiskelusta. Lisäksi sosiaalityöntekijät toivoivat, että tukihenkilöt antaisivat muutenkin enemmän palautetta sosiaalivirastolle.

6.4 Lastentarhanopettajien ajatukset tukihenkilötoiminnasta

Tutkimukseen osallistuneesta kuudesta lastentarhanopettajasta kaikki olivat naisia. Lastentarhanopettajien vastaukset numeroitiin numeroin 12–17. Kysymykseen ”Kuinka kauan olet toiminut lastentarhanopettajana?” vastasi enemmistö eli neljä kuudesta vastaajasta työskennelleensä lastentarhanopettajana 10–20 vuoden ajan. Yksi vastanneista oli toiminut työssään 5–10 vuotta ja toinen 20–30 vuotta. Kuukaan vastanneista ei ollut työskennellyt lastentarhanopettajana alle 5 vuotta tai yli 30 vuotta.

6.4.1 Näkemys perheiden nykytilanteesta

Alkuun lastentarhanopettajilta tiedusteltiin ”Millaiset tilanteet ja asiat sinua ammatillisena huolestuttaa nykypäivän perheissä?”. Heiltä saadut vastaukset koottiin taulukkoon 9, josta ilmenee jokaisen teeman alaluokan saama ilmauksien määrä.

Taulukko 9. Lastentarhanopettajia nykypäivän perheissä huolestuttavat asiat.

Lastentarhanopettajia nykypäivän perheissä huolestuttavat asiat	Lastentarhanopettajien ilmaukset						Yht.
	12	13	14	15	16	17	
Kasvatustietoisuus							15
vanhempien jämäkkyuden puuttuminen		x		2	x	x	5
rajojen asettamisen vaikeus		x		x	x		3
vanhemmuuden mallin puuttuminen	x			x		x	3
vanhemmuuden katoaminen		x		x	x		3
vanhempien läsnäolon puuttuminen					x		1
Arjen käytännöt							7
kiire	x				x		2
omien tarpeiden korostaminen	x		x				2
lasten hoitopäivien pituus			x				1
perheen jaksaminen arjessa				x			1
rahan puute				x			1
Lasten taidot							3
lasten keskittymisen vaikeus					2		2
lasten leikkitaidot					x		1
Lapsen perusturvallisuus							3
lasten turvattomuus			x	x			2
päihteiden käyttö perheissä			x				1

Vastauksista muodostui neljä pääteemaa: kasvatustietoisuus (15), arjen käytännöt (7), lasten taidot (3) ja lasten perusturvallisuus (3). Lastentarhanopettajien yleisin huolenaihe nykypäivänä kohdistui vanhempien kasvatustietoisuuteen. Vanhemmilta puuttui kyky olla riittävän jämäkkä vanhempi. Nykyisin lasten kanssa haluttaisiin olla enemmän kavereita, jolloin vanhemmuus katoaa ja rajojen asettaminen lapsille koetaan vanhempien taholta vaikeana. Vanhemmilla ei nähty omasta lapsuudestaan välttämättä olevan mallia riittävän hyvästä vanhemmuudesta, minkä eriteltiin näkyvän nykyisin myös vanhempien läsnäolon puuttumisena.

Lapset elivät perheissä, joissa kiire ja perheenjäsenten omien tarpeiden korostaminen samoin kuin lasten pitkät hoitopäivät olivat hyvin vahvasti läsnä perheen perusarjessa. Nämä edellä mainitut tekijät heijastuivat perheen jaksamiseen arjessa, mihin puolestaan suuresti vaikutti perheissä vallitseva rahan puutekin. Nykypäivän lasten taidot keskittyä eri toimintoihin ja taidot leikkiä toisten lasten kanssa

nähtiin heikentyneempinä kuin joitakin vuosia taaksepäin. Päähteiden käytön perheissä määriteltiin uhkaavan lasten perusturvallisuutta kasvaa ja kehittyä turvallisessa ympäristössä. Lastentarhanopettajien ja sosiaalityöntekijöiden huolenaiheet vastasivatkin toisiaan (ks. s. 60 luku 6.3.4).

Lisäksi lastentarhanopettajat saivat kertoa mielipiteensä tukihenkilön tarpeellisuudesta vastatessaan kysymykseen ”Millaisissa tilanteissa näkisit, että juuri lasten suojeleminen tukihenkilö voisi auttaa varhaiskasvatusikäistä lasta?”. Vastaukset koottiin seuraavaan taulukkoon 10.

Taulukko 10. Tilanteet ja asiat, joissa tukihenkilö voisi auttaa.

Tilanteet ja asiat, joissa tukihenkilö voisi auttaa	Ilmauksia yht.
Lapsen tuki	14
arkisen yhdessäolon ja tekemisen tarjoaminen lapselle	6
lapsen huomioiminen	4
lapsen voimavarojen tukeminen	2
lapsen minäkuvan vahvistaminen	2
Perheen tuki	11
vanhempien voimavarojen tukeminen	7
vanhempien osaamattomuus	2
perheen kriisitilanne	2

Lastentarhanopettajien vastausten perusteella tilanteet ja asiat, joissa tukihenkilö voisi auttaa varhaiskasvatusikäistä lasta, jaettiin sekä lapsen tukeen (14) että perheen tukeen (11). Vastauksissa mainittiin useimmin lapsen tukemiseen kohdistuvat tilanteet. Lastentarhanopettajat erittelivät tukihenkilön tarjoavan lapselle erilaisia mahdollisuuksia arkiseen yhdessäoloon, tavalliseen tekemiseen ja yhdessä harrastamiseen, joita tuettava lapsi ei omilta vanhemmiltaan saanut. Lapsi saisi kaipaamaansa huomioimista, kun tukihenkilö olisi läsnä, kuuntelisi lasta ja olisi kiinnostunut lapsen elämästä. Tärkeäksi seikaksi mainittiin se, että lapsi voi avautua tukihenkilölle. Ilon tuonti lapsen arkipäivään ja lapselle tarjottava hengähdystauko kuormittavassa perhetilanteessa yhdistettiin lapsen voimavarojen tukemista kuvaaviksi näkemyksiksi. Lapsen minäkuvan arvioitiin vahvistuvan tukihenkilön tuen myötä, sillä tukihenkilö auttaisi lasta näkemään omat vahvuutensa ja saa-

maan itseluottamusta. Lastentarhanopettajien vastauksia tuki tukihenkilöiltä saadut vastaukset (ks. s. 48–49 luku 6.2.3).

Perheen tukeen liittyen lastentarhanopettajat kuvasivat tukihenkilöä huomionarvoisena vanhempien voimavarojen tukijana. Perusteluina tähän käytettiin vanhempien voimien riittämättömyyttä vanhemmuuteen ja vanhempien jaksamattomuutta olla turvallisia aikuisia. Tukihenkilö nähtiin jaksavana aikuisena ja arkisena apuna, joka toi vanhemmille kaivatun hengähdystauon. Tukihenkilön nähtiin voivan auttaa sellaisissa tilanteissa, joissa vanhemmilla ei riittänyt oma osaaminen olla lastensa kanssa tai perheessä oli kriisi, kuten vanhempien erotilanne, jolloin tukihenkilö olisi lapselle se kaivattu tuki ja turva hämmentävässä perhetilanteessa. Myös sosiaalityöntekijät esittivät samankaltaisia ajatuksia kuin lastentarhanopettajat (ks. s. 60–61 luku 6.3.4).

6.4.2 Tieto lapsen tukihenkilöstä päivähoitoon

Tutkimuksessa haluttiin selvittää lastentarhanopettajien suhtautumista kysymykseen ”Miten tärkeänä pidät sitä, että päiväkodin henkilökunta tietäisi lapsen tukihenkilöstä?”. Vastausten tarkastelussa havaittiin, että yleisimmin tähän oli vastattu ”erittäin tärkeänä”, koska kuudesta lastentarhanopettajasta neljä piti erittäin tärkeänä päiväkodin henkilökunnalle annettavaa tietoa lapsen tukihenkilöstä. Loput kaksi vastaajaa puolestaan piti asian kertomista tärkeänä. Kukaan vastanneista ei ollut vastannut vaihtoehtoja ”jonkin verran tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” tai ”en lainkaan tärkeänä”. Kysyessä sosiaalityöntekijöiltä samaa kysymystä, yleisin vastaus oli ”tärkeänä”, joten molemmat osapuolet suhtautuivat tiedon jakamiseen myönteisesti (ks. s. 63 luku 6.3.5).

Kysymyksellä ”Missä määrin lastentarhanopettaja voisi hyödyntää tätä tietoa omassa työssään?” tarkennettiin kuinka paljon tieto tukihenkilön olemassaolosta tukisi lastentarhanopettajien tekemää työtä lapsen kanssa, jolloin vastauksissa muodostui enemmän hajontaa. Yleisin vastaus oli ”erittäin paljon”, koska kolme kuudesta lastentarhanopettajasta vastasi, että tietoa lapsen tukihenkilöstä voisi hyödyntää työssä erittäin paljon. Kahden vastaajan mukaan tietoa voisi hyödyntää paljon, kun taas yhden mielestä tietoa voisi hyödyntää jonkin verran. Vaihtoehtoja

”vähän” ja ”erittäin vähän” ei ollut valittu. Lastentarhanopettajia pyydettiin myös omin sanoin perustelemaan, millä tavoin tieto auttaisi työssä ja miten tietoa hyödynnettäisiin päiväkodissa. Seuraava taulukko 11 kuvaa saatuja vastauksia ja taulukossa eritellään tarkemmin kunkin vastaajan ilmaukset.

Taulukko 11. Tiedon hyödyntäminen päiväkodissa.

Tiedon hyödyntäminen päiväkodissa	Lastentarhanopettajien ilmaukset						
	12	13	14	15	16	17	Yht.
Lapsen kanssa työskentely							9
lapsen kokonaisvaltainen ymmärtäminen	x	x			x	x	4
lapsen tukeminen					x	2	3
asioiden käsittely ja jakaminen lapsen kanssa				2			2
Perheen kanssa työskentely							5
perheen kanssa toimiminen			x	2			3
tuen antaminen perheelle yhteistyössä			x	x			2

Lastentarhanopettajien vastausten mukaan tiedon hyödyntäminen päiväkodissa jaettiin sekä lapsen kanssa työskentelyyn (9) että perheen kanssa työskentelyyn (5). Useimmin esille tuli lapsen kanssa työskentely, jonka koettiin aina olevan sitä helpompaa mitä enemmän lapsesta tietäisi. Tieto tukihenkilöstä auttaisi päiväkodin henkilökuntaa ymmärtämään lasta kokonaisvaltaisemmin, jolloin puolestaan lapsen tukeminen helpottuu, kun tietää tarkemmin lapsen tuen tarpeista. Avoinuuden asioista katsottiin vähentävän huolta lapsesta sekä luovan tilaa asioiden käsittelyyn ja jakamiseen lapsen kanssa. Tieto parantaisi perheen kanssa työskentelyä ja päiväkotitoimi voisi yhteistyönä antaa tukea perheelle.

”Lapsen ymmärtämisessä ja tuen antamisen lapselle yhteistyössä.”

”On tärkeää tietää, jos perheen tilanne on sellainen, että vanhemmat tarvitsevat tukea jaksakseen arjessa – – tieto myös päiväkotiin – –. Henkilökunta voi suhtautua perheeseen ymmärtäväisemmin, jos vanhemmat eivät saavu tapaamisiin tai lapsen asiat eivät hoidu. On myös mukavaa, kun lapsen kanssa voi keskustella vapaasti kodin asioista. Voi kysyä, ’mitäs teitte kun ”Maija” oli eilen teillä, oliko mukavaa?’ Jos lapsella on kotona vähän ilon aiheita, on mukavaa, että myös hän saa jakaa iloisia asioita kertomalla ne päiväkodissa.”

Tutkimuksessa oli oleellista kysyä päivähoidon ja lastensuojelun yhteistyöstä, sillä sen koettiin liittyvän lastentarhanopettajien tietämykseen tukihenkilöstä. Lastentarhanopettajilta tiedusteltiin ”Millä tavoin päiväkodin ja lastensuojelun välinen yhteistyö toimii?”. Päivähoidon ja lastensuojelun välistä yhteistyötä lastentarhanopettajat kuvasivat vähäiseksi ja tiedon jakamista yhdensuuntaiseksi. Yksi vastaajista kertoi päiväkodin henkilökunnan tapaavan tukihenkilöitä esimerkiksi silloin, kun lasta haetaan päivähoidosta. Toinen lastentarhanopettaja puolestaan kertoi, ettei hänellä ole laisinkaan kokemusta yhteistyöstä. Eräs vastanneista lastentarhanopettajista ehdottikin yhteistyön parantamiseksi, että tutustumista päiväkodin ja lastensuojelun henkilöstön välillä voisi olla puolin ja toisin. Useita vuosia lastentarhanopettajana toimineet osasivat kertoa, että päivähoidon ja lastensuojelun välisiä yhteisiä palavereita pidetään tarvittaessa.

Edelliseen liittyen haluttiin lastentarhanopettajilta selvittää ”Miten yhteistyötä lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kannalta voisi mielestäsi kehittää?”. Neljä lastentarhanopettajaa toi esiin toiveen päiväkodin ja lastensuojelun välisestä avoimuudesta, koska molemmat tahot ovat salassapitovelvollisia omassa työssään. Heistä kolme näki yhteiset palaverit lapsen vanhempien, tukihenkilön, päiväkodin henkilökunnan ja sosiaalityöntekijän välillä tärkeinä. Näistä kolmesta yksi vielä painotti vanhemmilta saatavaa lupaa yhteisiin palaveriinkin ja tiedon siirtämiseen. Vastauksista ilmeni myös yleisesti ottaen toiveita lähentää ja madaltaa kynnystä ottaa yhteyttä eri tahojen välillä. Kuudesta lastentarhanopettajasta kaksi oli jättänyt vastaamatta.

”Ensinnäkin tieto tukihenkilön olemassaolosta olisi tärkeä. Tukihenkilö voisi mielestäni myös mahdollisuuksien mukaan osallistua lasta koskeviin palaveriinkin.”

”Jos se on perheen hyvinvoinnin kannalta oleellista. Tukihenkilö näkee lapsen kotiloissaan ja voi auttaa meitä ymmärtämään lapsen tilannetta kotona.”

6.4.3 Tukihenkilöiden rooli

Tutkimuksessa haluttiin kartoittaa lastentarhanopettajien näkemystä tukihenkilöiden sekä yleisestä että kasvattajan roolista lapsen elämässä. Avoimeen kysymyk-

seen ”Millainen on mielestäsi lastensuojelun tukihenkilön rooli lapsen elämässä?” saatujen kuuden vastauksen mukaan tukihenkilön rooli nähtiin lapsen elämässä tärkeänä. Lastentarhanopettajat kuvasivat tukihenkilöitä lapselle luotettavana ja kuuntelevana aikuisena sekä turvallisuuden antajana. Sellaisena, joka tuo iloa, mahdollisuuksia ja positiivisia kokemuksia lapsen arkeen sekä suo mahdollisesti lapselle hengähdystaukoja perheestä, jos perheen tilanne on lasta kuormittava. Eräs vastaajista koki, ettei ole oikea ihminen vastaamaan tähän kysymykseen, vaikka arvelikin tukihenkilön roolin olevan tärkeä. Lastentarhanopettajien arviot tukihenkilöiden tärkeydestä piti paikkansa, kun vastauksia vertasi muiden vastaajaryhmien vastauksiin (ks. s. 43 luku 6.1.5, s. 51–52 luku 6.2.5 & s. 62 luku 6.3.5).

”Kun tukihenkilö saa lapsen luottamuksen, rooli on hyvin tärkeä turvallisuuden antajana.”

”Luotettava aikuinen, ilon ja positiivisten kokemusten tuoja, turva, hengähdystauko.”

Kysyttäessä ”Missä määrin mielestäsi lastensuojelun tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?” lastentarhanopettajien näkemys tukihenkilöiden kasvattajan roolista sai useimmin esiintyviksi vastauksiksi ”paljon” ja ”jonkin verran”, koska vastaukset jakautuivat tasan näiden kahden luokituksen välillä. Kolmen lastentarhanopettajan mielestä tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa paljon, kun taas kolmen muun mielestä jonkin verran. Vastausvaihtoehtoja ”erittäin paljon”, ”vähän” ja ”erittäin vähän” ei ollut valinnut kukaan vastaajista. Lastentarhanopettajia pyydettiin samalla myös kertomaan ja perustelemaan, millä tavoin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa. Kaikkien kuuden vastaajan vastauksessa nousi esiin selkeästi, että päävastuu kasvatuksesta on vanhemmilla, oli vanhemmuus millainen tahansa. Tukihenkilö nähtiin kasvatuksessa vanhempien tukena, jos vanhemmat eivät jaksaa tai osaa kasvattaa omaa lastaan, tai jos vanhemmat haluavat kysyä esimerkiksi neuvoja tukihenkilöltä kasvatukseen. Kolme lastentarhanopettajaa totesi kasvatusvastuun kuitenkin olevan kaikilla, jotka ovat lapsen kanssa tekemisissä. Verrattaessa lastentarhanopettajien vastauksia tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden vastauksiin saatiin samoja tuloksia (ks. s. 51–52 luku 6.2.5 & s. 62–63 luku 6.3.5).

”Hän on oheiskasvattaja, mutta tapaamisia tuskin on päivittäin, —. Tukihenkilön arvot ja asenteet välittyvät lapselle ja sillä tavalla hän on myös kasvattaja. —”

”— erittäin tärkeässä tukijan roolissa tukihenkilö on.”

6.4.4 Tukihenkilötoiminnan merkitys

Tutkimuksessa lastentarhanopettajilta tiedusteltiin ”Miten tärkeänä pidät vapaaehtoisia lastensuojelun tukihenkilöitä apua tarvitseville lapsille?”, jolloin tyypillisin vastaus oli ”erittäin tärkeinä”, koska kaikki kuusi vastaajaa vastasivat näin. Vastausvaihtoehtoja ”tärkeänä”, ”jonkin verran tärkeänä”, ”vähemmän tärkeänä” ja ”en lainkaan tärkeänä” ei ollut valittu. Lastentarhanopettajat näkivät tukihenkilötoiminnan yhtä tärkeänä kuin sen näkivät tuettavat lapset, tukihenkilöt ja sosiaalityöntekijät.

Lisäksi selvitettiin lastentarhanopettajien mielipidettä kysymällä ”Tukeeko lastensuojelun tukihenkilötoiminta mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?”. Yleisimmäksi vastaukseksi muodostui vastaus ”erittäin paljon”. Neljä kuudesta lastentarhanopettajasta koki, että toiminta tukee perhettä ja vanhemmuutta erittäin paljon, kun taas loput kaksi vastasivat vaihtoehdon paljon. Kukaan vastanneista ei ollut valinnut vaihtoehtoja ”jonkin verran”, ”vähän” tai ”erittäin vähän”. Tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden vastauksiin verrattuna ei ilmennyt ristiriitaa, sillä hekin kokivat perhettä ja vanhemmuutta tuettavan tukihenkilötoiminnalla paljon (ks. s. 51 luku 6.2.4 & s. 60–61 luku 6.3.4). Taulukkoon 12 koottiin lastentarhanopettajien vastauksia jatkokysymykseen, millä tavoin tukihenkilötoiminta tukee perhettä ja vanhemmuutta.

Taulukko 12. Tavat, joilla tukihenkilö tukee perhettä ja vanhemmuutta.

Tavat, joilla tukihenkilö tukee perhettä ja vanhemmuutta	Ilmauksia yht.
tärkeä koko perheen jaksamisen tukipilari	6
tekemisen tarjoaminen lapselle	3
lapsen oma aikuinen	2
positiivisen energian tuoja	2
mallintaminen	2
perheen oma halu saada apua	1

Vastausten perusteella luotiin kuusi alaluokkaa: tärkeä koko perheen jaksamisen tukipilari (6), tekemisen tarjoaminen lapselle (3), lapsen oma aikuinen (2), positiivisen energian tuoja (2), mallintaminen (2) ja perheen oma halu saada apua (1). Vastaajien mielestä tukihenkilö antaa sekä lapselle että vanhemmille hengähdystaukoja tavallisen arjen pyörittämisen keskellä. Tukihenkilö on siten iso tuki koko perheen jaksamisen kannalta. Tukihenkilö tarjoaa lapsille tekemisen mahdollisuuksia tukien lasta jokapäiväisissä arjen asioissa. Lastentarhanopettajien kuvauksissa tukihenkilö nimettiin lapsen omaksi aikuiseksi, jolla on aikaa ja huomiota vain lapselle. Positiivisen energian tuojaksi tukihenkilöä luokitti olettamus siitä, että joissakin tilanteissa tukihenkilö muodosti vanhemmille positiivisen kuvan lapsesta, jos vanhemmat itse näkivät lapsen huonossa valossa. Tukihenkilön olemuksen nähtiin myös tuovan reippautta ja iloa koko perheeseen. Lisäksi lastentarhanopettajat uskoivat tukihenkilön antavan perheille jonkinlaista elämisen mallia. Yhden ilmaisun mukaan tukihenkilötoiminnasta on apua, jos perheellä on halua saada apua toiminnan kautta.

”Antamalla hengähdystaukoja sekä lapselle että vanhemmille.”

”Tukihenkilö voi mallittaa, mitä lapsen kanssa voi tehdä – —. Tukihenkilö voi tuoda olemuksellaan reippautta ja iloa perheeseen sekä tavallisen tekemisen ja elämisen mallia (ei aina ole pakko tehdä jotain supererikoista).”

Kysyttäessä ”Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?” kolme lastentarhanopettajaa painottaisi toiminnassa lapselle turvallista arkea ja aikuisen mallia sekä luottamusta. Näistä kolmesta yksi yhdessä neljännen lastentarhanopettajan kanssa koki myös vanhemmuuden tukemisen tärkeänä. Viides lastentarhanopettaja nosti tärkeiksi asioiksi tukihenkilöiden hyvän perehdyttämisen ja sen, että tukihenkilöksi lähtevä on valmis sitoutumaan tuettavaansa lapseen tietyksi ajaksi. Yksi kuudesta lastentarhanopettajasta oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa haluttiin selvittää millaisia kokemuksia tukihenkilötoiminnasta on ollut tuettavilla lapsilla, tukihenkilöillä ja sosiaalityöntekijöillä. Lisäksi kartoitettiin, onko toiminta vastannut odotuksia sekä tukeeko toiminta lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta. Tutkimuksessa oltiin kiinnostuneita siitä, millainen rooli tukihenkilöllä on sekä miten toimintaa voisi eri toimijoiden mielestä kehittää. Lastentarhanopettajilta kartoitettiin myös mielteitä tukihenkilötoimintaan liittyen, sillä päivähoito nähtiin mahdollisena yhteistyötahona tuettavan lapsen kautta.

Tutkimuksen yhteenvetona voidaan todeta, että toiminta nähtiin tärkeänä lastensuojelun tukimuotona, joka oli löytänyt oman paikkansa tukipalveluna Vaasassa. Tukihenkilötoiminta oli koettu hyvin tarpeelliseksi, ja monet lapset olivat saaneet apua toiminnan kautta. Tukihenkilöitä ei kuitenkaan ollut riittävästi, sillä monet lastensuojelun asiakasperheet joutuivat odottamaan tukihenkilöä jopa puolesta vuodesta kahteen vuoteen. Vuonna 2011 järjestetty koulutus ja sieltä saadut tukihenkilöt oli hetkellisesti korjannut tilannetta. Tutkimuksen tulokset osoittavat toiminnalla olevan painoarvoa. Tukihenkilötoimintaa kannattaa ylläpitää, kehittää ja tarjota tulevaisuudessakin sitä tarvitseville lapsille sekä kouluttaa toimintaan mukaan uusia vapaaehtoisia tukihenkilöitä.

Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että tukihenkilötoimintaa kohtaan esiintyi tyytyväisyyttä ja kokemukset olivat lähinnä myönteisiä. Tukihenkilötoiminnan aloitukseen oli panostettu. Tuettavat lapset saivat etukäteen riittävästi tietoa tukihenkilötoiminnasta ja heitä valmisteltiin tukisuhteen aloittamiseen. Perheille kerrottiin mahdollisuudesta saada tukihenkilö, ja lapselle sopivan tukihenkilön löydyttyä toiminta aloitettiin yhteisellä tapaamisella. Ilmeisesti pitkä odotusaika antoi sosiaalityöntekijöille aikaa pohjustaa toimintaa riittävästi asiakasperheille.

Tutkimuksessa ilmeni lasten olleen kiintyneitä tukihenkilöön ja kokeneen tukihenkilön tärkeänä. Lapsista tapaamiset tuntuivat hyviltä ja tukihenkilön seura koettiin mieleisenä. Lisäksi enemmistö vastanneista lapsista oli tukisuhteen säännöllisyyteen tyytyväisiä. Tuloksissa näkyi tyytymättömyyttäkin, sillä tutkimuksessa ilmeni, etteivät tukihenkilön kanssa sovitut asiat aina pitäneet eikä tapaamisille

ollut löytynyt sopivaa ajankohtaa. Tukisuhteissa tapaamiset olivat tiiviitä, sillä sekä lasten että tukihenkilöiden mukaan tapaamiset toteutuivat yleisimmin kerran viikossa. Vapaaehtoisilta tukihenkilöiltä tiiviit viikoittaiset tapaamiset edellyttivät sitoutumista, joten tukihenkilöiltä olisi voinut tiedustella, kuinka he olivat kokeneet tapaamisten tiheyden. Sosiaalityöntekijöiden taholta toivottiin tukisuhteiden olevan pitkäkestoisia, ja yhtä vuotta pidettiin pituudeltaan sellaisena, johon tukihenkilökin pystyisi sitoutumaan.

Tukisuhteista myös tukihenkilöt olivat saaneet paljon myönteisiä kokemuksia. Kun tukisuhteessa saavutettiin luottamus tuettavan ja tukihenkilön välillä sekä lapsen kanssa saatiin viettää aikaa, tukihenkilöille muodostui tunne heidän olevan tärkeitä lapselle. Lapsen auttaminen ja siitä syntynyt tunne merkittävän vapaaehtoistyön tekemisestä liittyivät myönteisiin kokemuksiin.

Tukitapaamiset nähtiin toiminnan perustana ja muu yhteydenpito tukisuhdetta vahvistavana tekijänä. Lapset ja tukihenkilöt olivat pääasiassa tyytyväisiä yhteydenpidon sujumiseen tukihenkilön ja perheen kesken. Osalle tukihenkilöistä yhteydenpito pohjautui lähinnä tapaamisiin ja vain tarvittaessa he käyttivät muita tapoja pitää yhteyttä tuettavaansa. Suhdetta tuettavaan ylläpidettiin tapaamisten välillä eniten puhelimitse soittaen ja tekstiviestejä lähettäen. Tapaamisten ulkopuolella yhteyttä pidettiin tuettavan vanhempienkin kautta. Tuettavaa lasta huomioitiin ja muistettiin myös postikorteilla. Yhteydenpito perheen ja sosiaalityöntekijöiden välillä oli toiminut sosiaalityöntekijöiden suunnalta, ja myös osa vanhemmista oli ollut aktiivisia yhteydenpitäjiä. Lapsilta yhteydenpitoa sosiaalityöntekijöihin ei tiedusteltu, koska asiaa olisi kysytty vanhemmilta, jotka rajattiin myöhemmin tulosten käsittelyn ulkopuolelle. Vanhempien tuloksia ei analysoitu vähäisen vastausmäärän vuoksi.

Tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden välinen yhteydenpito oli koettu toimineen kohtalaisen hyvin molempien osapuolten kannalta. Tämän arveltiin johtuvan syntyneestä luottamuksen tunteesta siihen, että tukihenkilö ilmoittaa, jos tukisuhteessa ilmenee ongelmia. Sosiaalityöntekijöiden ja tukihenkilöiden tapaamisten harveneminen tuntuikin sosiaalityöntekijöistä luonnolliselta toiminnan edetessä.

Tukihenkilöt olisivat kuitenkin kaivanneet sosiaalityöntekijöiden taholta aktiivisempaa yhteydenpitoa ja toiminnan seuranta. Nyt tukisuhteiden toteutumisen seuraamiseksi tukihenkilöt täyttivät muutaman kuukauden välein raportointilomaketta, mihin kirjattiin tukitapaamisten sisällöstä, tapaamisajankohdista ja huomioista tuettavasta lapsesta. Sosiaalityöntekijät toivoivat tukihenkilöiden olevan yhteydenpitäjinä aktiivisia ja rohkeita ilmaisemaan toiveitaan keskusteluun.

Toiminnan kokonaisuutta ajatellen tukihenkilöiden mielestä yhteistyö tuettavan lapsen ja hänen perheensä, tukihenkilön ja sosiaalityöntekijän välillä toimi hyvin. Tukihenkilöt kokivat koulutuksen ennen toimintaan ryhtymistä kattavana. Sosiaalityöntekijät olivat koulutuksen antamasta pohjatiedosta samaa mieltä tukihenkilöiden kanssa. Suurin osa tukihenkilöistä oli ollut sitoutuneita, innostuneita ja heillä oli ollut aito halu tehdä tukityötä. Osa koulutuksen käyneistä tukihenkilöistä oli kuitenkin lopettanut toiminnassa mukana olemisen, minkä arveltiin johtuvan siitä, ettei toiminta ollut vastannut heidän odotuksiaan.

Odotusten täyttymisen osalta oli lasten ja tukihenkilöiden vastauksissa yhteneväisyyttä ja ne tukivat toisiaan. Tukisuhteelle asetetut tavoitteet toteutuivat suunnitellusti ja toiminta sopi tukilapsille. Tutkimus toi esiin muutaman lapsen tarvitsevan myös muuta tukea. Toiminnan sisällöstä tuettavat lapset ja tukihenkilöt toivat vastauksissaan esille samanlaisia asioita. Toiminnan kerrottiin tarjoavan lapsille elämyksen kokemista kodin ulkopuolella, arkista puuhastelua ja harrastamista sekä yhdessäoloa.

Palvelun tarjoaminen perustuu aina jonkinlaiseen tarpeeseen, joten tutkimuksessa tiedusteltiin ammattilaisilta huolenaiheita nykypäivän perheissä. Sosiaalityöntekijöitä ja lastentarhanopettajia huolestuttivat nykypäivän perheissä hyvin samankaltaiset asiat. Perheet saattoivat kokea monenlaisia haasteita, joista näkyvämmin esiin nousi tavallisen perhearjen puuttuminen. Vanhemmilla ei ollut aikaa lapselle ja vanhempien omien tarpeiden täytyminen korostui. Lasten hoitopäivät olivat pidentyneet ja perheen jaksaminen arjessa vaikeutunut. Vanhemmat tarvitsivat tukea vanhemmuuteen, koska vastaajat näkivät olevan havaittavissa jonkin verran vanhemmuuden puutetta ja osaamattomuutta. Jämäkkänä oleminen ja rajojen aset-

taminen nähtiin haastavina. Lisäksi huolta herättivät päihteiden käyttö perheissä, mielenterveysongelmat ja väkivalta sekä lasten kokema turvattomuuden tunne.

Kaikkien tutkimukseen osallistuneiden mielestä tukihenkilötoiminta koettiin tärkeänä lapsuutta, perhettä ja vanhemmuutta tukevana toimintana. Tukihenkilötoiminnan kautta lapset saivat tukea ja siitä oli heille paljon apua. Tukihenkilön antama tuki ja apu lapselle koostui läsnäolemisesta, sosiaalisten taitojen kehittämisestä ja arkielämän taitojen opettamisesta. Tutkimuksen mukaan lasta ja lasten oikeuksia pidettiin tärkeimpinä toiminnan toteuttamisessa. Toiminnan painopisteenä pidettiin myös lapsen kanssa työskentelyä, lapsen kohtaamista sekä lapsen ja perheen kunnioittamista. Näiden lisäksi tukihenkilöt halusivat painottaa yhteistyötä eri tahojen välillä ja sosiaalityöntekijät puolestaan tukihenkilöiden saamaa tukea.

Yhtenä osana tutkimusta oli tukihenkilön roolimuuotokuvan kartoittaminen. Tukihenkilön rooli oli tärkeä ja merkityksellinen lapsen elämässä. Tutkimustuloksissa olleissa roolikuvauksissa oli yhdenmukaisuutta kuvion 2 (ks. sivu 26) kanssa. Tukihenkilön rooleiksi muodostui luotettava ja läheinen aikuinen, opastaja, turvallinen henkilö, puhekaveri, seura sekä tuki lapselle. Toiminnalla annettiin tukea myös vanhemmille. Tukihenkilön kautta vanhemmat oppivat ja saivat erilaisia malleja lapsen kanssa puuhasteluun, sekä lapselle tarkoitettu tukitoiminta nähtiin vanhemmille tärkeänä tauon tuojana.

Tutkimustulosten yleisenä näkemyksenä saatiin selville tukihenkilöiden toimivan kasvattajan roolissa jonkin verran. Vanhemmat nähtiin ensisijaisina kasvattajina ja tukihenkilö toimi omalta osaltaan kasvattajan roolissa aina tavatessaan lasta. Tukihenkilön kasvattajan roolia kuvailtiin elämän opettajana, rakkauden antajana ja ihmissuhdeosaajana, mitkä myös kuviossa 2 ja Korhosen (ks. sivu 26) kuvaamissa rooleissa tulivat esille. Tukihenkilö antoi lapselle hyvää mallia käytöksellään ja suhtautumisellaan. Lapsi myös oppi asioita tukihenkilön kautta.

Tutkimuksen kautta saatiin esiin toiveita tukihenkilötoiminnan kehittämiseksi. Kehittämistä kaivattiin tukihenkilöiden jaksamisen tukemiseen sekä vertaistuen saamiseen, mistä eri osapuolet olivatkin yhtä mieltä. Tukihenkilöille toivottiin jär-

jestettävän esimerkiksi täydennyskoulutusta ja toiminnanohjausta. Hiomista kaipasi myös raporttien palauttaminen, johon toivottiin säännöllisyyttä. Nyt säännöllinen raportointi tukihenkilöiden taholta ei ollut toteutunut, eivätkä sosiaalityöntekijät pystyneet seuraamaan raporttien palauttamista työmäärästään johtuen. Lisäksi lapset toivoivat tapaavansa tukihenkilöään useammin. Tuloksissa oli siten havaittavissa lasten kaipuu tärkeän aikuisen seuraan. Konkreettisin toive lapsilta kohdistui leikkimiseen.

Tuettavan lapsen ollessa varhaiskasvatusikäinen on päivähoito tärkeänä osana hänen elämäänsä, joten tukihenkilölläkin voi olla tilanteita jolloin hän toimii yhteistyössä päivähoidon kanssa esimerkiksi haettaessa lasta hoidosta. Lastentarhanopettajat pitivätkin erittäin tärkeänä saada tietoa lapsen tukihenkilöstä päivähoidon henkilökunnalle. Tietoa voitaisiin hyödyntää paljon, ja se auttaisi työskentelyä lapsen ja perheen kanssa. Esimerkiksi lapsen kanssa työskentely helpottuisi, lasta ymmärtäisi kokonaisvaltaisemmin ja lapsen kanssa voisi vapaasti keskustella asioista. Sosiaalityöntekijätkin pitivät tärkeänä sitä, että päiväkodin henkilökunta tietäisi lapsen tukihenkilöstä. Nykyinen yhteistyö päivähoidon ja lastensuojelun välillä nähtiin vähäisenä ja tiedon jakamista yhdensuuntaisena.

Tutkimus täytti luotettavuuden ja eettisyyden kriteerit. Tutkimukselle anottiin tutkimuslupaa Vaasan sosiaalityön ja perhepalveluiden tulosaluejohtajalta. Tutkimuslupa-anomus sisälsi kuvauksen tutkimuksen tarkoituksesta, teoriataustasta, toteuttamistavoista ja eettisistä näkökohdista. Lähetetyt kyselylomakkeet sisälsivät saatekirjeen, jossa kerrottiin tutkimukseen liittyvät oleelliset tiedot. Tutkimusaineiston hankinnassa tutkittavien intymiteetti ja anonymiteetti suojattiin ja turvattiin tekemällä yhteistyötä sosiaalityöntekijöiden kanssa sekä aineisto käsiteltiin ja säilytettiin tutkittavien anonymiteetti huomioiden. Tutkimusaineisto hävitettiin tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimukseen osallistuminen oli kaikille vapaaehtoista ja osallistumalla vastaajat antoivat tietoisensa suostumuksensa vastauksiensa käyttöön tutkimusaineistona. Lisäksi alaikäisten tutkittavien huoltajilta pyydettiin kirjallinen suostumus tuettavien lasten tutkimukseen osallistumisesta. Tutkittavilla oli mahdollisuus myös perua

osallistumisensa missä tutkimuksen vaiheessa tahansa niin halutessaan. Periaatteessa tutkimus on toistettavissa, mutta samankaltaisia tuloksia ei voi taata, koska on kyse kokemuksista ja mielipiteistä koskevasta tutkimuksesta. Vaikka olisi samat vastaajat pidemmän ajan päästäkin, niin vastaajien vastaukset voivat muuttua heidän mielipiteidensä muuttuessa ja elämäkokemuksen karttuessa. Todennäköistä silti on, että tulos tukihenkilötoiminnan tärkeydestä pysyisi samana.

8 POHDINTA

Tutkimusta aloittaessamme keväällä 2013 lastensuojelu on ollut todella paljon esillä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja lastensuojelun kielteinen julkisuuskuva on voimistunut. Opinnäytetyöllämme halusimme kokemuksien selvittämisen lisäksi tuoda esiin myönteisemmän näkökulman tutkimalla avohuollon tukitoimista tukihenkilötoimintaa. Kaikilla perheillä ei ole lähellään tarvittavia tukiverkostoja, joten mahdollisuus ulkopuolisen antamaan tukeen, apuun ja neuvontaan on lapsen etu sekä lapsen kasvun ja kehityksen tuki, elleivät vanhemmat itse jaksa tai osaa. Parhaimmillaan tukihenkilön antama tuki lapselle voi voimaannuttaakin koko perhettä. Jokainen lapsi kaipaa aikuisen seuraa. Mielestämme vapaaehtoiset tukihenkilöt tekevät todella arvokasta työtä tarjotessaan aikaansa ja läsnäoloaan lapselle. Tutkimusta tehdessä on tullut selväksi, että tukihenkilöitä tarvitaan ja heidän olemassaolonsa nähdään myönteisesti eri vastaajaryhmissä.

Opinnäytetyön tekeminen parityönä on ollut innostavaa, kiinnostavaa, antoisaa ja opettavaista. Mielestämme kaksi tutkijaa on ollut hyödyksi aineiston analyysiä tehdessä, sillä molemmat ovat katsoleet tuloksia omin silmin tehden hieman erilaisiakin havaintoja. Opinnäytetyötä olemme kirjoittaneet prosessimaisesti lukien ja muokaten toistemme tekstejä uudelleen ja uudelleen. Työstäessä korostimme muokattuja tekstejä eri värikoodeilla, mikä on helpottanut havaitsemaan toisen muokkaamat kirjoitukset. Kirjoittajina olemme samalla tasolla ja mielestämme työstämme ei ole havaittavissa kahden kirjoittajan olemassaoloa. Ajatusmaailmamme on myös varsin samankaltainen ja välillä tuntuikin, että toista on ymmärtänyt vain puolesta sanasta. Mielestämme yhteistyömme on työn edetessä vain vahvistunut ja tiivistynyt. Nykyajan tekniikka on mahdollistanut sujuvan yhteistyön. Haasteena on ollut yhteisen ajan löytäminen ja välimatka, toisen asuessa Vaasassa ja toisen Seinäjoella lähes koko opinnäytetyöprosessin ajan. Nämä asiat ovat kuitenkin sujuvasti ratkaistavissa hyvällä organisoinnilla ja joustavalla asenteella.

Opinnäytetyömme on tehty vaihteittain. Alkuun työstimme tutkimussuunnitelmaa, minkä pohjalta saimme tutkimusluvan. Luvan saaminen viivästyi hieman, mikä

viivästytti myös muuta työskentelyä. Kiirettä ei kuitenkaan ole tullut missään vaiheessa työtä, vaan olemme saaneet rauhassa koota teoriaosuuden, työstää ja analysoida aineistoa sekä tuloksia. Mielestämme lastensuojelu ja sen tukihenkilötoiminta ovat aiheina hyvin henkilökohtaisia ja tabuja. Ennen tutkimuksen alkamista olemme pohtineetkin, kuinka suuren vastaajajoukon saamme, sillä aiemmissa saman aihepiirin tutkimuksissa on osanotto jäänyt pieneksi. Vastauksia saimme mielestämme kiitettävästi ja arvostamme eri osapuolten vaivannäköä. Sosiaalityöntekijät erityisesti omalla osallistumisellaan ovat edesauttaneet työn valmistumista.

Alkuperäiseen tutkimussuunnitelmaamme ei kuulunut ottaa tutkimukseen mukaan lastentarhanopettajia. Tutkimuksen edetessä kuitenkin näimme tukihenkilötoiminnan yhteyden päivähoitoon mahdollisena ja mielenkiintoisena näkökulmana sekä halusimme opinnäytetyössämme tarkastella laajasti lapsen verkostoa. Tiedotimme myös yhteistyötahonamme ollutta sosiaalitoimea siitä, että tutkimukseen tulisi mukaan uudeksi vastaajaryhmäksi lastentarhanopettajat. Alussa yhteys lastensuojelun tukihenkilötoiminnan ja päivähoidon välillä nähtiin ja koettiin etäisinä. Yhteys on mahdollista nähdä eri tavalla, koska tutkijoina olemme kokeneet päivähoiton henkilöstön liittyvän lapsen verkostoon keskeisenä toimijana varsinkin silloin kun tuettava lapsi on varhaiskasvatusikäinen. Hyvä kasvatuskumppanuus on lapsen edun mukaista, ja myös vanhemmat saavat luottamuksen tunteen kun eri verkostojen keskinäinen yhteistyö toimii. Mielestämme avoimuus tukisuhteista mahdollistaa jännitteitä eri toimijoiden välillä.

Kyselylomakkeille emme olleet tehneet esitutkimusta. Tiiviin ja tarpeeksi informaatiota tuottavan kyselylomakkeen laadinnan koimme vaativaksi, joten lomakkeiden esitestaus olisi voinut olla aiheellista. Vastauksia olemme kuitenkin saaneet odotuksiamme enemmän, vaikka täyttä vastausprosenttia tutkimus ei tuottanutkaan. Vastaajien määrää olisi mahdollisesti voitu nostaa muistutuskirjeen avulla, jota ei lähetetty ensimmäisen osan vastaajille (ks. kuvio 3) tällä kertaa ollenkaan. Toisen osan vastaajille eli lastentarhanopettajille muistutuksen laitoimme ja saimme myös vastauksia sen myötä enemmän kuin mitä alkuperäiseen palautuspäivään mennessä olimme saaneet.

Tutkimuksen aikana meille on ilmennyt, ettemme olleet huomioineet maahanmuuttajaperheiden osallistumista. Nyt tutkimukseen osallistuminen oli edellyttänyt tulkin käyttöä. Tähän olisi voinut auttaa se, että kyselylomakkeet olisivat olleet valmiiksi käännettynä esimerkiksi englanniksi. Lisäksi molemmille huoltajille olisi voinut lähettää omat kyselylomakkeet, sillä nyt olimme lähettäneet vain yhden huoltajan lomakkeen perhettä kohden. Valitettavasti huoltajille suunnatun kyselyn olemme joutuneet rajaamaan pois.

Kiintoisa jatkotutkimusaihe olisi tutkia aikuisiän saavuttaneiden lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa mukana olleiden tuettujen lasten mielteitä siitä, millaisia vaikutuksia tukihenkilöllä on mahdollisesti ollut heidän tulevaisuuteensa. Jatkotutkimuksessa voisi selvittää, näkyykö lapsena tukihenkilöltä saatu tuki myöhemmin elämässä. Toinen kiehtova jatkotutkimusaihe olisi tutkia tukihenkilöiden toiminnan ohjausta. Alueellisesti esimerkiksi Vaasan näkökulmasta tutkimuksen voisi tehdä myös syistä, jotka ovat vaikuttaneet päätökseen lopettaa tukihenkilönä toimimisen.

Omaa ammatillista tietämystämme ja ammattitaitoamme tämä tehty tutkimus tuki monella tapaa. Keräsimme itsellemme paljon teoretietoa ja saimme lisää kokemusta yhteistyöstä työelämän kanssa sekä parina työskentelystä. Opinnäytetyön aihe syvensi tietämystämme yhteistyöstä lastensuojelun kanssa päivähoidon näkökulmastakin. Tulevina lastentarhanopettajina meidän on tärkeä tietää lastensuojelun lainsäädännöstä, periaatteista, tukimuodoista ja työtavoista, jotta voimme työskennellä parhaalla mahdollisella tavalla lapsien hyväksi. Opinnäytetyön aihe antaa meille tukea työskennellä lasten parissa. Tutkimusta tehdessä saamamme palautteen mukaan ainakin sosiaalityöntekijät ovat hyötäneet lapsen kanssa käymästään tutkimukseen liittyvästä keskustelusta, koska se on antanut heille tarkempaa tietoa siitä, mitä tukihenkilön kanssa on tehty. Toivomme, että Vaasan lastensuojelu pystyisi muutenkin hyödyntämään tutkimuksella saatuja tietoja.

LÄHTEET

Bardy, M. 2009. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. III osa: Lastensuojelun ala. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä, 39–46. Toim. Bardy, M. Helsinki. Yliopistopaino.

Blomberg, H. & Bäckman, G. 1992. The role of voluntary work in a welfare state – The case of Finland. Åbo. Åbo Akademis tryckeri.

Böling, T. 2013. Johtava sosiaalityöntekijä. Vaasan kaupunki. Haastattelu 11.3.2013.

EHJÄ ry 2013. Lastensuojelun tukihenkilö- ja tukiperhekoulutukset. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry:n internetsivusto. Viitattu 4.6.2013. Saatavissa <http://www.ehja.fi/index2.php?pageid=10&aid=25&kieli=fi>

Eskola, A. & Kurki, L. 2001. Johdannoksi. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 7–12. Toim. Eskola, A. & Kurki, L. Tampere. Vastapaino.

Heino, T. 2009. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. III osa: Palvelut. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä, 69–75. Toim. Bardy, M. Helsinki. Yliopistopaino.

Helavirta, S. 2012. Lapset hyvinvointikyselyjen vastaajina – haasteita, pulmia ja mahdollisuuksia. Teoksessa Tutkiva sosiaalityö, 19–23. Toim. Raitakari, S. & Valokivi, H. Talentia-lehti Sosiaalityöntutkimuksen seura. Viitattu 17.6.2013. Saatavissa <http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/Tutkiva%20sosiaalityo/tutkivasosiaalityo2012.pdf>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki. Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2013. Tutki ja kirjoita. 15.–17. painos. Helsinki. Tammi.

Holopainen, K. 2001. Lisää tukihenkilöitä lastensuojeluun. Lapsen Maa, 10, 1–51.

Härkönen, U. 2008. Teorian ja tutkimuskohteen vuorovaikutus – Bronfenbrennerin ekologinen systeemiteoria ihmisen kehittymisestä. Savonlinnan opettajankoulutuslaitos. Joensuun yliopisto. Viitattu 14.4.2013. Saatavissa <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/pdf/harkonen.pdf>

Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. 2001. Varhaiskasvatus muuttuvassa yhteiskunnassa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia, 13–85. Toim. Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. Jyväskylä. PS-kustannus.

Kohonen, P. 2013. Järjestösihteeri. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry. Sähköpostihaastattelu 6.9.2013.

Korhonen, A. 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 15–40. Toim. Eskola, A. & Kurki, L. Tampere. Vastapaino.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 25.3.2013. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

L 14.6.2002/504. Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 3.9.2013. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504>

L 19.1.1973/36. Laki lasten päivähoidosta. Säädös säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 4.9.2013. Saatavissa <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötoiminnassa. Vantaa. SMS-Tuotanto Oy.

Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II, 28–45. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Ps-kustannus. Jyväskylä.

Lasten kanssa työskentelemään hakeutuvien rikostaustan selvittämistä koskeva selvitys, 2000. Oikeusministeriön selvittämistyöryhmän valmisteleva hallituksen esitys eduskunnalle. Helsinki. Oikeusministeriö. Viitattu 3.9.2013. Saatavissa <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1148038257069/Files/2eo0kznr20.pdf>

Lastensuojelu 2011. 2012. Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen tilastoraportti. Viitattu 4.2.2013. Saatavissa https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90891/Tr26_12.pdf?sequence=3

Lastensuojelun keskusliitto 2013. Lastensuojelun ja päivähoiton yhteistyötä kehitettävä. Lehdistötiedotteet 2012. Julkaistu 18.1.2012. Viitattu 4.9.2013. Saatavissa http://www.lskl.fi/tiedottaa/tiedotusvalineille/tiedotteet/tiedotteet_2012/lastensuojelun_ja_paivahoidon_yhteistyota_kehittettava.2267.news

Lastensuojelun tukihenkilöksi voi päästä rikollinen. 2012. 45 Minuuttia. MTV3. Esitetty 5.9.2012. <http://www.mtv3.fi/45minuuttia/jaksot.shtml/59-lastensuojelun-tukihenkiloksi-voi-paasta-rikollinen/2012/09/1610050>

Mahkonen, S. 2012. Päivähoito ja laki. Helsinki. Edita.

Mattila, J. 2013. Liki 700 lasta tarvitsee apua Vaasassa. Pohjalainen, 22.2.2013, 1–20. Vaasa.

Menetelmäopetuksen tietovaranto 2013. Sanallinen mittaaminen – Järjestysasteikko. Sivustolla Mittaaminen: Muuttujien ominaisuudet. KvantiMOTV. Päivitetty 18.2.2007. Viitattu 8.9.2013. Saatavilla <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html>

Muukkonen T. 2009. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä, 133–143. Toim. Marjatta Bardy. Helsinki. Yliopistopaino OY.

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki. WSOY.

Ostrow, M. 2010. Loppuraportti. Valtakunnallinen lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kehittämishanke. Helsinki. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry.

Paquette, D. & Ryan, J. 2013. Bronfenbrenner's Ecological Systems Theory. Viitattu 2.9.2013. Saatavissa http://www.cms-kids.com/providers/early_steps/training/documents/bronfenbrenners_ecological.pdf

Rantanen, S. 2010. Nuorten kokemuksia lastensuojelun avohuollon tukihenkilötoiminnasta. Pro gradu -tutkielma. Turun Yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Viitattu 1.3.2013. Saatavissa <http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/78b252254877bef4fc52ce56ee65dd8b/1362386178/application/pdf/177841/Sanna%20Rantanen,%20pro%20gradu,%202010.pdf>

Räty, T. 2004. Oikeusturvatekijät lastensuojelussa. Teoksessa Lastensuojelu tänään, 85–104. Toim. Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. Helsinki. Tammi.

Sosiaaliportti 2013a. Lastensuojelun käsikirja. Tukihenkilö tai tukiperhe. Viitattu 25.3.2013. Saatavissa http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/

Sosiaaliportti 2013b. Lastensuojelun käsikirja. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 4.9.2013. Saatavissa <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/vanhemmuudenroolikartta/>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Lastensuojelu. Viitattu 12.7.2013. Saatavissa http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu

Syrjänen, J. 2011. Tukihenkilötoiminnan laatukäsikirja Tuexi. Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt ry. Turku. Viitattu 3.9.2013. Saatavissa http://vslapset-fi-bin.directo.fi/@Bin/8e42dabb5957cab1a913031a5599f66c/1378212127/application/pdf/351621/tueksi_kasikirja_2painos_web.pdf

Takala H. & Tikkanen E. 2012. Pedofiilikin voi päästä nuoren tukihenkilöksi - taustan selvittämisessä aukkoja. Uutiset ja rikos. MTV3. Julkaistu 5.9.2012. Viitattu 2013. Saatavissa <http://www.mtv3.fi/uutiset/rikos.shtml/pedofiilikin-voipaasta-nuoren-tukihenkiloksi---taustan-selvittamisessa-aukkoja/2012/09/1610748>

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki. WSOYpro.

Tesch, R. 1992. Qualitative Research: Analysis Types and Software Tools. Great Britain. Burgess Science Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu laitos. Helsinki. Tammi.

Tuomikanta, A. 2011. Tukihenkilötoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Viitattu 2.3.2013. Saatavissa <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu05248.pdf>

Utti, E. 2009. Vapaaehtoistyöntekijän sitoutuminen lastensuojelun tukihenkilötoiminnassa. Helsinki. Erityishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ Ry.

Uusikylä, K. 2001. Kaveriksi, tukijaksi, kykyjen kättilöksi. Kasvatusala kutsuu vapaaehtoisia. Teoksessa Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena, 111–120. Toim. Eskola, A. & Kurki, L. Tampere. Vastapaino.

Valli R., 2007. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle, 102–125. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Juva. PS-kustannus.

TUTKIMUSLUPA

Vaasan kaupunki – Vasa stad
Sosiaali- ja terveysvirasto – Social- och hälsovårdsverket
Sosiaalitoimi ja perhepalvelut – Socialarbete och familjeservice

Päätös - Beslut
3.5.2013

Viranhaltija- Tjänsteinnehavare
Tulosalueen johtaja

Pykälä - Paragraf
A 43/2013

Dno - Dnr

Esittelijä - Föredragande

Asia - Ärende
Tutkimuslupa / Katja Kainulainen ja Piritta Lähdetkorpi

Esitys - Förslag
Vaasan ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskelevat Katja Kainulainen ja Piritta Lähdetkorpi anovat tutkimuslupaa opinnäytetyötään varten. Tutkimuksen aiheena on tutkimukset Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta ja se on tarkoitus toteuttaa kysely- ja haastattelututkimuksena.

Tutkimuslupa-anomus LIITE

Päätös - Beslut
Tutkimuslupa myönnetään seuraavin ehdoin:

1. Tutkimusta tehtäessä noudatetaan sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 3. luvussa säädettyä salassapitovelvollisuutta
2. Tutkija sitoutuu tietojen käsittelyssä ja suojaamisessa noudattamaan henkilötietolain määräyksiä ja tutkimuksessa mahdollisesti syntyvät yksittäisten henkilöiden tietoja koskevat tutkimusrekisterit hävitetään tai arkistoidaan henkilötietolaissa edellytetyllä tavalla
3. Tutkimusraportissa ei ole yksilöitävissä tutkimuksen piiriin tai otantaan kuulunutta henkilöä
4. Mahdollisesti tarvittavassa suostumusasiakirjassa tulee ilmetä ao. henkilön lupa käyttää häntä koskevia tietoja, tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus ja henkilöiden mahdollisuus keskeyttää osallistumisen tutkimuksiin heti niin halutessaan. Kyselyn saatekirjeeseen on lisättävä maininta, miten vastaukset säilytetään ja milloin/miten ne hävitetään, sekä että vastaaminen on vapaaehtoista.
5. Tutkimuksen valmistuttua tutkimusraportti toimitetaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön.

Allekirjoitus - Underskrift

Erkki Penttinen

Tiedoksianto - För kännedom Kainulainen ja Lähdetkorpi, lastensuojelun johtaja, sotela

Lisätietoja antaa – Tilläggsuppgifter ges av

Otteen oikeaksi todistaa
Utdragets riktighet bestyrker

Oikaisuvaatimusohje - Anvisning för rättelseyrkande

Päätökseen tyytymätön voi tehdä kirjallisen oikaisuvaatimuksen alla mainitulle viranomaiselle 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista:

Den som är missnöjd med detta beslut kan inom 14 dagar från delfäendet av beslutet framställa ett skriftligt rättelseyrkande till:

Sosiaali- ja terveyslautakunta
Ruutikellarintie 4
65101 VAASA

Social- och hälsovårdsnämnden
Krutkällarvägen 4
65101 VASA

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

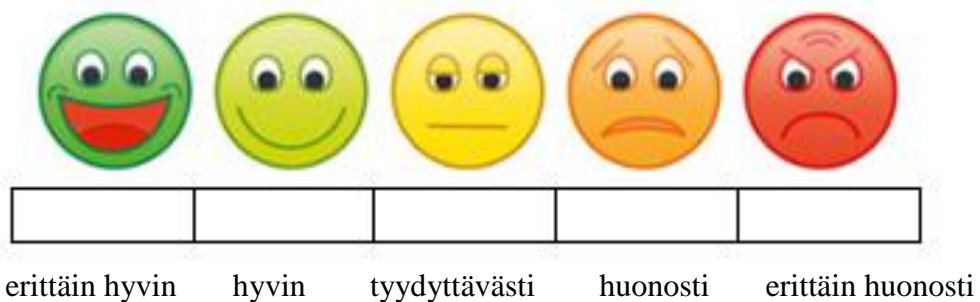
SAATE

KYSELY LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KOKE- MUKSISTA

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta. Kysely on osa opinnäytetyömme tutkimusta, jonka tavoitteena on kerätä kokemuksia tukihenkilötoiminnasta tuettavien lasten ja heidän huoltajiensa, tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Mielipiteillänne ja vastauksillanne on suuri merkitys lastensuojelun tukihenkilötoimintaa ja sen kehittämistä ajatellen.

Ohessa olevaan kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule missään tutkimuksen vaiheessa eikä lopullisessa opinnäytetyössä esille. Vastaaminen kyselylomakkeeseen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvalla on mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessaan.

Kyselyssä on käytetty seuraavia kuvia, jotka tarkoittavat:

Palautathan kyselyn palautuskuoressa 19.7 mennessä, kiitos.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Katja Kainulainen

Piritta Lähdetkorpi

Vaasan ammattikorkeakoulu

Vaasan ammattikorkeakoulu

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

KYSELY TUETTAVALLE

VASTAAJAN JA TUKISUHTEEN TAUSTATIEDOT

1. Olen ☐ tyttö ☐ poika
2. Minun ikäni on _____ vuotta
3. Kerrottiinko sinulle tukihenkilötoiminnasta ennen tukisuhteen alkamista?

4. Mitä sinulle kerrottiin tukihenkilötoiminnasta aluksi?

TUKISUHDE

5. Kuinka usein näet tukihenkilösi kanssa?
☐ yhden kerran viikossa
☐ kaksi kertaa kuukaudessa
☐ yhden kerran kuukaudessa
☐ ei mikään näistä, vaan _____
6. Miten mielestäsi yhteydenpito tukihenkilösi kanssa toimii?

7. Miten pidät yhteyttä tukihenkilösi kanssa?
☐ soittamalla
☐ tekstiviesteillä
☐ sähköpostilla
☐ jokin muu mikä? _____
8. Miten viihdyt tukihenkilösi kanssa?

9. Mitä mieltä olet tukihenkilösi kanssa tekemistänne asioista?

10. Kerro, mitä teette tukihenkilösi kanssa tapaamisten aikana?

11. Haluaisitko nähdä tukihenkilöä useammin?

12. Saatko tukihenkilöltä tarvitsemaasi tukea?

TUKISUHTEEN MERKITYS

13. Miltä sinusta tuntuu tavata tukihenkilöä säännöllisesti?

14. Miten tärkeä tukihenkilö on sinulle?

15. Onko tukihenkilöstä ollut apua sinulle?

16. Mitä toivot tai odotat tukihenkilöltä tai tukihenkilötoiminnalta?

KIITOS OSALLISTUMISESTASI TUTKIMUKSEEN!

LUPA TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tällä luvalla myönnän, että lapsellani on lupa osallistua Vaasan ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden tutkimukseen koskien tukihenkilötoimintaa. Kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule missään tutkimuksen vaiheessa eikä lopullisessa opinnäytetyössä esille. Kyselylomakkeet säilytetään asianmukaisesti salassa ja lomakkeita käsittelevät ainoastaan tutkimuksen tekijät ja tutkimusta ohjaava opettaja, joten tutkimuksen ulkopuoliset henkilöt eivät näe niitä.

Vastaaminen kyselylomakkeeseen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvalla on mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutesaan. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päättyttyä.

Alaikäinen lapseni saa osallistua tutkimukseen ☐

Minä itse huoltajana osallistun tutkimukseen ☐

Päiväys ja nimikirjaimet _____

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Katja Kainulainen
Vaasan ammattikorkeakoulu

Piritta Lähdetkorpi
Vaasan ammattikorkeakoulu

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SAATE

KYSELY LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINNAN KOKEMUKSISTA

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta.

Kysely on osa opinnäytetyömme tutkimusta, jonka tavoitteena on kerätä kokemuksia tukihenkilötoiminnasta tuettavien lasten ja heidän huoltajiensa, tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Mielipiteillänne ja vastauksillanne on suuri merkitys lastensuojelun tukihenkilötoimintaa ja sen kehittämistä ajatellen.

Ohessa olevaan kyselyyn vastataan nimettömänä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule missään tutkimuksen vaiheessa eikä lopullisessa opinnäytetyössä esille. Kyselylomakkeet säilytetään asianmukaisesti salassa ja lomakkeita käsittelevät ainoastaan tutkimuksen tekijät, joten tutkimuksen ulkopuoliset henkilöt eivät näe niitä. Vastaaminen kyselylomakkeeseen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvalla on mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessaan. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksen tulokset julkaistaan Vaasan ammattikorkeakoulun opinnäytetyöraporttina Theseus-tietokannassa (www.theseus.fi) ja tutkimusraportti toimitetaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön. Tutkimukselle on saatu sen edellyttämät luvat. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Vaasan ammattikorkeakoulun lehtori Ahti Nyman.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Katja Kainulainen

Vaasan ammattikorkeakoulu

Piritta Lähdetkorpi

Vaasan ammattikorkeakoulu

VASTAAJAN JA TUKISUHTEEN TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoleni on ☐ nainen ☐ mies
2. Kuinka kauan olet toiminut tuettavasi tukihenkilönä?
☐ alle 6 kk
☐ 6 kk – 1 vuotta
☐ 1 – 2 vuotta
☐ 2 – 3 vuotta
☐ yli 3 vuotta
3. Minkä ikäinen tukemasi lapsi/nuori on? _____
(jos tukisuhteita on monta, valitse niistä yksi)

TUKISUHDE

4. Kuinka usein näette tuettavan kanssa?
☐ kerran viikossa
☐ kaksi kertaa kuukaudessa
☐ kerran kuukaudessa
☐ ei mikään näistä, vaan _____
5. Miten yhteydenpito tukisuhteessa on toiminut?
☐ erittäin hyvin
☐ hyvin
☐ kohtalaisesti
☐ huonosti
☐ erittäin huonosti
6. Miten yhteydenpito sosiaalityöntekijöiden kanssa on toiminut?
☐ erittäin hyvin
☐ hyvin
☐ kohtalaisesti
☐ huonosti
☐ erittäin huonosti
7. Miten pidät yhteyttä tuettavasi kanssa?

8. Mitä teette tuettavasi kanssa?

9. Miten tukisuhteelle asetetut tavoitteet mielestäsi ovat toteutuneet? Tukeeko esim. toiminta tavoitteita?

- ☐ erittäin hyvin
☐ hyvin
☐ kohtalaisesti
☐ huonosti
☐ erittäin huonosti

10. Millaista tukea ja apua tuettavasi on saanut sinulta tukihenkilönä?

11. Onko tukihenkilötoiminta ollut mielestäsi sopiva tukimuoto tuettavallesi?

12. Millainen on mielestäsi tukihenkilön rooli lapsen elämässä?

13. Missä määrin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?

- ☐ erittäin paljon
☐ paljon
☐ jonkin verran
☐ vähän
☐ erittäin vähän

Kuvaile, millä tavoin:

TUKISUHTEEN MERKITYS

14. Miten tärkeänä pidät tukihenkilöä tuettavallesi?

- ☐ erittäin tärkeänä
☐ tärkeänä
☐ jonkin verran tärkeänä
☐ vähemmän tärkeänä
☐ en lainkaan tärkeänä

15. Mitä hyviä kokemuksia sinulla on tukisuhteesta?

16. Miten oletat vanhempien kokevan toiminnan?

- ☐ erittäin tärkeänä
- ☐ tärkeänä
- ☐ jonkin verran tärkeänä
- ☐ vähemmän tärkeänä
- ☐ ei lainkaan tärkeänä

17. Miten oletat tuettavan kokevan toiminnan?

- ☐ erittäin tärkeänä
- ☐ tärkeänä
- ☐ jonkin verran tärkeänä
- ☐ vähemmän tärkeänä
- ☐ ei lainkaan tärkeänä

18. Tukeeko tukihenkilötoiminta mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?

- ☐ erittäin paljon
- ☐ paljon
- ☐ jonkin verran
- ☐ vähän
- ☐ erittäin vähän

TUKIHENKILÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

19. Mikä tukihenkilötoiminnassa toimii mielestäsi hyvin?

20. Mikä tukihenkilötoiminnassa mielestäsi ei toimi ja kaipaa kehittämistä?

21. Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?

KIITOS OSALLISTUMISESTASI TUTKIMUKSEEN!

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SAATE

KYSELY LASTENSUOJELUN TUKIHENKILÖTOIMINNASTA

Olemme kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita Vaasan ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Vaasan lastensuojelun tukihenkilötoiminnasta.

Kysely on osa opinnäytetyömme tutkimusta, jonka tavoitteena on kerätä ensisijaisesti kokemuksia tukihenkilötoiminnasta tuettavien lasten ja heidän huoltajiensa, tukihenkilöiden ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmasta. Samalla kartoitamme lastentarhanopettajina työskentelevien ajatuksia ja mahdollisia kokemuksia aiheesta. Vastauksillanne on suuri merkitys lastensuojelun tukihenkilötoimintaa ja sen kehittämistä ajatellen.

Ohessa olevaan kyselyyn vastataan nimettömänä yksityishenkilönä, eikä vastaajan henkilöllisyys tule missään tutkimuksen vaiheessa eikä lopullisessa opinnäytetyössä esille. Kyselylomakkeet säilytetään asianmukaisesti salassa ja lomakkeita käsittelevät ainoastaan tutkimuksen tekijät sekä lehtori Ahti Nyman, joten tutkimuksen ulkopuoliset henkilöt eivät näe niitä. Vastaaminen kyselylomakkeeseen on vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistuvalla on mahdollisuus keskeyttää osallistuminen tutkimukseen heti niin halutessaan. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja ne hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen päätyttyä.

Tutkimuksen tulokset julkaistaan Vaasan ammattikorkeakoulun opinnäytetyöraporttina Theseus-tietokannassa (www.theseus.fi) ja tutkimusraportti toimitetaan sosiaali- ja terveystoimen käyttöön. Tutkimukselle on saatu sen edellyttämät luvat. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Vaasan ammattikorkeakoulun lehtori Ahti Nyman.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Katja Kainulainen
Vaasan ammattikorkeakoulu

Piritta Lähdetkorpi
Vaasan ammattikorkeakoulu

Tietoa tukihenkilöstä ja –toiminnasta

(ote opinnäytetyöstämme)

Lastensuojelun tukihenkilötoiminta perustuu lastensuojelulakiin (L 13.4.2007/417), jonka mukaan lapselle tai nuorelle on tarvittaessa järjestettävä tukihenkilö tai tukiperhe. Tuettavat lapset ovat lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria. Lastensuojelulaki määrittelee lastensuojelun tukihenkilötoiminnan avohuollon tukitoimeksi, mutta sitä voidaan käyttää myös jälkihuollossa ja sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten tukemiseksi.

Tukihenkilötoiminta on kuntien sosiaalitoimiston ja lastensuojelujärjestöjen järjestämää suunnitelmallista, tavoitteellista ja ohjattua vapaaehtoistyötä lastensuojelun asiakkaina olevien lasten ja nuorten tukemiseksi. Tukihenkilötoiminnan tavoitteena on vaikuttaa myönteisesti lapsen elämään, edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä ja ennaltaehkäistä vaikeuksia sekä täydentää lastensuojelussa toimivien ammattityöntekijöiden työtä. Lapsi tai nuori voi saada itselleen tukihenkilön, jos hänellä ei syystä tai toisesta ole elämässään riittävästi aikuisen tukea ja läsnäoloa.

Tukihenkilönä voi toimia kuka tahansa aikuinen, joka katsotaan sopivaksi ja joka on saanut perehdytyksen tai koulutuksen tehtävään. Tukihenkilöltä ei edellytetä ammatillisia valmiuksia, vaan hän on lapsen ja nuoren elämässä aikuinen vierellä kulkija. Tukihenkilö toimii tehtävässään omalla persoonallaan, elämäkokemuksensa ja taitojensa pohjalta. Vaikka vapaaehtoistyönä tukihenkilötoiminta on vaativaa ja vastuullista toimintaa, tukihenkilö ei ole kriisityöntekijä, vaan arjessa auttaja ja toiminnassa mukana oleva.

Tukihenkilö tapaa tuettavaa lasta tai nuorta säännöllisesti esimerkiksi viikon tai kahden välein noin yhdestä kolmeen tuntiin kerrallaan arkisen yhdessäolon, tekemisen tai harrastamisen merkeissä. Tukisuhteen tavoitteista ja tapaamisten tiheydestä tehdään toiminnan alussa kirjallinen sopimus ja tukisuhteella on oltava aina alaikäisen lapsen huoltajien hyväksyntä. Tukihenkilö on vaitiolovelvollinen ja vaitiolovelvollisuus jatkuu vielä vapaaehtoistyön päättymisen jälkeen.

VASTAAJAN TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoleni on ☐ nainen ☐ mies
2. Kuinka kauan olet toiminut lastentarhanopettajana?
- ☐ alle 5 vuotta
 - ☐ 5 – 10 vuotta
 - ☐ 10 – 20 vuotta
 - ☐ 20 – 30 vuotta
 - ☐ yli 30 vuotta

TUKISUHDE

3. Millaiset tilanteet ja asiat sinua ammattilaisena huolestuttaa nykypäivän perheissä?

4. Millaisissa tilanteissa näkisit, että juuri lastensuojelun tukihenkilö voisi auttaa varhaiskasvatusikäistä lasta?

5. Miten tärkeänä pidät sitä, että päiväkodin henkilökunta tietäisi lapsen tukihenkilöstä?

- ☐ erittäin tärkeänä
- ☐ tärkeänä
- ☐ jonkin verran tärkeänä
- ☐ vähemmän tärkeänä
- ☐ en lainkaan tärkeänä

6. Missä määrin lastentarhanopettaja voisi hyödyntää tätä tietoa omassa työssään?

- ☐ erittäin paljon
- ☐ paljon
- ☐ jonkin verran
- ☐ vähän
- ☐ erittäin vähän

Kuvaile, millä tavoin:

7. Millainen on mielestäsi lastensuojelun tukihenkilön rooli lapsen elämässä?

8. Missä määrin mielestäsi lastensuojelun tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?

- ☐ erittäin paljon
☐ paljon
☐ jonkin verran
☐ vähän
☐ erittäin vähän

Kuvaile, millä tavoin:

TUKISUHTEEN MERKITYS

9. Miten tärkeänä pidät vapaaehtoisia lastensuojelun tukihenkilöitä apua tarvitseville lapsille?

- ☐ erittäin tärkeänä
☐ tärkeänä
☐ jonkin verran tärkeänä
☐ vähemmän tärkeänä
☐ en lainkaan tärkeänä

10. Tukeeko lastensuojelun tukihenkilötoiminta mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?

- ☐ erittäin paljon
☐ paljon
☐ jonkin verran
☐ vähän
☐ erittäin vähän

Kuvaile, millä tavoin:

TUKIHENKILÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

11. Millä tavoin päiväkodin ja lastensuojelun välinen yhteistyö toimii?

12. Miten yhteistyötä lastensuojelun tukihenkilötoiminnan kannalta voisi mielestäsi kehittää?

13. Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?

KIITOS OSALLISTUMISESTASI TUTKIMUKSEEN!

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SOSIAALITYÖNTEKIJÄN HAASTATTELU

1. Kuinka kauan olet työskennellyt sosiaalityöntekijänä Vaasan lastensuojelussa?
2. Kuinka mielestäsi tukihenkilötoiminta on lähtenyt käyntiin Vaasassa työntekijöiden/ tukihenkilöiden/ perheiden parissa? Perustele.
3. Arvioi, kuinka käytetty tukimuoto tukihenkilötoiminta on avohuollon toimenpiteistä Vaasassa?
4. Millaiset tilanteet ja asiat sinua ammattilaisena huolestuttavat nykypäivän perheissä?
5. Millä tavalla tukihenkilötoiminta tukee mielestäsi perhettä ja vanhemmuutta?
6. Millainen rooli tukihenkilöllä on tuettavien lasten elämässä?
- Millä tavoin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?
7. Kuinka tukisuhteiden toteutumista seurataan?
8. Miten työntekijänä olet tukenut tukihenkilöitä?

TUKIHENKILÖTOIMINNAN KEHITTÄMINEN

9. Mikä tukihenkilötoiminnassa toimii mielestäsi hyvin?
10. Mikä tukihenkilötoiminnassa mielestäsi ei toimi ja kaipaa kehittämistä?
11. Mitä tukityössä tulisi mielestäsi painottaa?

Valitse mielestäsi sopivin vaihtoehto:

12. Miten koet oman yhteydenpidon toimineen tukihenkilöiden kanssa?
☐ erittäin hyvin
☐ hyvin
☐ kohtalaisesti
☐ huonosti
☐ erittäin huonosti
13. Miten koet oman yhteydenpidon toimineen tuettavan ja huoltajien kanssa?
☐ erittäin hyvin
☐ hyvin
☐ kohtalaisesti
☐ huonosti
☐ erittäin huonosti
14. Miten tärkeänä pidät sitä, että päiväkodin henkilökunta tietäisi lapsen tukihenkilöstä?
☐ erittäin tärkeänä
☐ tärkeänä
☐ jonkin verran tärkeänä
☐ vähemmän tärkeänä
☐ en lainkaan tärkeänä
15. Arvioi, missä määrin tukihenkilö toimii kasvattajan roolissa?
☐ erittäin paljon
☐ paljon
☐ jonkin verran
☐ vähän
☐ erittäin vähän